

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií, Katedra mezinárodních vztahů

Věra – Karin Brázová

Demokratizace v Evropě od 1972 do 2000: proč ve většině případů nevedla k válce? Kvalitativní komparativní analýza metodou mlhavé množiny

Rigorózní práce

Praha 2013

Obsah

ÚVOD	3
1. VYMEZENÍ PROBLÉMU	4
1. 1 Teoretická východiska – volba proměnných	5
1. 2 „Třetí vlna“ jako vymezení časového i regionálního rámce pro analýzu	6
1. 3 Definice demokratizace, aneb zmírňování teze Mansfieldem a Snyderem	8
2. METODOLOGIE	11
2. 1 Volba metodologie QCA	11
2. 2 Metodologický postup	12
3. PROMĚNNÉ: DEFINICE A KALIBRACE ČLENSTVÍ V MLHAVÝCH MNOŽINÁCH	14
3. 1 Válka	14
3. 2 Síla institucí	17
3. 2. 1 Výrazně oslabena moc exekutivy	18
3. 2. 2 Politická zasíťovanost	21
3. 2. 3 Samostatná novodobá státnost a demokratická minulost	24
3. 3 Úroveň a propojenost ekonomiky	27
3. 3. 1 Ekonomická provázanost v roce demokratizace	27
3. 3. 2 Chudá země	29
3. 3. 3 Příjmové nerovnosti (rovnostářská společnost)	31
3. 4 Staré elity a zlatý padák	33
3. 4. 1 Španělsko	35
3. 4. 2 Portugalsko	35
3. 4. 3 Ázerbájdžán po roce 1997	36
3. 4. 4 Polsko	36
3. 4. 5 Ázerbájdžán po roce 1991	37
3. 4. 6 Jugoslávie po roce 1982	38
3. 4. 7 Jugoslávie po roce 1992	38
3. 4. 8 Gruzie	39
3. 4. 9 Chorvatsko	40
3. 4. 10 Moldavsko	40
3. 4. 11 Makedonie	41
3. 4. 12 Maďarsko	42
3. 4. 13 Bosna a Hercegovina	43

3. 4. 14 Arménie.....	44
3. 4. 15 Rusko	44
3. 4. 16 Rumunsko	45
3. 4. 17 Ukrajina.....	46
3. 4. 18 Bulharsko	47
3. 4. 19 Srbsko a Černá Hora po roce 1999	47
3. 4. 20 Albánie	48
3. 5 Etnická homogenita	49
4. ZHODNOCENÍ PROMĚNNÝCH – NUTNÉ A DOSTAČUJÍCÍ PODMÍNKY	52
5. KONFIGURACE PODMÍNEK	58
ZÁVĚR.....	64
SUMMARY	67
SEZNAM LITERATURY	69
SEZNAM ZKRATEK.....	79
SEZNAM TABULEK.....	80
SEZNAM SCHÉMAT	80
SEZNAM PŘÍLOH.....	81
PŘÍLOHY	82

ÚVOD

V souvislosti s demokratizací a jejím vlivem na vznik konfliktů či válek překypuje soudobá teoretická literatura řadou různých vysvětlení, vycházejících z řady teoretických přístupů [srv. např. Mousseau 2001, Herge 2001] a pohybujících se na různých hladinách analýzy [srv. Reilly 2000-2001 a Gleditsch 2003]. Chceme-li však zkoumat určitý specifický region, zjistíme, že se sice samozřejmě i na tyto státy vztahují různá teoretická zobecnění, která však v žádném z případů nevycházejí z analýzy, která by uchopovala všechny země daného regionu, při současném zaměření se analýzy pouze na tento region. Jinými slovy absentuje regionální analýza, která by zahrnovala všechny státy zvoleného regionu. Autoři se zpravidla zaměřují buď jen na několik případů [např. Bova 1999], anebo naopak analýzu rozšiřují tak, že zahrnuje mnoho regionů a/nebo řadu období – typicky již od osmnáctého století [např. Mansfield a Snyder 2005a].

Analýza „středního dosahu“, pojednávající souhrnně jeden region ve vymezeném časovém úseku – v tomto případě států Evropy, u nichž k demokratizaci došlo v poslední čtvrtině dvacátého století - tak v literatuře dosud absentuje. Lze přitom tvrdit, že tato skupina je natolik homogenní, aby se kvalitativně odlišovala od jiných (ať již historicky či geograficky) a zároveň natolik heterogenní, aby o ní bylo lze vyvozovat závěry na základě výsledků jednotlivých případových studií, provedených pouze v některých ze sledovaných zemí.

Cílem práce je proto přispět k debatě o (ne)náchylnosti demokratizujících se států k válce právě na základě studia konkrétního regionu v konkrétním období. Kolaterálním cílem pak je samotná aplikace metody mlhavé množiny na zvolenou oblast. Přestože se jedná o v poslední době vcelku progresivně se prosazující metodu ve společenskovědním výzkumu, aplikačních prací je v této oblasti stále poskrovnu. Jako příklad lze uvést zejména článek Metelitsové [Metelits 2009], jež se zabývá konflikty a povstaleckým násilím a má tak určitým způsobem blízko i k obsahu této práce¹.

¹ Jako další zajímavé příklady aplikace fuzzy set metodologie za období posledních cca tří let lze zmínit články Greckhamera [Greckhamer 2011] a Pinfariho [Pinfari 2011].

1. VYMEZENÍ PROBLÉMU

Ačkoliv její kořeny sahají až do osmnáctého století, v devadesátých letech se stala na poli mezinárodních vztahů značně populární teorie tzv. demokratického míru. [Drulák 2003; 72-88] I když byla postupně „zmírňována“ – od rezolutního tvrzení, že demokratické státy mezi sebou neválčí, k opatrnějšímu „válka mezi demokratickými státy je méně pravděpodobná“ – přesto je tato teorie stále velmi často používána a citována [Szayna a kol. 2001; 147 – 148]. Za pravděpodobně nejzávažnější modifikaci této propozice lze přitom považovat námitku Mansfielda a Snydera, totiž že teorii demokratického míru lze aplikovat pouze na státy, které jsou již zralými demokraciemi [Mansfield, Snyder 2005a].

Mansfield a Snyder namísto toho přicházejí s tezí přechodu k demokracii². Podle této teze jsou státy mnohem náchylnější k válce, pokud právě prošly změnou režimu. Za klíčové přitom autoři považují období deseti let od změny režimu. Jinými slovy, demokratizující se státy jsou podle autorů významně více náchylné k válce, ve srovnání jak s vyspělými demokraciemi, tak i se stabilními autokraciemi [ibid.]. Je to právě situace společenské změny, slabosti institucí a mnoha ohrožených zájmů, která vede k převaze krátkodobých zájmů a hazardních politik, jež následně vedou k válce [ibid., 16].

Kvantitativní analýza Mansfielda a Snydera je založena na datech z období mezi 1811 a 1980 [2005a], resp. 1816 až 1992 [2005b]. Na námitku kritiků, že nedávná historie přechodů k demokracii nabízí pouze nepatrný počet příkladů, skutečně podporujících jejich demokratizační tezi, autoři odpovídají zamítavě. Nadále poukazují na platnost své teze, a to i při zahrnutí dat až do roku 1997. [2009; 382] Ačkoli tedy autoři tvrdí, že statistické výsledky se příliš neměnily v závislosti na různých kalkulovaných obdobích, přesto například samostatný propočtení pro období (pouze) po druhé světové válce v jejich práci absentuje.

Tuto generalizaci nicméně nelze považovat za příliš šťastnou. Právě uvedený konec dat v roce 1980, resp. 1997 nedovoluje autorům plně reflektovat obrovskou vlnu změn režimů a demokratizace, ke které došlo v Evropě na konci osmdesátých let a počátku let devadesátých. Vývoj v bývalé Jugoslávii by tak sice více méně odpovídal tezi Mansfielda a Snydera, nicméně mírový vývoj v jiných zemích Evropy této tezi spíše odporuje.

Vzhledem k tomu, že vývoj v Evropě v poslední čtvrtině dvacátého století demokratizační tezi Mansfielda a Snydera zcela neodpovídá, lze se tázat, co způsobilo, že společně

² Autoři uvažují i obrácený postup, tedy přechod směrem od demokracie, avšak tomuto druhému zmíněnému nevěnují příliš pozornosti. V textu tento postup ospravedlňují tím, že jej lze považovat za nezdařilou demokratizaci, a tedy její převrácení se opačným směrem. [Mansfield, Snyder 2005a; 23]

s demokratizací k válce v celé řadě případů nedošlo. Hledání možné odpovědi na tuto výzkumnou otázku pak představuje hlavní cíl předkládané práce.

1. 1 Teoretická východiska – volba proměnných

Za patrně nejadekvátnější teoretické východisko pro tuto práci lze považovat (neo)liberální přístup. Jednak je z definice více orientován na vysvětlování míru (což je předmětem této práce) než některé jiné přístupy, jednak poskytuje interpretační rámec na více úrovních – jak na nadnárodní (např. integrace státu do mezinárodního společenství), tak na národní úrovni (instituce uvnitř státu). Ostatně často právě „povaha domácích institucí [...] určuje, kteří z různých sociálních aktérů získávají vliv na stát“, včetně implikací pro (i)racionální chování státu jako takového. [Moravcsik 1997 in Karlas 2004; 15]

Spíše než z konkrétní teorie, vychází tato práce však v první řadě z návrhů Mansfielda a Snydera [2005a; 2005b; 2009]. Zvláštní pozornost je zde přitom věnována instituci tzv. zlatého padáku [viz např. Mansfield, Snyder 2005a; 24-25]. Autory dlouhodobě prosazovaným klíčovým vysvětlením (byť později taktéž dále rozšiřovaným o další faktory) mírové demokratizace je otázka, zda staré elity dostaly „zlatý padák“, tj. byly odstraněny nenásilným způsobem, po kterém jim nehrozila perzekuce, ani ztráta majetku. Tato teze se ostatně v teoretické literatuře k demokratizaci velmi dobře ujala a stala se z ní jedna z důležitých vysvětlujících proměnných [viz např. Skalník Leff 1997; Hill 2006; Bova 1991]

Dílčím cílem v této práci je proto testovat na souboru evropských zemí, které se demokratizovaly v poslední čtvrtině dvacátého století, hypotézu, zda „zlatý padák“ představoval dostačující podmínku pro to, aby v demokratizující se zemi k válce nedošlo.

Jak ostatně nakonec uznávají i Mansfield a Snyder [2009], řada zemí se v průběhu posledních dvou dekad demokratizovala mírově. Zmíněná dvojice autorů pak hledá pro daný jev vysvětlení převážně na sub-státní rovině, když uvádějí jako hlavní vysvětlující faktory (kromě již zmíněného „zlatého padáku“): „příznivé domácí podmínky, včetně relativně vyspělé ekonomiky nebo relativně silných institucí na počátku tranzice“³ [ibid. 383]. Jsou to pak právě slabé instituce, na něž autoři kladou největší důraz při vysvětlování agresivní zahraniční politiky a vzniku války. [ibid.]

Další hypotéza se pak týká způsobu vlivu těchto dvou proměnných, tj. zda tyto tvoří dostatečnou podmínku při vysvětlování ne-vzniku války. Obě proměnné jsou

³ Podtržení přidáno.

konceptualizovány na dílčí ukazatele dále v této práci, v pasáži věnované definicím proměnných a členství v mlhavých množinách (viz kapitola 3).

Nutno podotknout, že zvolená metodologie (viz dále) nesleduje finální výběr jedné proměnné, nýbrž posouzení vlivu jednotlivých podmínek a konstelací těchto podmínek. Z tohoto důvodu nelze zvolit proměnných příliš mnoho, neboť s rostoucím počtem proměnných výrazně klesá interpretovatelnost výsledků analýzy.

1.2 „Třetí vlna“ jako vymezení časového i regionálního rámce pro analýzu

Práce se zaměřuje na evropské země, jež zažily demokratizaci v letech 1974 – 2000. Uvedené období je přitom zvoleno záměrně: Jeho začátek se shoduje se začátkem tzv. třetí vlny demokratizace ve světě, jak ji pojímá S. Huntington ve své knize *The Third Wave: Democratization in the late twentieth century* [Huntington 1991].

Podle Huntingtona se (doposud) odehrály tři vlny demokratizace, přičemž první autor řadí do let 1828 – 1926 a druhou pak do (téměř) poválečného období 1943 – 1962. Zmíněnou třetí vlnu pak asociuje se sedmdesátými a osmdesátými lety dvacátého století, přičemž sem řadí i země střední Evropy. [ibid.; 16] Třetí vlna, dle Huntingtona, začala „dvacet pět minut po půlnoci, v úterý 25. dubna 1974“, tedy s počátkem puče v Portugalsku [ibid.; 3]. Délku trvání této vlny pak autor stanovuje na patnáct let, v jejichž průběhu „dosáhla tato vlna globálních rozměrů“. [ibid.; 5] V úvahu zde tedy přichází období přechodů k demokracii od roku 1974 do roku 1990, což je zároveň dáno i datem vydání Huntingtonovy knihy.

Demokratizace v Evropě nicméně rokem 1990 zcela neskončila, i když lze tento rok jednoznačně považovat za jeden z nejvýznamnějších, neboť v něm k velké části demokratizací skutečně došlo. V některých evropských státech – které z logiky věci lze ještě řadit ke zmíněné třetí vlně – došlo však k demokratizaci i mírně později⁴, téměř vždy však v průběhu devadesátých let. Z tohoto důvodu budou v této práci uvažovány státy z takto šířeji pojaté třetí vlny, tj. země, jež prodělaly demokratizaci v rozmezí let 1974 a 2000.

Lze zároveň předpokládat – a ostatně tak činí i sám Huntington – že jednotlivé demokratizační vlny se navzájem kvalitativně značně lišily. Zatímco první vlna souvisela s revolucemi ve Francii a Americe a zahrnovala vznik národních demokratických institucí, druhou vlnu představuje relativně krátké období po druhé světové válce a je především asociována se zeměmi Latinské Ameriky na straně jedné a s koncem kolonialismu na straně

⁴ Viz Tab. 1 dále.

druhé. Třetí vlna je pak – dle autorova názoru – nejvíce heterogenní, ačkoliv většina států zde měla již předchozí zkušenost (ať již kratší či delší) s demokracií. [ibid.; 16-18]

Rozdíly mezi jednotlivými vlnami však nejsou pouze geografické. Zatímco primárním faktorem, ovlivňujícím demokratizaci v první vlně, byl rozvoj v ekonomické a sociální oblasti, druhou vlnu autor naopak asociuje především s faktory politickými a vojenskými. [ibid.; 40] Přes již zmíněnou různorodost třetí vlny zde Huntington vidí problémy s legitimitou daných režimů jako jeden ze základních faktorů demokratizace. [ibid.; 47-49]

Přestože ekonomické faktory sehrály důležitou úlohu ve všech třech vlnách, jejich role právě u třetí vlny byla dle autora specifická: Na jednu stranu pozbyly stávající nedemokratické režimy na legitimitě kvůli hospodářským problémům a ropné krizi⁵, jež spustila globální ekonomickou recesi. [ibid.; 51-54] Na stranu druhou pak byly – z hlediska předchozího argumentu poněkud paradoxně – autoritativní režimy podkopány následným rychlým ekonomickým rozvojem, který zvýšil příjmovou úroveň obyvatel a vedl k rozvoji střední třídy. [59-67]

Dalším charakteristickým rysem, který tzv. třetí vlnu odlišuje od vln předchozích, je způsob, jakým zde k demokratizaci došlo. Zatímco předchozí vlny zahrnovaly značnou míru násilí či vnucení zvnějšku, ve sledovaném období od sedmdesátých let docházelo k demokratizaci „demokratickým způsobem“, tedy nikoliv násilným. Z evropských států tvoří z tohoto hlediska výjimku Portugalsko a Rumunsko, ačkoliv i zde Huntington podotýká, že i tyto výjimky se vyznačovaly pouze velmi omezeným užitím násilí (Portugalsko) či pouze jeho velmi krátkým trváním (Rumunsko). [ibid.; 164]

Přijmeme-li tedy Huntingtonovu tezi o vlnách demokratizace, pak lze uvažovat, že jednotlivé vlny se navzájem kvalitativně i (do značné míry) geograficky lišily, jak bylo nastíněno výše. Předmětem této práce proto budou pouze státy Evropy (geografické hledisko), které prošly demokratizací v období mezi 1974 a 2000, tj. v rámci tzv. třetí vlny (časové hledisko). Volba specifického časového a regionálního kontextu sice poněkud omezuje generalizaci výsledků a jejich přenositelnost do kontextů jiných, nicméně zaručuje větší srovnatelnost zkoumaných případů, a to opět jak geograficky (oblast Evropy a jejího okolí se specifickým historickým vývojem odlišným od ostatních částí světa, zato však společný ve větší či menší míře všem zahrnutým státům), tak historicky.

„Evropa“ je přitom v této práci chápána v jejím nejširším možném smyslu, tedy vycházejíc z formálního vymezení skrze členství v regionálních, „pan-evropských“ institucích. Případy

⁵ Pozn.: 1973-1974.

(tj. státy) jsou tak pro účely této práce vybírány ze širěji definovaného regionu Evropy a jejího bezprostředního okolí. V zájmu striktního vymezení lze proto jako původní výběrový rámec uvažovat Radu Evropy, respektive její stávající členské státy.

1.3 Definice demokratizace, aneb zmírňování teze Mansfieldem a Snyderem

Problémem definování demokracie se zabývají nesčetné studie. V rámci této práce nicméně není ani tak podstatné precizní definování demokracie jako takové, jako spíše přechodu k ní, tj. demokratizace. Podle Huntingtona je „vlna demokratizace [...] skupinou přechodů od nedemokratických režimů k demokratickým [...]. Vlna také obvykle zahrnuje liberalizaci či částečnou demokratizaci v politických systémech, které se nestanou plně demokratickými“ (Huntington 1991; 15). K definici demokracie pak Huntington používá tzv. procedurální definice, odrážející konání pravidelných, svobodných a rovných voleb a implikující občanské a politické svobody. [6-7].

Na jednu stranu takzvaná minimální definice (tj. pouze skrze volby) podstatně redukuje komplexnost zkoumaného fenoménu, na stranu druhou definovat a zachytit různé aspekty demokratizace je značně problematické. I když lze tedy demokracii definovat skrze řadu různých aspektů, budou zde pro jednoduchost uvažovány pouze dva klíčové: politická práva a občanské svobody. Na tuto úzkou definici se konečně omezuje i většina odborných komparativních studií [např. Bermeo 2003], pracujících tak či onak s proměnnou „demokratizace“. K operacionalizaci takto složené proměnné pak lze nejnázve použít *rating*, dlouhodobě prováděný organizací The Freedom House. Za „demokratizaci“ pak lze považovat změnu stavu v tom kterém případě z „nesvobody“ na „svobodu“ či „částečnou svobodu“⁶.

Drobnou výhodou použití tohoto kritéria je i skutečnost, že systematické (každoroční) hodnocení jednotlivých zemí (pokud jde jak o politická práva, tak i občanské svobody) začíná v roce 1972 a pokračuje až do současnosti. Tento časový úsek, zejména jeho začátek, pak v podstatě ideálně odpovídá i zvolenému období analýzy v této práci. Pro jednotnost tohoto přístupu pro všechny sledované jednotky proto bude za rok demokratizace považován ten rok, ve kterém byl daný stát poprvé hodnocen jako „částečně svobodný“ či „svobodný“.

⁶ Jedná se zde sice o značné zjednodušení jinak velmi komplexního fenoménu demokratizace, výhodou je nicméně jednotnost přístupu (vzhledem k zahrnutí všech zemí). Pro účely této práce je pak pozitivní implikací stanovení jasných kritérií pro (ne)zahrnutí jednotlivých případů, stejně jako i možnost stanovení roku, v němž k určité tranzici došlo.

V následující tabulce č. 1 [Tab. 1] jsou pak uvedeny evropské státy, které ve sledovaném období byly alespoň po dobu jednoho roku hodnoceny Freedom House jako „nesvobodné“. Brát v úvahu i drobné tranzice, ve kterých státy přešly pouze z „částečné svobody“ do „svobody“, aniž by kdy byly hodnoceny jako „nesvobodné“ (jak tomu bylo např. v případě Lichtenštejnska) z hlediska výchozí teze, odvolávající se na tezi Mansfielda a Snydera [2005a] (tj. že demokratizace vede k válce), nemá příliš smysl. Kritériem pro zařazení proto byla pouze již zmíněná podmínka přechodu z „nesvobody“.

Dále je potřeba vzít v úvahu revidovanou tezi Mansfielda a Snydera: Ve svém pozdějším díle totiž tito poněkud zmírňují svoje původní (dostí radikální) tvrzení o demokratizaci a jejím vztahu k válce. Například v knize *Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War* [2005b] autoři na základě svého výzkumu ukazují, že „neúplné přechody k demokracii – ty, které se zdrží před dosažením stádia plné demokracie – zvyšují pravděpodobnost zahrnutí do mezistátní války“ [ibid.; 4]. Za platné pak toto tvrzení považují i po zahrnutí tranzicí z devadesátých let, když poukazují na statisticky vyšší pravděpodobnost vzniku války u zemí, které se demokratizovaly jen částečně. Tyto státy jsou také více náchylné ke vzniku mezistátních ozbrojených sporů (*MIDs*) a je u nich i vyšší riziko vzniku občanské války. [Mansfield, Snyder; 2009; 381-382]

Vzhledem k tomu, že se tato práce ve svém východisku inspiruje prací zmíněných autorů, je zde pozornost soustředěna výlučně na částečnou demokratizaci (tj. na přechod od nesvobody k částečné svobodě). Na autokratizaci (tj. pohyb směrem opačným – zpravidla od částečné svobody k nesvobodě) tak není brán zřetel. I tento přístup lze do značné míry legitimizovat zjištěními Mansfielda a Snydera: „U států prodělávajících demokratizaci je pravděpodobnost započetí války vyšší, než je tomu v případě [...] autokratizujících se zemí.“ [2002; 333]

Pokud nicméně sledovaný stát prošel po počáteční demokratizaci autokratizací a následně opět demokratizací, je zohledněna i tato druhá tranzice, a to jako nový případ. Tímto způsobem je zde zahrnut dvakrát Ázerbájdžán (neboť ve sledovaném období prodělal dvakrát tranzici od nesvobody k částečné svobodě) a Jugoslávie, respektive její nástupnické státy, hned třikrát. Když země prodělala částečnou demokratizaci v rámci většího celku a posléze se osamostatnila, je dále v práci zohledněna pouze tehdy, pokud i jako nový stát začínala na úrovni částečné svobody (schéma (NF-PF)PF) v Tabulce 1.

Tabulka 1: Demokratizace v evropských zemích mezi lety 1974 a 2000

STÁT	ROK DEMOKRATIZACE	SCHÉMA	PRŮBĚH ZMĚN
Albánie	1991	NF-PF	1991 NF-PF
Arménie	1990 (v rámci SSSR)	(NF-PF) PF	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako PF
Ázerbajdžán	1990 (v rámci SSSR); 1997	(NF-PF) PF-NF-PF	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako PF; 1993 regrese PF-NF; 1997 NF-PF
Bosna a Hercegovina	1996	NF-PF	(vzniká jako NF); 1996 NF-PF
Bulharsko	1989; 1991	NF-PF-F	1989 NF-PF; 1991 PF-F
Česká republika	1990	NF-F	Československo 1990 NF-F; Česká republika od 1993 jako F
Estonsko	1990 (v rámci SSSR); 1991	(NF-PF) F	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako F
Gruzie	1990 (v rámci SSSR); 1992	(NF-PF) NF-PF	(vzniká jako NF); 1992 NF-PF
Chorvatsko	1981 (v rámci Jugoslávie); 2000	(NF-PF) PF-F	(1981 NF-PF v rámci Jugoslávie); od 1991 samostatně jako PF; 2000 PF-F
Litva	1990 (v rámci SSSR); 1991	(NF-PF) F	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako F
Lotyšsko	1990 (v rámci SSSR); 1991; 1994	(NF-PF) F-PF-F	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako F; 1992 regrese F-PF; 1994 PF-F
Maďarsko	1984; 1990	NF-PF-F	1984 NF-PF; 1990 PF-F
Makedonie	1992	(NF-PF-NF) PF	(vzniká po opětovné regresi Jugoslávie k NF); od 1992 samostatně jako PF
Moldavsko	1990 (v rámci SSSR)	(NF-PF) PF	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako PF
Německo	1990	NF-F	Sjednocené Německé se objevuje 1990 jako F (býv. východní Německo do té doby NF)
Polsko	1978; 1990	NF-PF-F	1978 NF-PF; 1990 PF-F
Portugalsko	1974; 1976	NF-PF-F	1974 NF-PF; 1976 PF-F
Rumunsko	1991; 1996	NF-PF-F	1991 NF-PF; 1996 PF-F
Rusko	1990	NF-PF	(1990 NF-PF ještě jako SSSR); od 1991 samostatně jako PF
Řecko	1974	NF-F	1974 NF-F
Slovenská republika	1990; 1994	NF-F-PF-F	Československo 1990 NF-F; Slovenská republika od 1993 jako PF; 1994 PF-F
Slovinsko	1981 (v rámci Jugoslávie); 1991	(NF-PF) F	(1981 NF-PF v rámci Jugoslávie); od 1991 samostatně jako F
Španělsko	1974; 1977	NF-PF-F	1974 NF-PF; 1977 PF-F
Ukrajina	1990	(NF-PF) PF	(1990 NF-PF v rámci SSSR); od 1991 samostatně jako PF
Jugoslávie	1981; 1992; 1999	NF-PF-NF-PF-NF-PF	1981/2 NF-PF; 1991 regrese PF-NF; 1992 NF-PF; 1993 regrese PF-NF; 1999 NF-PF
Legenda:			<i>Zdroj: autorka podle dat Freedom House "Freedom in the World Country Ratings 1972-2007"</i>
	NF = nesvobodné (not free)		NF-PF = přechod od nesvobody k částečné svobodě
	PF = částečně svobodné (partly free)		PF-F = přechod od částečné svobody k plné svobodě
	F = svobodné (free)		NF-F = přechod od nesvobody ke svobodě
	1991 = rok přechodu k (větší) demokracii		PF-NF = regrese z částečné svobody k nesvobodě
	Zvýraznění = vybrané státy do analýzy		F-PF = regrese ze svobody k částečné svobodě
Pozn.: Rusko je zde - v souladu se záznamy dat Freedom House - chápáno jako nástupnický stát SSSR.			
Pozn.: Jugoslávie je zde - v souladu se záznamy dat Freedom House - chápána od roku 1992 jako Svazová republika Jugoslávie (tj. Srbsko a Černá Hora)			

2. METODOLOGIE

2.1 Volba metodologie QCA

Metodologií, již tato práce aplikuje, je kvalitativní komparativní analýza (QCA), využívající metody mlhavé množiny (*fuzzy-set*). Její výhodou je, že překlenuje rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem, zejména pokud jde o počet zahrnutých případů (N). S ohledem na výzkumnou otázku, položenou na začátku této práce, si samozřejmě lze představit klasickou komparativní studii, zahrnující dva až tři případy. Zahrnutí většího počtu případů do studie – které QCA na rozdíl od standardní kvalitativní analýzy umožňuje – má nicméně tu výhodu, že zajišťuje lepší možnost kontroly kauzálního vlivu nezávislých proměnných, a tak zvyšuje platnost (validitu) zjištění.

I v porovnání s kvantitativním přístupem lze QCA v tomto případě považovat za ideální, především vzhledem k počtu zahrnutých případů (tj. 20). Takovýto počet je příliš nízký pro platné testování hypotéz kvantitativní statistickou analýzou, neboť – vzhledem k nízkému N – by výsledek nebyl statisticky signifikantní. Při volbě relativně úzkého okruhu vzájemně srovnatelných případů, dané specifickým regionem a obdobím, je tak kvantitativní přístup zcela nepoužitelný. Zároveň je však také potřeba zmínit, že kvantitativní analýza a QCA fungují zcela na jiném principu, což se týká i jejich výstupů – zatímco regresní analýza generuje čistý vliv jednotlivých proměnných, očištěný od ostatních vlivů, QCA naopak identifikuje alternativní kombinace relevantních kauzálních podmínek, vedoucích k témuž výsledku [Ragin, Rihoux 2004; 22].

Pro analýzu pak tato práce používá software fs/QCA verze 2.5 z června 2009⁷. Výchozí data, používaná v této práci, jsou jak kvalitativní (včetně vlastní kvalitativní analýzy u mlhavé množiny zemí, v nichž staré elity dostaly tzv. zlatý padák), tak kvantitativní povahy (včetně již existujících databází kvantitativních dat). Jednotlivé zdroje dat jsou u každé z proměnných uvedeny vždy v pasáži věnované příslušné mlhavé množině. Počet případů u jednotlivých proměnných pak variuje mezi N=17 a N=20, neboť v některých případech nejsou data za všechny státy k dispozici. FsQCA se nicméně dokáže s tzv. *missiny* vcelku dobře vyrovnat a vzhledem k jejich celkovému nízkému počtu lze tvrdit, že se tyto zásadním negativním způsobem na závěrech analýzy nepodepisují.

⁷ K dispozici k volnému stažení na <http://www.u.arizona.edu/~cragin/fsQCA/software.shtml>.

2. 2 Metodologický postup

Práce postupuje především podle knihy *Redesigning Social Inquiry: Fuzzy Sets and Beyond* [Ragin 2008]. Autor zde metodu oproti svým původním pracím [Ragin 2000] aktualizuje, a to zejména zavedením ukazatelů konzistence a pokrytí⁸. O relevanci jednotlivých příčinných podmínek tak již nerozhoduje pouhé grafické „naskládání“ nad diagonálu mezi osou y, znázorňující hodnoty sledovaného výsledku, a osou x, uvádějící hodnoty zvolené kauzální podmínky. Konzistence, a tedy *de facto* i použitelnost, zvolené podmínky je nově dána propočtem, zohledňujícím veškerá „překročení“ zmíněné diagonály a jejich míry. [Ragin 2008; 44-54] Výhodou uvedené publikace je rovněž skutečnost, že se zaměřuje zejména na původně ryze kvantitativní data (která tato práce ve značné míře využívá), respektive na možnost a způsob jejich použití v QCA. [ibid.; 73-103]

Nejdůležitější součástí analýzy pak představuje tzv. kalibrace, neboli přidělení stupně členství v mlhavé množině jednotlivým případům. Přidělování stupňů členství je ze své podstaty interpretativního charakteru, což činí i celou metodologii kvalitativní, a to i přesto, že pracuje s číselnými hodnotami. Zároveň se však jedná o část nejvíce problematickou, která představuje nejslabší místo celé metodologie [Vaisey 2009]. Například Katz et al. [2006] nazývají kalibraci „kreativní výzvou“ [ibid.; 187]. Kalibrace tak je – přes veškerou snahu o objektivizaci – v konečném důsledku subjektivní. Jedinou možností, jak tento problém překonat a zvýšit tak pomyslnou spolehlivost metody, přitom zůstává zevrubný popis jejího postupu [Ragin 2008; 71-102]. Z tohoto důvodu je právě kalibraci věnována v této práci značná pozornost.

Samotná nutnost kalibrace vyplývá z asymetrického charakteru mlhavých množin (což metodologii opět odlišuje od symetrického charakteru korelace, používané v klasické kvantitativní analýze)⁹. Pro kalibraci členství pak obecně platí dvě hlavní podmínky: Zaprvé, množiny musí být dobře definovány s ohledem na zamýšlený výsledek (tj. např. nikoli „množina zemí podle HDP“, nýbrž „množina bohatých zemí“). Zadruhé, stupně členství v mlhavé množině musí odrážet vnější standardy, vycházející ze znalosti zkoumaných případů a z existující odborné literatury (tj. např. odůvodněné rozhodnutí, od jaké výše HDP lze zemi považovat za bohatou). [ibid.; 208]

Vlastní kalibraci (tj. přidělení hodnot v intervalu od 0 do 1) pak lze provádět na základě dvou různých přístupů – přímého a nepřímého – přičemž oba jsou v této práci využity. Přímý

⁸ Blíže viz část věnovaná analýze

⁹ Blíže viz Ragin 2008; 15-23.

přístup využívá stanovení tzv. kvalitativních kotev, které označují plné členství v množině, plné nečlenství a „bod nejistoty“, ve kterém případ není ani spíše členem, ani spíše nečlenem mlhavé množiny. Tyto kotvy jsou přitom zvoleny nikoliv na základě samotných dat, nýbrž pocházejí z obecné teoretické znalosti. Nepřímá metoda naopak vychází z kvalitativního zhodnocení a vzájemného porovnání jednotlivých případů. Její použití je aplikováno tam, kde nejsou k dispozici externí kvalitativní kotvy. [ibid.; 85-103]

Analýza mlhavých množin zároveň vyžaduje neustálé vracení se zpět k případům, včetně doplňování dalších vysvětlujících podmínek tam, kde je potřeba. [ibid.; 121] Z tohoto důvodu byla například do analýzy dodatečně zahrnuta proměnná „etnicky homogenní společnost“, která s původní proposicí nikterak nesouvisí, nicméně ve dvou výrazných případech ji bylo lze považovat za plauzibilní (do)vysvětlení¹⁰.

¹⁰ viz kapitola 3. 5

3. PROMĚNNÉ: DEFINICE A KALIBRACE ČLENSTVÍ V MLHAVÝCH MNOŽINÁCH

3.1 Válka

Válka je Mansfieldem a Snyderem kódována jako dichotomická proměnná, nabývající hodnoty jedna v případě jejího vyvstání, v opačném případě nula. Autoři přitom operují hlavně s válkou podle projektu COW, tj. jako s ozbrojeným konfliktem, kde počet obětí za rok dosáhl alespoň jednoho tisíce. [Mansfield, Snyder 2000; 2005a; 2005b]

Zároveň však lze namítnout, že konflikty o nižší intenzitě jsou rovněž relevantní. Například případ Moldavska, kde po demokratizaci následoval konflikt nižší intenzity s odhadovaným počtem obětí 585 [Gleditsch et al. 2002], nelze zcela označit za situaci, ve které demokratizace k válce nevedla. Rovněž však nelze intenzitu konfliktů ponechávat zcela ze zřetele, neboť *prima facie* existuje kvalitativní rozdíl mezi ozbrojeným konfliktem, který si vyžádal 72 obětí¹¹ a konfliktem s celkovým počtem 1329 obětí¹².

Tento nepoměr lze do značné míry vyřešit konstrukcí mlhavé množiny zemí, v nichž do deseti let po demokratizaci došlo k válce. Válka, tj. plné členství v množině, zde tedy zůstane definována stejně, jak to činí Mansfield a Snyder, prahem 1000 obětí za rok. Země, v nichž došlo k relativně intenzivnímu konfliktu, celkem dosahujícímu více jak 1000 obětí, avšak nikoliv v jednom roce, pak lze – z logiky mlhavé množiny – považovat za členy z velké části (čemuž odpovídá stupeň členství 0,8). Jako „spíše členy“ (se stupněm členství 0,6) pak lze označit takové státy, u nichž k ozbrojenému konfliktu v období deseti let od demokratizace došlo, avšak tento konflikt byl nižší intenzity a nepřesáhl celkový počet tisíc obětí.

I na druhé straně spektra - v případech, ve kterých k ozbrojenému konfliktu nedošlo – lze v literatuře nalézt kategorii nenásilných (latentních) konfliktů [Pfetsch, Rohloff 2000]. Autoři (vycházejíce z Galtungova pojetí „negativního míru“) tyto konflikty definují jako střet protikladných zájmů, týkajících se národních hodnot a témat, jako například přístup k- nebo distribuce (domácí či mezinárodní) moci. Aby byla určitá událost uznána za konflikt¹³, musí se odehrávat mezi dvěma stranami, z nichž alespoň jedna představuje organizovanou státní moc, a dosáhnout určité doby trvání. [ibid.; 381-387]

¹¹ Makedonie v roce 2001 [Gleditsch et al. 2002]

¹² Chorvatsko v letech 1992-1995 [ibid.]

¹³ Konflikty zde nicméně z definice nezahrnují takové akce, jako právní či ekonomické konflikty, odehrávající se v širším rámci mezinárodního či národního práva [Pfetsch, Rohloff 2000; 387].

Autoři vycházejí z představy dynamického cyklu konfliktů – od latentního konfliktu přes krizi a vážnou krizi až po válku, která ústí v příměří či mír, opět následovaný latentním konfliktem, přičemž samozřejmě ne ve všech případech je vyššího stádia dosaženo. [ibid.; 385] Nejmírnější alternativou, kterou autoři rozlišují, je tzv. latentní konflikt. Tento je zcela nenásilný a aktéři v něm pouze zpochybňují existující hodnoty či cíle, týkající se národních zájmů. Intenzivnější, převážně nenásilný, konflikt pak nazývají autoři krizí, již definují jako „napětí, nepřekračující práh násilí“. [386-387]

Při pohledu na data lze navíc v období 1974-1998 identifikovat nenásilné konflikty především¹⁴ u států, které se demokratizovaly v tzv. třetí vlně, ať již u těchto rovněž došlo k válce či nikoliv. Zároveň přijmeme-li tvrzení, že „všechny násilné konflikty se vyvíjejí z konfliktů nenásilných“ [HIIK online], pak eventuelní náchylnost k válce lze alespoň do jisté míry skutečně aproximovat přítomností nenásilných konfliktů podle dat projektu COSIMO. U zemí, které prodělaly válku (různé intenzity) jsou – z hlediska hierarchizace – nenásilné konflikty vcelku irelevantní. Výskyt, intenzita a počet nenásilných konfliktů tak je zohledněn pouze u států, u nichž k válce nedošlo.

Jako „spíše nečleny“ (stupeň členství 0,4) proto lze označit ty státy, u nichž ve sledovaném období došlo k více jak jednomu nenásilnému konfliktu, z čehož alespoň jeden dosáhl druhého stupně intenzity. Za „téměř nečleny“ (stupeň členství 0,2) pak lze považovat státy, u nichž po demokratizaci došlo k jednomu takovému konfliktu. Plné nečlenství následně charakterizuje státy bez jakéhokoli výskytu konfliktu, případně pouze s jedním latentním konfliktem prvního, nejnižšího stupně intenzity¹⁵.

„Stupněm mezi“ (s hodnotou 0,5), vyjadřujícím „největší neurčitost ohledně členství“ [Ragin 2008] lze označit Albánii. Na jednu stranu zde ke klasickému ozbrojenému konfliktu nedošlo (a tedy zemi neregistruje ani švédský UCDP, ani německý AKUF), na stranu druhou však zemi v roce 1997 zmítaly ozbrojené nepokoje, při nichž přišlo o život kolem 2000 lidí. [Jarvis 2000] Do země musely být vyslány mírové síly pod vedením Itálie, které měly pomoci obnovit vnitřní pořádek. [HIIK 1997] Vzhledem k tomu, že se nejednalo o organizovaný konflikt o moc, vedený proti specifické skupině, nelze případ hodnotit jako válku (čemuž by jinak odpovídal počet obětí). Na stranu druhou jej však nelze přiřadit ani ke státům, v nichž k žádnému konfliktu nedošlo.

¹⁴ 28 konfliktů ze 34: Vlastní propočtení na základě dat COSIMO pro léta 1945-1998, dostupných z internetových stránek projektu. Návaznost konfliktu na rok demokratizace u jednotlivých států nebyla v tomto případě zohledněna.

¹⁵ Pozn.: státy s pouze jedním latentním konfliktem prvního stupně intenzity se mezi zde sledovanými případy nevyskytují.

Členství jednotlivých případů v mlhavé množině zemí, kde v horizontu deseti let od demokratizace došlo k válce, zachycuje Tabulka 2 [Tab. 2]. Data pro ozbrojené konflikty zde byla použita podle *Uppsala Conflict Data Program* (UCDP) [Gleditsch et al. 2002]. Data pro latentní konflikty pak vycházejí z databáze projektu *Conflict Simulation Model* (COSIMO) [Pfetsch 1991]. Zároveň jsou sledovány pouze ty konflikty, ke kterým došlo až po roce demokratizace, uvedeném výše. Toto je důležité vzhledem ke kauzálnímu vztahu demokratizace – válka. U konfliktů, probíhajících bezprostředně před demokratizací (či pokračujících ještě při ní, avšak s dřívějším datem započetí) proto na tuto kauzalitu nelze usuzovat. Například Bosna a Hercegovina (BaH) je proto hodnocena jako země, ve které po demokratizaci k ozbrojenému konfliktu nedošlo, neboť země se demokratizovala až poté (viz výše), co zde válka proběhla.

Tabulka 2: Stupně členství v mlhavé množině zemí, kde demokratizace vedla k válce

Charakter konfliktu	Válka ≥ 1000 obětí za rok	Ozbrojený konflikt		Násilná krize	Nenasilný konflikt		Žádný anebo latentní konflikt int.1
		≥ 1000 obětí celkem	< 1000 obětí ≥ 25 obětí		≥ 2 konflikty; min. jeden int.2	Jeden konflikt int.2	
Fuzzy hodnota: stupeň členství	1	0,8	0,6	0,5	0,4	0,2	0
Případ	Azerbajdžán 1	Chorvatsko	Azerbajdžán 2 (od 1997)	Albánie	Maďarsko	Armé- nie**	Bulhar- sko
	Gruzie		Makedonie		Polsko	BaH	
	Jugoslávie1		Moldavsko		Rumunsko	Portu- galsko	
	Jugoslávie2 (Srbsko a ČH)		Španělsko*		Ukrajina		
	Rusko				Jutoslávie3 (Srbsko, Č H po 1999)		
* Přestože separatistická organizace bojující proti vládě byla založena již dříve, k prvnímu překročení počtu 25 obětí došlo až v roce 1978.							
** Arménie sice byla silně angažována v konfliktu o Náhorní Karabach, nicméně ani UCDP ani jeho německá obdoba AKUF ji jako přímou stranu konfliktu neuvádějí. Podle obou databází tak zde k válce <i>stricto sensu</i> nedošlo.							
Zdroj: autorka podle dat COSIMO a UCDP [Pfetsch 1991; Gleditsch et al. 2002]							

3. 2 Síla institucí

Pokud jde o sílu institucí, za hlavní indikátor zde lze považovat slabý vliv exekutivy. K obdobnému závěru docházejí i Geller a Singer ve své syntetické práci *Nations at War* [Geller, Singer 1998]. Autoři zde pojednávají závěry více jak pěti set studií věnovaných příčinám (respektive korelátům) mezinárodních konfliktů, vycházejícím z hlavních teoretických přístupů – realismu a liberalismu. Tyto proměnné dále diskutují a pokoušejí se je integrovat do uceleného explanačního rámce. [ibid.; 2-27]¹⁶ Z proměnných týkajících se vlády uvádějí Geller a Singer jako klíčovou centralizaci vládnutí: Čím silnější postavení exekutivy, tím silnější je tendence jak k diplomatickým, tak k vojenským konfliktům [ibid.; 53].

Další proměnnou, související se silou institucí (a negativně korelující s válkou) je podle Gellera a Singera „charakteristika byrokracie“. Podle autorů hraje totiž v souvislosti s mírem prokazatelně pozitivní roli stáří byrokratické organizace. [ibid.] Z logiky věci, každý stát ke svému fungování potřebuje alespoň rudimentární byrokratický aparát. Vzhledem k tomu, že fungování státu bez takového aparátu je prakticky nepředstavitelné, lze proto proměnnou „stáří byrokracie“ vcelku snadno aproximovat délkou trvání samostatné (novodobé) státnosti. Dále lze toto uvažování rozšířit o proměnnou zachycující alespoň určitou demokratickou minulost. Lze předpokládat, že státy které v historii po určitou dobu demokratické byly (např. Portugalsko), budou moci při přechodu od úplné nesvobody ke svobodě částečné na tuto demokratickou minulost navázat. Ostatně například Bova [1991] explicitě zmiňuje důležitost demokratické tradice v přechodech od komunismu, když tyto nenazývá demokratizací, nýbrž „redemokratizací“ [ibid.; 135].

Poslední proměnnou, která souvisí s institucemi – avšak tentokrát na nad-státní úrovni – je politická zasíťovanost. Například členství v mezivládních organizacích (IGOs) asociují Geller a Singer [1998] s institucionalizací určitých (neválečných) norem jednání. Podle Gellera a Singera sice v konečném důsledku počet IGOs jakkoliv významně počet válek neovlivňuje [134-139], nicméně zde je třeba poznamenat, že autoři se zabývají IGOs pouze na systémové rovině analýzy, kde nenacházejí oporu pro tvrzení, že počet těchto organizací redukuje počet konfliktů. Lze se proto domnívat, že na úrovni státu – kterou autoři v tomto případě opomíjejí

¹⁶ Pozn.: Přestože uvedení autoři kladou značný důraz na proměnné vycházející z teorie realismu, dospívají ke zjištění, že zatímco tyto faktory někdy k válce skučně vedou, jindy naopak působí zcela opačně. Obdobně pak dle autorů ani s pomocí proměnných zakotvených v teorii liberalismu nelze zcela výlučně vysvětlit přítomnost či naopak absenci války. Souvislost se vznikem války tak lze vysledovat jak u některých „realistických“, tak i „liberálních“ proměnných, avšak nikoli u všech. [Geller, Singer 1998; 8]

– politická integrace států do mezinárodního společenství konfliktní chování určitým způsobem ovlivňuje, respektive zmírňuje.

3. 2. 1 Výrazně oslabena moc exekutivy

Jako jeden ze zásadních problémů států z třetí vlny demokratizace vidí někteří autoři [např. Rose, Shin 2001] odpovědnost vlády – konkrétně zavedení demokratických voleb ještě před tím, než byla tato odpovědnost institucionalizována. V protikladu k první vlně demokratizace, kde zavedení voleb a všeobecného volebního práva celý proces završovalo, třetí vlna demokratizace je zpravidla charakteristická předřazením voleb před budování institucí, zejména včetně již zmíněné odpovědnosti vlády. [ibid.] Omezení vládních činitelů při rozhodování¹⁷ je ostatně i dalšími autory nahlíženo jako jedna z hlavních příčin (sic) takzvaného demokratického míru [Brown et al. 1998; 152].

Data o systému vah a protivah mezi jednotlivými institucemi v rozhodovacím procesu byla v tomto případě převzata z databáze QOG, v níž jsou replikována data z projektu Polity IV [Marshall and Jagers 2002 in Teorell et al. 2011]. Jedná se konkrétně o původní proměnnou „omezení exekutivy“ v rozhodování. Uvedená proměnná zachycuje míru, do níž je rozhodovací pravomoc hlavních zákonodárců (ať se již jedná o jedince či kolektivy) institucionálně omezena. Činí tak pomocí sedmistupňové škály, sahající od neomezené moci exekutivy až po moc naprosto omezenou. [ibid.]

Na základě těchto dat lze zkonstruovat mlhavou množinu zemí, u nichž s demokratizací došlo k oslabení moci exekutivy, tedy k zavedení či upevnění systému vah a protivah. Paralelně lze určit i množinu států s celkově slabou exekutivou, bez ohledu na to, zda zde v tomto ohledu došlo ke změně. Tato množina při analýze poslouží především jako kontrolní k předchozí uvedené.

Přehled hodnot za jednotlivé případy shrnuje tabulka číslo 3 [Tab. 3]. Při pohledu na míru omezení exekutivy v jednotlivých zemích v období bezprostředně předcházejícím demokratizaci a v období následujícím, lze vcelku snadno identifikovat, zda v tom kterém případě došlo k posunu směrem k větším omezením exekutivy či nikoliv. Relativně největší skok v tomto smyslu prodělalo Španělsko, které se z extrémní hodnoty 1, tedy „neomezené moci exekutivy“, dostalo ke druhému extrému, tj. hodnotě 7, odrážející „naprosto omezenou moc exekutivy“. Obdobný byl i případ Portugalska, kde původně neomezená moc exekutivy

¹⁷ *Constraints on government*

byla omezena téměř zcela. [Tab. 3] Uvedené dva případy lze proto vymezit jako případy plného členství v mlhavé množině zemí, kde byla po demokratizaci moc exekutivy výrazně institucionálně omezena.

Naopak příklady plného ne-členství v této množině představují státy, jejichž institucionální nastavení po demokratizaci nedoznalo žádných změn, které by se promítly do míry omezení moci exekutivy. Takovým státem byla například Gruzie (viz Tabulka 3). Skutečnost, že u některých států dokonce došlo k posílení moci exekutivy (například Jugoslávie po roce 1992), je z hlediska logiky mlhavých množin irelevantní, a tedy jsou tyto rovněž označeny jako ne-členové dané množiny.

V několika případech bylo dále nezbytné provést přesnější kalibraci, neboť prostá velikost rozdílu skóre před demokratizací a po ní neodráží realitu vždy zcela přesně. Například moc exekutivy v Rusku charakterizují data Polity IV v roce 1992 (v Tabulce 3 rok 2) jako „značně omezenou“ a jako více omezenou než v letech 1989 a 1990 (roky -1 a 0). Takovému skóre by odpovídal více než poloviční stupeň členství v mlhavé množině. Již z druhého pohledu na data nicméně vyplývá, že hned v roce následujícím byla část těchto limitů odstraněna a exekutiva se stala dlouhodobě silnější, než tomu bylo předtím. Tato skutečnost proto naopak zemi spíše z množiny vyřazuje, a činí její členství pouze marginálním (hodnota 0,2).

Odlišným případem, avšak se stejným výsledným stupněm členství, je Chorvatsko, kde k zvýšení institucionálních limitů exekutivy došlo až v devátém roce od demokratizace. Na jednu stranu zde tak k oslabení exekutivy přeci jen došlo, na stranu druhou se však takto stalo až po dlouhém období beze změn. Obdobně pak i případ Maďarska a Rumunska, kde oslabení exekutivy následovalo až později, situuje tyto státy spíše vně mlhavé množiny (hodnota členství 0,4). Výsledné hodnoty pro všechny sledované státy pak shrnuje Tabulka č. 3.

Tabulka 3: Mlhavá množina států, kde byla oslabena moc exekutivy

PŘÍPAD	rok -1	rok 0	rok 1	rok 2	rok 3	rok 4	rok 5	rok 6	rok 7	rok 8	rok 9	rok 10	rok 1 (či nejbližší)/rok -1	Fuzzy hodnota oslabení exekutivy	Fuzzy hodnota upravená	Míra limitů exekutivy (průměr roky 1-10)	Fuzzy hodnota slabé exekutivy
Albánie	3	3	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	2	0,7		5	0,750
Arménie	4	5	5	5	5	3	3	3	5	5	5	5	1	0,6		4	0,500
Azerbajdžán	4	3	3	3									-1	0		3	0,250
Azerbajdžán 2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0		2	0,125
Bulharsko	3	3	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	4	0,9		7	1,000
Gruzie	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0	0		5	0,750
Chorvatsko	3	3	3	3	3	3	3	3	3	NA	7	7	0	0	0,2	4	0,500
Maďarsko	3	3	3	3	3	3	NA	7	7	7	7	7	0	0	0,4	5	0,750
Makedonie	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	7	0	0		5	0,750
Moldavsko	4	5	5	7	7	7	7	7	7	7	7	7	1	0,6	0,7	7	1,000
Polsko	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	0	0		3	0,250
Portugalsko	1	NA	NA	6	6	6	6	6	6	7	7	7	5	1		6	0,875
Rumunsko	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6	0	0	0,4	6	0,875
Rusko	4	4	NA	5	3	3	3	3	3	3	3	5	1	0,6	0,2	3	0,250
Španělsko	1	1	NA	NA	NA	7	7	7	7	7	7	7	6	1		7	1,000
Ukrajina	4	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	2	0,7		5	0,750
Jugoslávie 1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3		0	0		4	0,500
Jugoslávie 2 (Sr + ČH)	3	3	1	1	1	1	2	2					-2	0		1	0,000
Jugoslávie 3 (po 1999)	2	3	6	6	6	6	6	6	6				4	0,9		6	0,875

Pozn.: kurzívou v roce -1 uvedeny údaje za vyšší celek v daném roce (tj. SSSR či Jugoslávie)

Vysvětlivky: rok -1 = rok předcházející demokratizaci; rok 0 = rok demokratizace; atd.

1= neomezená moc exekutivy; 3= mírně omezená moc exekutivy; 5= značně omezená moc exekutivy; 7= naprosto omezená moc exekutivy

Zdroj: autorka podle dat Polity IV [Marshall and Jagers 2002 in Teorell et al. 2011]

Druhá mlhavá množina pak zahrnuje státy s omezenou mocí exekutivy, ať již demokratizací došlo ke zvětšení tohoto omezení či nikoliv. Na rozdíl od předchozího případu tak například Makedonie má v této množině relativně vysoký stupeň členství (0,75), neboť moc exekutivy zde lze podle dat Polity IV považovat za značně omezenou. Oproti tomu do předchozí mlhavé množiny států, kde s demokratizací došlo k oslabení exekutivy, Makedonie nepatří vůbec, neboť ve sledovaném období (od roku předcházejícímu demokratizaci do pátého roku po demokratizaci) zde nedošlo v tomto směru k žádným změnám a limity exekutivy zůstávaly po celou tuto dobu na stejné úrovni.

Pokud jde o určující prahy členství v této mlhavé množině, lze zde do určité míry vycházet z původního škálování. Za práh pro ne-členství lze v tomto případě označit situaci, ve které je moc exekutivy prakticky neomezená (hodnota 1 v původní databázi). Za prostřední práh, charakterizující nejednoznačný přechod mezi „spíše členem“ a „spíše nečlenem“, pak lze považovat hodnotu 4, která je i v původní databázi chápána jako mezilehlá hodnota mezi jen „mírně omezenou mocí exekutivy“ a mezi „značně omezenou mocí exekutivy“ [Marshall and

Jagers 2002 in Teorell et al. 2011]. Za práh plného členství lze pak následně považovat hodnotu 7, charakteristickou pro většinu soudobých evropských demokracií [ibid.].

Zbývající hodnoty pak nelze „překlopit“ na stupně členství zcela symetricky, neboť se lze domnívat, že kvalitativní rozdíl mezi „mírně omezenou mocí“ a „značně omezenou mocí“ (hodnoty 3 a 5) je zřejmě větší (a z hlediska členství v množině významnější), než rozdíl mezi „značně omezenou mocí“ a „zcela omezenou mocí“ exekutivy (hodnoty 5 a 7)¹⁸. Z tohoto důvodu jsou zde hodnoty 3 a 5 pojaty jako stupně členství 0,25 a 0,75, zatímco hodnoty 2 a 6 – tj. mezilehlé kategorie – jako stupně členství 0,125, respektive 0,875, neboť se svým charakterem značně blíží meznímu členství (stupně 0 a 1), jak bylo vymezeno pro tento případ výše.

Pro určení stupně členství v množině států s omezenou mocí exekutivy zde vycházím z průměru těchto hodnot v letech, které následovaly po demokratizaci. Přestože v některých případech došlo v tomto období k válce či ozbrojenému konfliktu, průměr za roky 1 až 10 lze považovat za legitimní, neboť Polity IV diferencují institucionalizované váhy a protiváhy od výjimečných situací, kdy je exekutivě přechodně svěřena větší pravomoc například k řešení krizí. [Marshall and Jagers 2002 in Teorell et al. 2011] Členství jednotlivých zemí v mlhavé množině států s institucionálně omezenou mocí exekutivy jsou uvedena v posledním odstavci Tabulky 3.

3. 2. 2 Politická zasíťovanost

Jako indikátor mezinárodní provázanosti a integrace země do mezinárodního společenství je zde použit index politické globalizace zkonstruovaný Dreherem [Dreher 2006]. Dreher se ve své práci zabývá globalizací v souvislosti s ekonomickým růstem a kromě jiného testuje hypotézu, že politická globalizace vede k hospodářskému růstu. [ibid.] I když autor tuto hypotézu posléze zamítá, lze se na tomto místě domnívat, že právě úroveň politické globalizace pozitivně ovlivnila nepřítomnost konfliktu v demokratizující se zemi. Lze předpokládat, že vyšší intenzita vzájemných styků umožňuje lepší „socializaci“ zemí, při níž dochází k utváření a kultivaci sdílených norem jednání. Tyto normy pak usnadňují kompromis a mírové řešení konfliktů „bez použití hrozby násilím“ [Layne 1998; 180].

Globalizace obecně je autorem chápána jako „proces vytváření sítí vztahů mezi aktéry“ napříč kontinenty [Dreher 2006; 1092]. Politickou globalizaci specificky pak Dreher pojímá jako

¹⁸ Pro diskusi asymetrie členství v mlhavých množinách viz Ragin 2008.

složený index z počtu zahraničních zastupitelství v dané zemi, počtu mezinárodních organizací, jichž je členem a účastí na misích Bezpečnostní rady OSN. [ibid.; 1094] Pozdější verze indexu, která je použita v této práci, pak zohledňuje i počet mezinárodních dohod, které země podepsala od roku 1945. [Dreher 2008 in Teorell et al. 2011]

Vlastní data jsou převzata z projektu QOG, která představují repliku dat KOF Index of Globalization [Dreher 2006, 2008 in Teorell et al. 2011]. Index nabývá teoretických hodnot od nuly do sta, přičemž vyšší hodnoty vyjadřují vyšší míru globalizace. [ibid.] Údaje za jednotlivé státy zde byly vztaženy k evropskému průměru, jak jej uvádí projekt KOF [KOF Swiss Economic Institute 2012], a to vždy za rok, ve kterém se daná země demokratizovala. Tento postup umožňuje srovnatelnost jednotek v čase, od níž se dále odvíjí i přidělení stupně členství v příslušné mlhavé množině.

Mlhavou množinu států integrovaných do mezinárodního společenství je opět třeba vymezit pomocí prahů pro plné členství a ne-členství. Vzhledem k tomu, že v tomto případě absentuje uchopitelná vnější kotva¹⁹, je třeba tuto stanovit s ohledem na data. Údaje za jednotlivé země shrnuje tabulka č. 4 [Tab. 4].

Při pohledu na data zjistíme, že se relativní hodnota politické globalizace státu v roce demokratizace pohybuje od 0,12 (případ Moldavska) až po 1,57 (případ Polska). Předmětné státy přitom vytvářejí určité „skupiny“ či klastry: státy jako již zmíněné Moldavsko, Arménie či Makedonie, u nichž hodnota relativní politické globalizace nabývá úrovně pod 0,2; státy pohybující se kolem hodnoty 0,5 (Chorvatsko, Albánie či Bosna a Hercegovina); státy kolem hodnoty 1,15 (Maďarsko, Portugalsko, Rusko) a státy s hodnotami kolem 1,35 (Španělsko, Rumunsko). Posledním kvantitativním skokem je pak zmíněné Polsko s hodnotou nad 1,5. Určitým mezilehlým státem je pak Bulharsko s hodnotou kolem 1.

U států, které se pohybují pod hranicí 0,25 (tedy jsou jen ze čtvrtiny tak integrované jako je celoevropský průměr) lze přitom tvrdit, že do množiny integrovaných států rozhodně nepatří. Hodnota 0,25 tak byla zvolena jako práh pro plné ne-členství. Státy s hodnotami kolem 0,5 pak lze považovat alespoň částečně za integrované, i když do množiny integrovaných států spíše nepatří. Jejich členství by proto mělo být větší než nula a zároveň menší než 0,5. [viz Tab. 4] Naopak státy s nadprůměrným skóre (počínaje skupinou států s hodnotami kolem 1,15) do množiny spíše patří. Jako střední „práh nejednoznačnosti“ pak lze stanovit hodnotu 0,99, již se blíží Bulharsko (a představuje tak mezilehlou kategorii mezi dvěma výše zmíněnými klastry. [viz Tab. 4]

¹⁹ Srv. s případem HDP níže.

Pokud jde o stanovení prahu plného členství, lze zde alespoň částečně využít srovnání s dalšími evropskými (demokratickými) státy. Z dlouhodobého hlediska dochází v Evropě k výraznému zvýšení ukazatele politické globalizace až od roku 1995, kdy dosáhl tento ukazatel hodnoty 60 a od té doby již pod tuto hodnotu neklesl. Na druhou stranu od sedmdesátých let až do poloviny let osmdesátých rostla hodnota indexu politické globalizace v Evropě relativně pomalu a po poklesu ve druhé polovině osmdesátých let skončil tento index na stejné hodnotě jako v roce 1972. [KOF Swiss Economic Institute 2012] Jako orientační příklad proto lze zvolit rok 1991, ve kterém státy jako Francie, Itálie či Rakousko dosahovaly hodnoty nad 1,7 (1,85; 1,77 a 1,77 respektive) [Dreher 2006, 2008 in Teorell et al. 2011]. Žádný ze států uvažovaných v této práci takovýchto hodnot nedosahuje, nicméně práh plného členství lze položit níže. Je důvodné se například domnívat, že hodnota nad 1,5 již představuje plně integrovaný stát do mezinárodního společenství. Hodnota 1,5 zde proto figuruje jako práh plného členství v mlhavé množině států integrovaných do mezinárodního společenství.

Tabulka 4: Mlhavá množina států integrovaných do mezinárodního společenství

PŘÍPAD	Hodnota indexu politické globalizace v roce 0	Evropský průměr v daném roce	Rok 0/ evropský průměr	Fuzzy hodnota
Albánie	24,2341	51,87	0,47	0,11
Arménie	7,5156	51,87	0,14	0,03
Azerbajdžán	11,8512	51,87	0,23	0,04
Azerbajdžán 2	37,8217	62,15	0,61	0,18
Bosna a Hercegovina	28,8346	60,34	0,48	0,11
Bulharsko	49,5632	52,21	0,95	0,46
Gruzie	13,2720	54,10	0,25	0,05
Chorvatsko	28,9930	51,87	0,56	0,15
Maďarsko	64,3318	56,42	1,14	0,71
Makedonie	9,0815	54,10	0,17	0,03
Moldavsko	6,3428	51,87	0,12	0,03
Polsko	86,5270	55,07	1,57	0,97
Portugalsko	61,9985	52,52	1,18	0,75
Rumunsko	69,8005	51,87	1,35	0,89
Rusko	56,9035	50,49	1,13	0,69
Španělsko	73,0643	52,52	1,39	0,91
Ukrajina	25,8016	51,87	0,50	0,12

Zdroj: autorka podle dat QOG [Dreher 2006, 2008 in Teorell et al. 2011]; údaje o evropských průměrech převzaty přímo z aplikace projektu KOF [KOF Swiss Economic Institute 2012].

3. 2. 3 Samostatná novodobá státnost a demokratická minulost

Data v této části byla čerpána z informací k jednotlivým zemím, jak je uvádí CIA World Factbook [2012]. Ke státům, které v době demokratizace neměly historii vlastní samostatné státnosti (a postrádaly i historickou zkušenost s demokracií) patří Bosna a Hercegovina (jež byla samostatným celkem naposledy ve dvanáctém století) a Moldavsko, které vzniklo až v roce 1940 jako republika SSSR. Naprosto minimální trvání samostatné státnosti v historii prodělaly rovněž Makedonie (její část byla deset dní samostatnou republikou v roce 1903) a Chorvatsko, samostatné od října do prosince 1918 (a posléze zakládající člen budoucího království Jugoslávie). Poslední zmíněná země nicméně měla alespoň určitou – jedenáct let trvající – zkušenost s demokracií v rámci budoucí Jugoslávie v letech 1918-1929. [ibid.]

Dva roky samostatné státnosti pak zažily ve své historii Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie (vše kolem roku 1920). Na rozdíl od zbylých dvou zmíněných pak Ázerbájdžán v této době lze považovat za demokratický – země dokonce představovala první demokratický stát v muslimském světě [Curtis 1994a]. Po druhé demokratizaci v roce 1997 pak lze zkušenost Ázerbájdžánu se samostatnou státností chápat jako bezprostřední šestiletou nezávislost, z čehož dva roky lze interpretovat jako alespoň částečně demokratické [Freedom House 2011]. Mezi státy bez zkušenosti s demokracií, avšak s krátkodobou (čtyřletou) samostatnou státností patří rovněž Ukrajina, nezávislá ve stejném období, tj. 1918-1922 [World Factbook 2012].

Podíváme-li se na délku trvání samostatné státnosti u jednotlivých států (viz tabulka č. 8 [Tab. 8]), zjistíme, že po výše pojednaných případech následuje kvantitativní skok – délka samostatnosti další skupiny států totiž leží kolem šedesáti let. Patří sem Albánie (nezávislá od 1913)²⁰, Bulharsko (nezávislé od roku 1908), Maďarsko (nezávislé od 1918), Polsko (nezávislé od 1918, s výjimkou okupace 1939-1944) a Jugoslávie (vzniká 1918, vyjmout lze období 1940-1944). S výjimkou Albánie, která byla od doby své samostatnosti zmítána boji o moc a o demokracii zde mluvit nelze [Zickel, Iwaskiw 1994], měly tyto státy i určitou zkušenost s demokracií. V Bulharsku fungovala instituce voleb v letech 1919 – 1938 [Curtis 1993]; Maďarsko lze považovat za demokratické v letech 1920 – 1932 [Burant 1990]; Polsko 1918 – 1926 [Curtis 1994b] a Jugoslávii 1918 – 1929 [Curtis 1992].

Po této skupině států pak následuje skok další, tentokrát s délkou samostatnosti přibližně kolem sto patnácti let. Řadit sem lze Rumunsko, Srbsko a Černou Horu (počítáme-li Srbsko od jeho vzniku v roce 1878 a dále i jako vedoucí národ Jugoslávie [Curtis 1992]). Na rozdíl

²⁰ S výjimkou anexe od 1939 do 1945.

od předchozích států existují v této skupině značné rozdíly, pokud jde o zkušenost s demokracií. Zatímco Rumunsko lze považovat alespoň částečně za demokratické v rámci parlamentní monarchie z let 1881 – 1938 [Bachman 1991], u Srbska a Černí Hory zůstává stejný údaj jako u bývalé Jugoslávie. Po roce 1999 pak sem lze přičíst dalších 6 let z bezprostřední historie, kdy byla země alespoň částečně svobodná [Freedom House 2011].

Poslední skupinu pak představují historické státní útvary samostatné po několik století, jakými jsou Portugalsko, Španělsko či Rusko. Na rozdíl od Ruska lze v případě Portugalska a Španělska hovořit o určité zkušenosti s demokracií – v letech 1910 – 1933 v případě Portugalska, kdy bylo republikou [Solsten 1993] a v letech 1875 – 1931 v případě Španělska, kdy bylo liberální konstituční monarchií s voleným parlamentem ve všeobecných volbách [Solsten, Meditz 1990].

Na základě výše uvedených údajů lze sestavit mlhavou množinu zemí s historií samostatné státnosti. Pokud jde o kalibraci členství, pak za práh plného členství (hodnota 0,95)²¹ můžeme označit délku samostatné státnosti přesahující dvě stě let. Zároveň lze tvrdit, že i státy samostatné po dobu více jak padesáti let budou spíše uvnitř nežli vně této množiny. Práh plného ne-členství (hodnota 0) pak bude samostatnost kratší jednoho roku. Práh „nejednoznačnosti“ (hodnota 0,5) pak lze stanovit jako patnáct let samostatné státnosti. Hypotetický případ s touto hodnotou rozhodně nelze považovat za plného člena mlhavé množiny. Na stranu druhou zde však alespoň určitá zkušenost se samostatností je – na rozdíl od zemí, které buď nebyly samostatné vůbec či jen velmi krátce (tj. první dvě skupiny států pojednaných výše). Výsledné stupně členství jsou uvedeny v Tabulce 5 [Tab. 5].

Stupeň členství v mlhavé množině států s demokratickou minulostí pak lze kalibrovat vcelku obdobně. Za práh plného členství (hodnota 0,95) bylo v tomto případě považováno třicet let fungování (alespoň určitých) demokratických institucí. Naopak za plné ne-členství lze považovat historickou zkušenost s demokracií v délce jednoho roku či méně. Jako prostřední práh pak lze použít hypotetický stát s patnáctiletou demokratickou minulostí. Patnáct let trvání lze na jednu stranu považovat za dostatečnou dobu, aby se demokratické instituce konsolidovaly [Brautigam 1997; 52], na stranu druhou však tato doba stále nestačí k zažití politické kultury elitami [viz Spinner 2007; 10]. Stupně členství u jednotlivých případů pak opět shrnuje Tabulka 5.

²¹ Pozn.: Software fsQCA chápe při přepočtu hodnot jako práh plného členství hodnotu 0,95, jako práh plného ne-členství pak hodnotu 0,05.

Tabulka 5: Samostatná státnost a demokratická minulost

PŘÍPAD	Délka samostatné státnosti v letech	Fuzzy hodnota: stupeň členství v množině samostatné státnosti	Délka demokratické minulosti v letech	Fuzzy hodnota: stupeň členství v množině států s demokratickou minulostí
Albánie	72	0,72	0	0
Arménie	2	0,07	0	0
Azerbajdžán	2	0,07	2	0,06
Azerbajdžán 2	6	0,14	4	0,09
Bosna a Hercegovina	0	0	0	0
Bulharsko	81	0,74	19	0,69
Gruzie	2	0,07	0	0
Chorvatsko	0,25	0	11 (0)	0,3 (0)
Maďarsko	66	0,7	12	0,34
Makedonie	0,02777778	0	0	0
Moldavsko	0	0	0	0
Polsko	55	0,66	8	0,18
Portugalsko	834	1	23	0,83
Rumunsko	113	0,83	57	1
Rusko	269	0,98	0	0
Španělsko	462	1	56	1
Ukrajina	4	0,1	0	0
Jugoslávie 1	64	0,69	11	0,3
Jugoslávie 2 (po roce 1992)	114 (42)	0,83 (0,61)	11 (0)	0,3 (0)
Jugoslávie 3 (po roce 1999)	121 (49)	0,85 (0,63)	17 (6)	0,6 (0,13)

Zdroj: autorka – vlastní propočít podle [World Factbook 2012; Curtis 1992; 1993; 1994a; 1994b; Burant 1990; Bachman 1991; Solsten, Meditz 1990; Solsten 1993]

Pozn.: Hodnoty uvedené v závorkách se vztahují k samostatnému státu – např. Srbsko jako samostatná entita existovalo dohromady v roce 1999 49 let (před rokem 1918 a po roce 1990); přičteme-li však působení v rámci Jugoslávie, jako její „vedoucí národ“, získáme 121 let. S demokracií pak obdobně – např. Chorvatsko mohlo mít jedenáctiletou zkušenost s určitou demokracií v rámci širšího celku, tj. Jugoslávie, nicméně jako samostatný stát tuto zkušenost postrádalo.

V práci jsou dále používány stupně členství, vycházející vždy z první hodnoty. Alternativní použití hodnot v závorkách nemělo na výsledek jakýkoliv zásadní dopad.

3. 3 Úroveň a propojenost ekonomiky

3. 3. 1 Ekonomická provázanost v roce demokratizace

Vycházejíce z teze liberalismu můžeme předpokládat, že relativně vyšší míra integrace do globálních ekonomických struktur omezuje riziko vzniku války. Spíše než např. pouhé saldo obchodní bilance pak má ukazatel celkové ekonomické provázanosti tu výhodu, že zohledňuje ekonomické interakce v širším kontextu: Dreher [2006] při konstruování indexu ekonomické globalizace, který je zde použit, rozlišuje jak skutečné toky (obchod, objem zahraničních investic, ad.), tak i restrikce (skryté bariéry dovozu, zdanění mezinárodního obchodu, ad.). [ibid.; 1094]

Data jsou i v tomto případě převzata z projektu QOG, kde jsou replikována data z KOF Index of Globalization [Dreher 2006, 2008 in Teorell et al. 2011]. Index „ekonomické globalizace“ nabývá teoretických hodnot od nuly do sta, přičemž vyšší hodnoty vyjadřují vyšší míru globalizace. [ibid.] Hodnoty indexu pro jednotlivé případy, stejně jako i kalibrované hodnoty převedené na stupně členství v mlhavé množině relativně ekonomicky provázaných států, jsou uvedeny v tabulce č. 6 [Tab. 6].

Na rozdíl od politické globalizace²² bylo v tomto případě příhodnější použít srovnání s celosvětovým, namísto s celoevropským, průměrem. Z hlediska ekonomické provázanosti totiž všechny sledované státy vykazují ve vztahu k evropskému průměru vždy pro daný rok podprůměrné hodnoty [data viz KOF Swiss Economic Institute 2012], což činí vzájemnou srovnatelnost i následné přidělení hodnoty členství v mlhavé množině velmi obtížné. Naopak vzhledem k průměru celosvětovému zde nalezneme hodnoty ležící jak nad (např. Maďarsko), tak i výrazně pod (Rusko) průměrem. Toto lze rovněž vysvětlovat v té době probíhající evropskou integrací, jejímž základem byla právě integrace ekonomická, včetně rušení cel a bariér obchodu. Z důvodu tohoto vychýlení na straně demokratických evropských zemí není celoevropské srovnání nejvhodnějším přístupem.

Pro kalibraci jednotlivých hodnot byly stanoveny následující kotvy: Práh plného členství, tj. označující zemi plně integrovanou do celosvětového ekonomického systému, byl stanoven jako 125% světového průměru. Této hodnotě se ze zde pojednaných států nejvíce blíží Arménie. Pro kontrolu lze ještě uvážit případ Maďarska, které – na rozdíl od řady dalších středo a východoevropských států – bylo na počátku osmdesátých let ekonomicky relativně

²² viz výše

otevřenou zemí [Szelényi, Szelényi, Kovách 1995]. Stupeň členství v mlhavé množině 0,9 (tj. téměř plné členství) pak je plně v souladu s tímto pozorováním.

Naopak práh plného ne-členství představuje (teoretický) stát, který dosahuje pouze 50% průměrné ekonomické globalizace. Ze zde uvažovaných států je nejbližší této hranici Rusko, u kterého index ekonomické globalizace v roce 1990 odpovídal pouhým 47% světového průměru, a tedy do množiny relativně ekonomicky provázaných států rozhodně nepatří. Jako prostřední práh, označující nejvyšší míru nejednoznačnosti, lze pak stanovit hodnotu 75% celosvětového průměru. Státy blízké se této hodnotě tak na jednu stranu alespoň určitým způsobem ekonomicky integrovány jsou, na stranu druhou však nelze tuto integraci považovat za výraznou. Případem, který se nejvíce blíží tomuto střednímu prahu, je zde Albánie. Na jednu stranu byl objem obchodu realizovaný touto chudou a izolovanou evropskou zemí jen velmi malý, na stranu druhou však Albánie měla již v polovině osmdesátých let obchodní styky s více jak padesáti zeměmi. Celkový (a celkově nízký) objem obchodu pak byl vcelku rovnoměrně rozdělen mezi komunistické a kapitalistické státy. [Zickel, Iwaskiw 1994]

Tabulka 6: Mlhavá množina relativně ekonomicky provázaných států

PŘÍPAD	Hodnota indexu ekonomické globalizace v roce demokratizace státu	Celosvětový průměr v daném roce (N=129-139)	Hodnota indexu ekonomické globalizace / celosvětový průměr v daném roce	Fuzzy hodnota
Albánie	35,54	48,2560	0,74	0,47
Arménie	59,47	48,2560	1,23	0,95
Azerbajdžán	45,43	48,2560	0,94	0,76
Azerbajdžán 2	53,23	55,9713	0,95	0,77
Bosna a Hercegovina	52,7	54,5153	0,97	0,79
Bulharsko	43,29	47,1401	0,92	0,73
Gruzie	56,59	49,3851	1,15	0,92
Chorvatsko	57,18	48,2560	1,18	0,93
Maďarsko	49,49	44,4664	1,11	0,90
Makedonie	46,97	49,3851	0,95	0,77
Moldavsko	47,96	48,2560	0,99	0,81
Polsko	34,43	41,3061	0,83	0,62
Portugalsko	47,17	39,8721	1,18	0,93
Rumunsko	28,54	48,2560	0,59	0,13
Rusko	22,32	47,5190	0,47	0,03
Španělsko	45,26	39,8721	1,14	0,91
Ukrajina	29,4	48,2560	0,61	0,16

Zdroj: autorka podle dat QOG [Dreher 2006, 2008 in Teorell et al. 2011]

3. 3. 2 Chudá země

Jak již ukázal výše uvedený případ Albánie, v některých případech existuje značný rozdíl mezi stupněm začlenění do globálního ekonomického systému a vyspělostí ekonomiky, měřené podle výše HDP. Mlhavá množina chudých zemí má proto za cíl tento případný rozpor odstranit a zohlednit ekonomickou výkonnost státu. Vysoké HDP je přitom zpravidla pokládáno za jeden z důležitých ukazatelů vyspělosti ekonomiky. K válce by proto měly být náchylné spíše chudé státy s nízkým HDP.

Mlhavá množina konstruovaná v tomto případě proto zahrnuje státy, které lze v mezinárodním srovnání označit za chudé. Je zároveň potřeba podotknout, že nečlenství v této množině (chudých států) automaticky neznamená členství v (hypotetické) množině států bohatých [viz Ragin 2008; 195]. Sledovat, zda lze danou zemi považovat za chudou či nikoliv má ve zdejším případě větší smysl, neboť žádný ze sledovaných států (snad s určitou výjimkou Španělska) nelze považovat za vyloženě bohatý. Množina bohatých států by zde tedy byla spíše prázdná, respektive vykazovala pouze nízké či nulové stupně členství, což by podstatně zmenšovalo její využitelnost pro analýzu.

Údaje o HDP jednotlivých sledovaných států jsou převzaty z databáze QOG [Teorell et al. 2011]. Jedná se o odhad reálného HDP per capita v konstantních amerických dolarech (základ v roce 2000) [ibid.] v prvním roce demokratizace, tj. v roce, kdy se daný stát objevuje ve statistice Freedom House jako „částečně svobodný“. Rok demokratizace byl zvolen úmyslně, neboť postihuje určité „startovací podmínky“. Zvolení jakéhokoliv pozdějšího období po přechodu k částečné demokracii či dokonce průměru těchto období by bylo zavádějící, neboť ve státech, kde se konflikt vyskytl, lze předpokládat, že tato událost měla negativní vliv na HDP. V takových případech konflikt patrně vedl ke snížení HDP, což by však problematizovalo zpětnou interpretaci vlivu HDP na konflikt.

Vzhledem ke skutečnosti, že se sledované země nedemokratizovaly ve stejný rok, nýbrž napříč poslední čtvrtinou dvacátého století (od 1974 do 1999), je potřeba ukazatel výše HDP v roce demokratizace upravit tak, aby umožňoval vzájemné srovnání a jednotnou interpretaci. V tomto případě je DHP u každé země vztaženo k celosvětovému průměru za daný rok. Tímto způsobem lze získat v čase srovnatelné údaje o relativně nadprůměrném (více jak 100%) či naopak podprůměrném fungování jednotlivých ekonomik. Uvedené údaje shrnuje Tabulka 1 [Tab 1].

Jako následující krok lze jednotlivým případům přiřadit příslušný stupeň členství v mlhavé množině chudých zemí. Za tímto účelem je nezbytné nejprve určit hodnoty stávající

proměnné, které budou považovány za kvalitativní mezníky mlhavé množiny, tj. práh úplného členství, bod přechodu, vyjadřující největší míru ambiguitu, a práh úplného nečlenství [Ragin 2008; 85].

Pro co nejpřesnější určení lze jako tzv. externí kotvy využít klasifikaci zemí, kterou od roku 1987 provádí Světová banka [Světová banka 2012]. Světová banka každoročně klasifikuje země podle hrubého národního příjmu per capita (GNI), přičemž stanovuje i limitní hodnoty, od nichž je již země považována za velmi chudou, respektive s nižším středním příjmem či naopak s vyšším středním příjmem, respektive velmi bohatou. [ibid.] Bohužel ukazatele GNI nejsou pro několik zde pojednaných případů (Polsko, Jugoslávie, Srbsko) ve stanoveném období k dispozici. Ačkoliv zmíněné dvě veličiny (HDP a GNI) nejsou přímo převoditelné, přesto lze druhou zmíněnou využít k orientačnímu stanovení prahů členství v množině chudých států.

Orientačně tak lze vzít např. hranici chudoby z roku 1992 (tj. 675 USD). Ze zde sledovaných států je tomuto číslu nejbližší Gruzie, jejíž GNI v roce 1992 tvořilo 650 USD [ibid.]. Zároveň v tomtéž roce představovalo HDP Gruzie 61 procent celosvětového průměru. Hodnotu 60 procent tak lze nastavit jako práh pro plné členství v množině chudých států (tato hodnota bude odpovídat stupni členství 0,95). Naopak např. Bulharsko s 2650 USD v roce 1989 převyšuje práh z daného roku stanovený Světovou bankou pro vymezení vyššího středního příjmu, tj. 2335 USD (horní hranice tohoto intervalu činila 6000 USD). [ibid.] Poměrně pak podle HDP bulharská ekonomika dosahovala 127 procent celosvětového průměru. Jako takovou ji nelze považovat za chudý stát, z čehož se odvíjí i stanovení prahu pro úplné nečlenství v této množině. Hodnota 125 procent proto bude představovat práh úplného nečlenství (resp. členství s hodnotou 0,05). Jako hodnotu polovičního členství (0,50) lze nastavit hodnotu HDP odpovídající 90 procentům celosvětového průměru. Státy v tomto případě mají sice podprůměrné HDP, nicméně střední hodnota určená průměrem je vychýlená na pomyslné přímce doprava, díky vysokým hodnotám nejbohatších států, a tedy většina zemí se nachází pod tímto bodem. Výsledná členství shrnuje poslední sloupec tabulky č. 7 [Tab. 7].

Tabulka 7: Chudé země

Země	Rok demokratizace	Celosvětový průměr HDP v daném roce	HDP země v daném roce	HDP země/ Celosvět. průměr	Členství v mlhavé množině
Albánie	1991	7 571	2 083	0,28	1
Arménie	1991	7 571	2 673	0,35	1
Azerbajdžán	1991	7 571	3 305	0,44	0,99
Azerbajdžán 2	1997	8 242	2 261	0,27	1
Bosna a Hercegovina ^a	1996	8 008	2 208	0,28	1
Bulharsko	1989	7 588	9 673	1,27	0,04
Gruzie	1992	7 575	4 593	0,61	0,95
Chorvatsko	1991	7 571	8 389	1,11	0,14
Maďarsko	1984	7 083	9 457	1,34	0,02
Makedonie	1992	7 575	4 923	0,65	0,92
Moldavsko	1991	7 571	2 901	0,38	0,99
Polsko	1978	6 939	6 912	1,00	0,30
Portugalsko	1974	7 095	8 982	1,27	0,04
Rumunsko	1991	7 571	4 940	0,65	0,92
Rusko	1991	7 571	10 955	1,45	0,01
Španělsko	1974	7 095	11 703	1,65	0
Ukrajina	1991	7 571	7 363	0,97	0,35
Jugoslávie ¹ (pre 1991)	1982	6 879	7 803	1,13	0,12
Jugoslávie ² (Sr + ČH)	1992	7 575	2 839	0,37	1
Jugoslávie ³ (po 1999)	1999	8 628	1 920	0,22	1

Zdroj: autorka. Údaje o HDP převzaty z databáze časových řad QOG [Gleditsch 2002 in Teorell et al. 2011]

3. 3. 3 Příjmové nerovnosti (rovnostářská společnost)

Kromě HDP jakožto obecného ukazatele výkonu ekonomiky, lze do analýzy zařadit i další ekonomický ukazatel, věnující se distribuci příjmů v dané společnosti. Na jednu stranu někteří autoři [např. Rodriguez 2000] tvrdí, že nerovnost (měřená Giniho koeficientem) negativně ovlivňuje hospodářský růst. Na stranu druhou potom další proud odborné literatury poukazuje na důležitost ekonomické nerovnosti při vysvětlování vzniku občanských konfliktů [viz např. Cramer 2003]. Oba tyto důvody lze přitom považovat za relevantní pro tuto práci – jednak v souvislosti s dalšími ekonomickými faktory, jakými jsou HDP či ekonomická provázanost, jednak ve vztahu k vlastnímu zkoumanému výsledku, tj. absenci války. Hypoteticky se lze přitom rovněž domnívat, že například elity měly větší incentivu udržet se u moci či moc

naopak násilnými prostředky získat zpět v případech, kde byla společnost výrazněji příjmově stratifikována.

Z dostupných dat lze ke stanovení stupně členství v mlhavé množině „rovnostářských“ států patrně nejlépe využít právě Giniho koeficient. Data byla v tomto případě převzata z *World Income Inequality Database* podle projektu QOG [United Nations University 2008 in Teorell et al. 2011]. Koeficient nabývá teoretických hodnot od nuly (hypotetický stát se zcela rovnou distribucí příjmu) do sta (hypotetický stát, v němž veškerý příjem jde jediné osobě či domácnosti). [ibid.] Bohužel ne všechna data v tomto případě byla k dispozici právě pro rok demokratizace – u Albánie a Bosny a Hercegoviny byl proto použit první nejbližší údaj po demokratizaci²³, u Moldavska, Portugalska a Španělska pak údaj z jednoho roku před demokratizací.

I v tomto případě je potřeba před kalibrací dat stanovit prahy (ne-)členství v množině. Z výše uvedeného plyne, že negativní vliv na vznik války lze předpokládat spíše u výrazněji rovnostářské společnosti. Ostatně i při pohledu na zde pojednané případy zjistíme, že Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko i Polsko jsou státy, u nichž k válce nedošlo, a zároveň mají jedno z nejnižších skóre u Giniho indexu. Při hledání prahů si lze potom pomoci stávajícími skóre některých evropských zemí. Například Švédsko – obecně považované za zemi s nivelizovanými příjmy – dosahuje nižšího skóre než 25 (23 v roce 2005). Současná střední Evropa se nachází v rozmezí skóre 0,25 – 0,29, Evropa západní potom v rozmezí 30 – 34. U Spojených států je nerovnost ještě vyšší, a sice 45. [CIA World Factbook 2010]

Práh plného členství proto lze stanovit jako hodnotu Giniho koeficientu 25. Státy dosahující této hodnoty nebo nižší lze jednoznačně považovat za „rovnostářské“. U hodnoty koeficientu vyšší jak 50 pak lze naopak hovořit o velkých nerovnostech – například značná část států Jižní Ameriky dosahuje hodnot mezi 50 a 60, řada států Afriky pak dokonce mezi 60 a 70. [CIA World Factbook 2010] Jako práh pro plné ne-členství v množině byla proto použita hodnota Giniho koeficientu 50. Vzhledem k tomu, že mlhavá množina má obsahovat „rovnostářské“ a „spíše rovnostářské“ státy, byl prostřední práh stanoven jako hodnota koeficientu 30. Jedná se o předělovou hodnotu mezi stávající střední a západní Evropou (viz výše). Kalibrované hodnoty shrnuje Tabulka 8 [Tab. 8].

²³ Konkrétně z pátého roku po demokratizaci.

Tabulka 8: Mlhavá množina „rovnostářských“ zemí

Případ	Hodnota Giniho koeficientu	Fuzzy hodnota: členství v množině "rovnostářských" společností
Albánie	29,3	0,6
Arménie	29,6	0,87
Azerbajdžán	34,5	0,34
Azerbajdžán 2	45,8	0,09
Bosna a Hercegovina	26	0,92
Bulharsko	22	0,99
Gruzie	36,9	0,33
Chorvatsko	26,7	0,88
Maďarsko	21,3	0,99
Makedonie	23,5	0,98
Moldavsko	26,7	0,88
Polsko	24,2	0,97
Portugalsko	40,1	0,18
Rumunsko	20,5	1
Rusko	26,4	0,9
Španělsko	34,83	0,33
Ukrajina	21,55	0,99
Jugoslávie 1	21	1
Jugoslávie 2 (Srb + ČH)	31,16	0,46
Jugoslávie 3 (po 1999)	26,09	0,91
Zdroj: autorka podle dat World Income Inequality Database převzatých z QOG projektu [United Nations University 2008 in Teorell et al. 2011]		

3. 4 Staré elity a zlatý padák

Jak navrhuje Mansfield a Snyder [2005a], způsobem, jak se u demokratizující se země vyhnout válce, je dát starým elitám tzv. zlatý padák. Kromě již uvedených Mansfielda a Snydera upozorňují na důležitost „zlatého padáku“ i další autoři, a to často v souvislosti s demokratizací (rovněž z tzv. třetí vlny) v Jižní Americe: „Nejmenší pravděpodobnost, že demokratizace povede k agresi, byla v případech [států Jižní Ameriky], kde stará elita viděla svoji budoucnost v novém sociálním uspořádání jasně“. [Brown et al 1998; 252]

Pod tímto pojmem si lze představit jak kooptaci starých elit, jako tomu bylo např. ve Španělsku [Hill 2006], tak i umožnění starým elitám transformovat jejich politický kapitál na kapitál ekonomický. Ostatně druhému zmíněnému aspektu se věnuje například i Ivo Možný ve svém eseji Proč tak snadno [Možný 1999]. Autor zde upozorňuje, že zhroucení starého systému v bývalém Československu bylo „tak snadné“ právě proto, že systém přestal

vyhovovat i starým elitám a tyto elity naopak uvítaly možnost transformace kapitálu, která se jim tímto naskýtala. [ibid.]

Na druhou stranu, instituci zlatého padáku nelze asociovat s pouhým setrváním ve funkcích. Přestože by ekonomické zájmy starých elit neměly být ohroženy, prostor na politické scéně by jim po demokratizaci naopak měl být odepřen. [Brown et al 1998; 253] Podíváme-li se nicméně do historie zde zkoumaných případů, zjistíme, že v celé řadě z nich staré elity u moci vesměs zůstaly. Na jednu stranu zde tak platí, že ekonomické ani sociální postavení starých elit nebylo demokratizací nikterak ohroženo. Na stranu druhou lze však v těchto případech o (zlatém) „padáku“ mluvit jen stěží, neboť k výměně elit v podstatě nedošlo²⁴.

Stupeň členství v mlhavé množině států, kde staré elity dostaly tzv. zlatý padák, se tedy bude odvíjet od toho, zda: a) došlo k výměně elit; a zároveň b) staré elity měly možnost transformovat svůj kapitál. Situace, ve které nebyla transformace kapitálu elitám umožněna, bude proto považována za stejný důvod pro nečlenství v mlhavé množině, jako situace, kdy elity zůstaly bez jakékoliv změny u moci. Stupně členství jednotlivých případů shrnuje Tabulka 9 [Tab. 9].

Tabulka 9: Mlhavá množina zemí, v nichž staré elity dostaly „zlatý padák“

Případ	Stupeň členství v mlhavé množině států, v nichž staré elity dostaly „zlatý padák“
Albánie	0,9
Arménie	0,7
Azerbajdžán	0
Azerbajdžán 2	0
Bosna a Hercegovina	0,8
Bulharsko	0,8
Gruzie	0
Chorvatsko	0,2
Maďarsko	0,6
Makedonie	0,7
Moldavsko	0,4
Polsko	0
Portugalsko	0
Rumunsko	0,7
SSSR/Rusko	0,8
Španělsko	1
Ukrajina	0,8
Jugoslávie 1	0
Jugoslávie 2 (Srbsko a Černá Hora)	0
Jugoslávie 3 (Srbsko a Černá Hora po roce 1999)	1
Zdroj: autorka	

²⁴ viz níže

3. 4. 1 Španělsko

Za příklad zlatého padáku – a tím pádem i za případ vymezující tzv. plné členství v mlhavé množině – lze považovat již zmíněné Španělsko, které je v literatuře označováno za model poklidné tranzice, založené na dohodě se starými elitami [Bermeo 1997; 309]. Ve velké části totiž demokratizace ve Španělsku zahrnovala vyrovnání se s elitami a zajištění všeobecného konsensu pro nové demokratické uspořádání. [Hill 2006; 43-67] Jedním z důležitých faktorů zde byla rovněž absence neloajálních a proti-systémově laděných politických elit [ibid. 55] – zajištěná na jedné straně zmíněným zlatým padákem, na straně druhé potom fragmentací a relativně malou mocí vojenských elit, kterou generál Franco za svého působení záměrně udržoval, aby zabránil přístupu k moci svému případnému vyzyvateli [Eaton 1981; 3].

K demokratizaci nicméně došlo ještě za Francova života, když se politický systém země začal postupně otevírat na počátku sedmdesátých let. V roce 1974, kdy si Francovy zdravotní potíže vyžádaly dlouhodobou hospitalizaci, byla moc (jako jednající hlavě státu) poprvé předána princovi Juanu Carlosovi a naznačeno tak další směřování země. [Eaton 1981] Jak kvůli výměně elit (a opětovnému návratu moci do rukou španělské královské dynastie Bourbonů), tak kvůli kooptaci starých elit, lze případ Španělska považovat za reprezentanta plného členství v mlhavé množině států se „zlatým padákem“ a přiřadit příslušný stupeň členství (tj. 1).

3. 4. 2 Portugalsko

Opačný případ, a tedy situaci, kterou za „zlatý padák“ považovat nelze, představuje hned sousední Portugalsko. Před rokem 1974 zde působil autoritářský Salazarův režim se silným oligarchickým systémem, do něž patřily vzájemně úzce propojené elity jak z řad šlechty a vysokých vojenských důstojníků, tak i velkých vlastníků půdy a představitelů průmyslu. [Solsten 1993] Revoluce z roku 1974 pak tento oligarchický systém zcela odstranila – mnoho příslušníků z řad staré politické elity bylo uvězněno či nuceno odejít do exilu²⁵. Dalším pak byly jejich podniky a pozemky zkonfiskovány. Téměř všichni příslušníci staré elity – jak politické, tak i ekonomické - přitom ztratili své pozice. [ibid.]

V Portugalsku tak na jednu stranu sice došlo k (úplné) výměně elit a starým elitám bylo zakázáno participovat na politickém dění, včetně formování politických hnutí [ibid.]. Na stranu druhou nicméně se starými elitami nebylo ani vyjednáváno, ani jim nebyla dána

²⁵ Pozn.: Do země se začali navracet zpět až ke konci osmdesátých let.

možnost jakkoliv transformovat svůj kapitál. Stupeň členství v mlhavé množině proto v tomto případě odpovídá hodnotě nula, tj. plnému ne-členství.

3. 4. 3 Ázerbájdžán po roce 1997

Na opačném konci kontinua z hlediska osudu elit pak stojí případ Ázerbájdžánu po roce 1997. Přestože se zde parlamentní volby v roce 1995 konaly v podstatě pouze *pro forma* a byly pozorovateli označeny za frašku, v období, které následovalo, se postupně začal rozšiřovat prostor pro opozici. Tato postupně získala i více jak čtvrtinu míst v parlamentu. [Cornell 2001] Vzhledem k tomu, že se jedná o prezidentský systém, byly z hlediska demokratizace důležité i presidentské volby, konané na podzim 1998. První návrh volebního zákona k těmto volbám byl zamítnut opozicí i OBSE²⁶. V odpovědi na tuto kritiku a po dialogu s opozicí, která jinak hrozila volby bojkotovat, režim presidenta Alieva volební zákon reformoval. Zároveň s tím byla zrušena i cenzura tisku a povolena činnost opozičních médií. [ibid.]

Ázerbájdžán prodělal na konci devadesátých let „důležitý pokrok v demokratizaci“, včetně rozvoje pluralitního politického prostředí, a z kavkazských republik se tak dostal nejbližší k podobě (polo-)demokratického systému, ve kterém funguje více (relativně) stabilních politických stran. [ibid.] Uvedené změny přitom proběhly na bázi dialogu a konsensu, kdy stará elita nebyla nikterak ohrožena a pouze byla k rozhodování přizvána i opozice a (např. v případě parlamentní debaty nad návrhy Minské skupiny k Náhornímu Karabachu) zástupci veřejnosti [Musabayov 2006]. K jakékoliv výměně elit zde nedošlo, a proto lze stupeň členství v mlhavé množině států se „zlatým padákem“ označit jako plné ne-členství (tj. hodnota nula).

3. 4. 4 Polsko

Poněkud obdobná situace byla i v Polsku po roce 1978. Na rozdíl od předchozího případu vycházel tlak na demokratizaci v Polsku z občanské společnosti, avšak až do druhé poloviny sedmdesátých let nebyla místní sociální hnutí jednotná a ani jejich aktivity nebyly příliš koordinovány. Toto se v průběhu druhé poloviny dekády změnilo – nejprve v souvislosti s protesty proti dodatkům k polské ústavě v roce 1975, o dva roky později ve spojitosti se založením Hnutí na obranu lidských a občanských práv, v roce 1978 s institucionalizací

²⁶ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

undergroundového systému vzdělávání a konečně s rokem 1980, kdy bylo poprvé oficiálně uznáno (byť posléze opětovně zakázáno) hnutí Solidarita, jehož počet členů narostl během několika týdnů téměř na deset milionů lidí. [Bartkowski 2009]

Nové elity se tak v Polsku objevily v oblasti lidských práv. K rozvoji občanské společnosti docházelo v paralelních strukturách, aniž by byla dominance vládnoucí strany přímo ohrožována. [ibid.] Staré elity tak sice ztrácely vliv, avšak neztrácely moc a jejich pozice nebyly přímo ohroženy. Reakci starých elit – vyhlášení stanného práva od prosince 1981 do července 1983 – kromě rapidní masifikace sociálního hnutí, vyvolala i obava z možné sovětské intervence [ibid.]. Až do roku 1988 (tj. deset let od prvotní demokratizace) se pak Polsko nacházelo v patové situaci mezi Solidaritou a vládou, přičemž první zmíněná se programově hlásila k nenásilí a dialogu. [ibid.] O tom, že staré elity nebyly přímo ohroženy, ostatně svědčí i pozdější přechod k plné demokracii, při kterém staré elity „zlatý padák“ skutečně dostaly a jejich ekonomický a sociální status zůstal zachován. [Ost 1991]

Pokud jde o stupeň členství v mlhavé množině států, ve kterých dostaly staré elity „zlatý padák“, pak je otázkou, jak Polsko ohodnotit. Na jednu stranu zdejší staré elity nakonec (po více jak deseti letech) „zlatý padák“ skutečně dostaly, na stranu druhou se tak však stalo až s transformací od částečné svobody ke svobodě úplné. První přechod (od nesvobody k částečné svobodě), který je ostatně předmětem zájmu této práce, s sebou jakoukoliv výměnu elit, a tedy ani instituci „zlatého padáku“ nenesl. Pro horizont deseti let od demokratizace proto lze stupeň členství označit jako plné ne-členství.

3. 4. 5 Ázerbájdžán po roce 1991

Případ Ázerbájdžánu po roce 1991 představuje směr převratu a setrvání starých elit u moci: Nacionalistické hnutí v Ázerbájdžánu na konci sovětské éry nedocílilo ani masového popularity mezi občany (na rozdíl např. od Gruzie či Arménie), ani jednotného a koherentního vedení. Ázerbájdžán proto získal nezávislost pod vedením pro-Moskevsky orientovaných starých elit. Přestože byla místní Komunistická strana v roce 1991 formálně rozpuštěna²⁷, staré elity zůstaly u moci až do března 1992, kdy byly – kvůli neúspěchům v Náhorním Karabachu a zejména po masakru v Chodžali – násilně zbaveny svých pozic. [Cornell 2001; 119; Laitin, Suny 1999]

²⁷ Formálně pak byla uvedena zpět do politického života v prosinci 1993.

Konec vlády starých elit provázelo volební vítězství Ázerbajdžánské lidové fronty. Tato pro-demokratická vláda byla nicméně po něco více než roce v nekrvavém puči opět sesazena a demokraticky zvolený prezident Elcibej uprchl do exilu. Důvodem k tomu byly pokračující neúspěchy v Náhorním Karabachu a rovněž určitý nedostatek schopností nové vlády. Úřad presidenta pak na mnoho let převzal Aliev, bývalý předseda Ázerbajdžánské komunistické strany. [Cornell 2001; 119] Do mlhavé množiny států, v nichž staré elity dostaly tzv. zlatý padák, proto uvedený případ zařadit nelze.

3. 4. 6 Jugoslávie po roce 1982

Jugoslávii po roce 1982 rovněž nelze přiřadit do mlhavé množiny zemí, ve kterých staré elity dostaly „zlatý padák“. Po Titově smrti v roce 1980 vzniklo ve zdejším politickém prostoru určité vakuum. Toto se brzy začalo plnit (dříve absentujícími či nevýraznými) spory o budoucí charakter vnitrostranické demokracie a směřování státu. V těchto sporech se postupně vyostřoval politický konflikt mezi konzervativním křídlem a reformisty. Tento konflikt, který byl rámován v termínech „vítěz bere vše“²⁸, vcelku logicky doprovázelo i klima nejistoty a vzájemného podezřívání. [Irwin 1987; 58] Silná role armády a její přirozené spojení s konzervativci pak tyto tenze dále umocňovaly. [Gagnon 1995; 144-145]

Do poloviny osmdesátých let se konaly tajné volby představitelů strany, přičemž o některých z postů bylo rozhodováno i ve všeobecných volbách v zemi. Přestože konzervativci nebyli příliš úspěšní na federální úrovni, na lokální úrovni v Srbsku²⁹ zavedli tvrdě konzervativní politickou linii za současné podpory agresivní verze srbského nacionalismu. Do roku 1987 se Miloševićovi podařilo touto politikou zbavit reformistů v Srbsku a oslabit federální vládu. [ibid.; 148] Válka (v roce 1991 s Chorvatskem, v roce 1992 v Bosně) pak starým konzervativním elitám všestranně pomohla, a to i na domácí scéně, kde tyto události pomohly upozadit opozici. [ibid.]

3. 4. 7 Jugoslávie po roce 1992

V případě Jugoslávie po roce 1992 (respektive Srbska a Černé Hory) rovněž nelze mluvit o tzv. zlatém padáku. Na rozdíl od dalších zemí bývalé Jugoslávie neměla přejmenovaná

²⁸ Případné vítězství staré – převážně srbské – elity ve volbách v zemi, kde Srbové tvořili pouze 39% populace, bylo skutečně málo pravděpodobné.

²⁹ Od 1984 pod vedením Slobodana Miloševića.

komunistická strana, tvořená konzervativními elitami, žádné významnější politické vyzyvatele. V podstatě po celou dekádu a přes dramatické události (či právě díky nim) nedošlo v Srbsku k žádné výměně vládnoucí elity. [Gagnon 2010] I zde fungovalo prosazování agresivního nacionalismu jako strategie elit, jak si udržet moc a kontrolu nad procesem strukturálních změn v bývalé Jugoslávii a jak se prosadit vůči formující se opozici i vůči požadavkům ze strany obyvatel na abdikaci. [ibid.]

3. 4. 8 Gruzie

Posledním ze států, které do mlhavé množiny zemí, v nichž staré elity dostaly zlatý padák, nepatří, je Gruzie, ačkoliv ony „staré elity“ zde nebyly zas tak staré. Výměna elit v roce 1992 vynesla k moci starou elitu ze sovětské éry³⁰, nicméně odstraňovány byly v tomto případě nacionalistické elity z konce osmdesátých a samého počátku devadesátých let:

S demokratizací odstraněná elita se zorganizovala teprve ke konci osmdesátých let, kdy – zejména pod vedením nacionalisticky orientovaného Zviada Gamsakhurdii – byly organizovány masové protesty za nezávislost. Brutální potlačení mírové demonstrace v Tbilisi v roce 1989 sovětskými silami pak nadvládu Sovětského svazu nad zemí definitivně zdiskreditovalo a zároveň napomohlo Gamsakhurdiovi, který byl v prvních volbách v roce 1990 zvolen předsedou Nejvyšší rady republiky Gruzie a posléze se stal i prvním gruzínským prezidentem. [Chiaberashvili, Tevzadze 2005; 188-189] Po volbách pak došlo k další eskalaci etnického napětí, neboť nově zvolená vláda “začala propagovat, pokud ne doslova organizovat etnické násilí” [Kaufman 2001; 109]. Gruzínská nacionalistická elita se nicméně velice brzy zdiskreditovala, a to i svým naprosto nedemokratickým přístupem [Gallina 2010] a byla záhy při vojenském puči svržena. Gamsakhurdia společně s dalšími členy vlády uprchl do exilu³¹, nicméně střety mezi pro- a protivládními přívrženci pokračovaly. [Kaufman 2001]

³⁰ Eduarda Ševarnadzeho lze pokládat za prominentního člena sovětské nomenklatury. V letech 1972-1985, jako první sekretář Centrální komise Komunistické strany Gruzínské sovětské socialistické republiky, byl de facto guvernérem Gruzie. [Chiaberashvili, Tevzadze 2005; 189]

³¹ Gamsakhurida posléze v roce 1993 vyhlásil exilovou vládu a navrátil se do západní Gruzie, kterou tak zachvátila občanská válka. V ní byl – přes počáteční úspěchy – Gamsakhurida nakonec poražen, a to jak díky podpoře režimu Ševarnadzeho ze strany Arménie a Azerbajdžánu, tak zejména díky materiální pomoci ze strany Ruska. [Kaufman 2001]

3. 4. 9 Chorvatsko

Nezávislost a demokratizace v Chorvatsku byly rovněž nesené na vlně nacionalismu. [McFaul 2002] S tím souvisela i výměna elit, ke které zde došlo. Přestože v zemi nepředstavovali většinu, byli Srbové v chorvatských institucích, a zejména mezi elitami, podstatně nad-reprezentováni. Historicky k tomuto došlo velkou účastí Srbů v komunistických povstaleckých silách za druhé světové války, a posléze v Chorvatské lize komunistů, z jejichž kádrů byly obsazovány elitní posty v zemi. Demokratizace pak v tomto případě znamenala i velkou výměnu elit, neboť starý režim byl přímo asociován se srbskými elitami. [Higley, Lengyel 2000; 146]

Výměna elit zde tedy znamenala, že Srbové byli – počínaje rokem 1991 - nahrazováni Chorvaty „na prominentních postech ve všech veřejných oblastech“ [ibid.]. Přestože režim ve druhé polovině osmdesátých let byl relativně otevřený a pro-reformně orientovaný, konflikt s Jugoslávií způsobil, že se transformace kapitálu stala pro staré (převážně srbské) elity extrémně obtížnou. Na stranu druhou je však třeba podotknout, že – na rozdíl od výše zmíněného Portugalska – ekonomické a manažerské elity možnost transformace kapitálu měly a také ji využily. [ibid. 146-153] Z tohoto důvodu lze Chorvatsku přiřadit stupeň členství v mlhavé množině 0,2 – tj. spíše do množiny zemí se „zlatým padákem“ nepatří, nicméně transformace kapitálu ekonomickými elitami jej sem řadí alespoň částečně.

3. 4. 10 Moldavsko

I v Moldavsku s sebou demokratizace nesla střet mezi starými a novými elitami – alespoň tak vztahy mezi vládou a rusko-jazyčnou komunitou v Podněstří vykládá King [King 1999; 189]. Ještě za existence v rámci Sovětského svazu, ke konci osmdesátých let, začala v Moldavsku vznikat řada „neformálních organizací“, které – přestože v tu dobu ještě nemohly vystupovat jako politické strany - představovaly první významnou politickou opozici moldavské odnoži Komunistické strany. Tyto organizace, využívající náhlou legitimitu etnické otázky, se domohly řady ústupků ze strany vlády, včetně změny abecedy. Pozice vlády, a tím i starých elit, se tak postupně začala stávat neudržitelnou. [Panici 2003; 38-39]

Zmíněná jazyková otázka se stala důležitým nástrojem mladých moldavských elit, namířeným proti ruskojazyčným starým elitám, z nichž většina tradičně pocházela z Podněstří či přímo z Ruska. Národní hnutí bylo ostatně chápáno jako prostředek vzestupné mobility nejen mezi úzkým okruhem nových elit, nýbrž i mezi mladými Moldavany, žijícími v (do té doby)

značně rusifikovaných městech. [ibid.; 40] Podněsterské (převážně rusky mluvící) elity se začaly obávat ztráty svého privilegovaného postavení: místní straničtí vůdcové a manažeři začali organizovat stávky a obracet se na Moskvu s prosbou o pomoc. Podněsterská moldavská republika si pak udržela separátní vládní struktury a odmítla reformy centrální moldavské vlády. [King 1994-1995]

Jak vyplývá z výše uvedeného, nelze případ Moldavska označit za zemi, kde by stará elita dostala tzv. zlatý padák. Na druhou stranu je však potřeba vzít v úvahu, že první prezident Mircea Sněgur byl vysokým funkcionářem komunistické strany. Důležitá, na nezávislost³² orientovaná, Agrární strana vznikla rovněž ze starých agrárních a komunistických elit, které nyní obhajovaly nezávislost Moldavska. Ostatně i druhý moldavský prezident Lucinschi za sebou měl zářnou kariéru v komunistické straně, jako její předposlední první sekretář. [Panici 2003; 42-45] Ve volbách v roce 1994³³ pak více jak čtvrtinu míst v parlamentu obsadila ultrakonzervativní koalice Socialistů a místních ruských nacionalistů. [King 1994-1995]

Na jednu stranu se tak demokratizace nesla v duchu výměny elit a obav starých elit o svoji moc, na stranu druhou pak lze vidět úspěšnou transformaci kapitálu (včetně politického) u elit dalších. O „zlatém padáku“ zde proto nelze zcela mluvit, avšak lze tak učinit relativně více než v předchozím případě Chorvatska. Stupeň členství v mlhavé množině proto lze odhadnout na 0,4.

3. 4. 11 Makedonie

Makedonie představuje případ, ve kterém staré elity „zlatý padák“ spíše dostaly: V osmdesátých letech makedonské elity tolerovaly rostoucí vliv ortodoxní církve ve veřejném životě, podporovaly demokratizaci a posléze i nacionalismem zdůvodněnou nezávislost³⁴. Staré elity podporovaly „postupnou pluralizaci politických názorů“ a zároveň se snažily tuto pluralizaci využít ve svůj prospěch [Daskalovski 2006; 28]. Okamžitě po rozpadu Ligy komunistů Jugoslávie v únoru 1990 se tak původní Komunistická strana Makedonie transformovala do podoby moderní sociálně-demokratické strany. Při předpokládání vítězství ve svobodných volbách nicméně staré elity podcenily potenciál jiných, ještě výrazněji

³² Vč. nezávislosti na Rumunsku.

³³ Prvních po vyhlášení nezávislosti.

³⁴ Přestože v Makedonii původně nebyla cílem nezávislost, nýbrž zachování federace v Jugoslávii. S přístřením konfliktu mezi Srby a Chorvaty začala být nezávislost chápána jako jediná možná a bezpečná cesta. [Daskalovski 2006; 51]

nacionalisticky orientovaných, uskupení. Ani tak však reformovaná komunistická strana neskončila se špatným výsledkem³⁵. [ibid.; 28-49]

V literatuře se lze setkat s pojetím Makedonie jako ukázky úspěšně transformace, včetně dohod a vyrovnání se mezi starými a novými elitami. [viz např. Daskalovski 2006; 15] Relativně nedávno zveřejněné výsledky výzkumu provedeného makedonským neziskovým institutem *Center for Research and Policy Making* nicméně poukazují na skutečnost, že jen „velmi málo starých elit z období 1985-1990 zůstalo na svých pozicích po změně režimu“ [Risteska 2011; 30]. Některé staré elity byly dokonce ze země vypuzeny, jako například Lazar Mojsov. Nové elity se sice rekrutovaly z bývalé komunistické strany, avšak jednalo se spíše o nižší kádry. [ibid.] Na druhou stranu, i z rozhovorů realizovaných v rámci uvedeného výzkumu vyplývá, že (alespoň některé) staré elity svůj politický kapitál úspěšně transformovaly, a to zejména do kapitálu ekonomického. [ibid. 30-32] Svým stupněm členství v mlhavé množině je proto Makedonie „spíše členem“, se stupněm členství 0,7.

3. 4. 12 Maďarsko

V Maďarsku již několik let před změnou režimu v roce 1989 budovalo reformní křídlo komunistické elity mosty mezi vládnoucí elitou a politickou a kulturní opozicí. Jak tyto elity, tak i opozice v tuto dobu již podporovaly změnu. Tato změna byla zároveň dosažena díky velké míře vzájemného vyjednávání s různými opozičními skupinami. [Munck, Skalnik Leff 1997; 352] Přes obecnou protikomunistickou rétoriku zůstala řada komunistických kádrů v mocenských pozicích, obzvláště pokud byli ochotni změnit stranickou loajalitu. Přestože zde byla patrná i sestupná mobilita, zejména ekonomické elity se v Maďarsku úspěšně transformovaly. [Szelényi, Szelényi, Kovách 1995; 705-715]

Jakkoliv lze uvedenou situaci označit za ukázkou „zlatého padáku“, je třeba si uvědomit, že prvotní demokratizaci po roce 1984 takovýto proces ještě neprovázel. Reformy byly v Maďarsku implementovány dlouhodoběji a rovněž více konzistentně, než v ostatních státech střední Evropy, včetně přechodu k tržní ekonomice. Implementace ekonomických reforem od konce šedesátých let, měla za následek přesun značné části moci do rukou ředitelů státních podniků. Právě tato vlivná ekonomická a manažerská elita již v první polovině osmdesátých let přišla s úspěšným tlakem na reformy, zejména v oblasti majetkových práv a autonomního způsobu řízení podniků. [Szelényi, Szelényi, Kovách 1995; 704]

³⁵ Umístila se na druhém místě.

Na jednu stranu tak v Maďarsku sílila (nikoho přímo neohrožující) moc ekonomických elit, na stranu druhou se zde zhruba od poloviny osmdesátých let začal rýsovat konflikt o nástupnictví, vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu faktického vládce Maďarska, Jánose Kádára. Tento vnitrostranický konflikt vyvrcholil v roce 1987. [McDonald 1993; 203] Mladé a pro-reformní komunistické elity následně převzaly plně moc v roce 1988, po masivním „úklidu“ Politbyra od „sedmdesátníků“. [Munck, Skalnik Leff 1997; 352] Demokratizace v roce 1984 tak s sebou změnu elit, a tím pádem ani potřebu „zlatého padáku“ nepřinesla. Kromě sílící moci elit ekonomických, došlo k určité výměně elit až o několik let později, v roce 1988 a posléze v roce 1989. Tato skutečnost Maďarsko řadí do mlhavé množiny pouze částečně, se stupněm členství 0,6.

3. 4. 13 Bosna a Hercegovina

U Bosny a Hercegoviny je otázkou, zda lze o „zlatém padáku“ mluvit, či nikoliv. Přestože se nejednalo o politicky příliš důležitou část Jugoslávie, v sedmdesátých a osmdesátých letech zde byla u moci silná bosenská politická elita, hájící suverenitu země. V roce 1987 odhalený hospodářský skandál Agrokomerc nicméně vedl velkému k pádu téměř všech politických i ekonomických elit a kompletně změnil místní politickou scénu. Přestože v roce 1990 byla Komunistická strana stále u moci, ve skutečnosti zde panovalo mocenské vakuum. Právě toto vakuum bylo – společně s nově nabytými svobodami – využito nacionalistickými uskupeními. [Andjelic 2003]

Po válce se pak takřka přes noc vytvořily elity nové, které transformovaly svůj za války nelegálně nabytý ekonomický kapitál na poválečný kapitál politický. Zároveň mnoho politiků a vojenských velitelů bylo ochráněno před právním stíháním, díky rozsáhlé amnestii: Na tlak mezinárodního společenství se měla tato amnestie vztahovat na dezertéry. Bosenští politici ji nicméně oportunisticky rozšířili, aby se vztahovala i na „nelegální obchod, daňové úniky a zneužívání humanitární pomoci“. [Andreas 2004; 44] Období pokryté amnestií navíc bylo rozšířeno tak, aby začínalo lednem 1991 - tedy více jak rok před vypuknutím války, tj. obdobím, kdy nacionalistické politické strany získaly moc. [ibid.; 44-45]

Na základě výše uvedeného lze tvrdit, že se starým elitám podařilo vyhnout sankcím a některým z nich i úspěšně transformovat svůj kapitál: z řady ministrů či jejich zástupců z doby války se po válce stali jedni z nejbohatších mužů v regionu [ibid.; 45]. Mnoho příslušníků staré elity zároveň během války uprchlo, přičemž zároveň kvůli amnestii zůstalo

jejich vyšetřování dosud nevyřízeno. [ibid.; 49] Příklad Bosny a Hercegoviny tak do mlhavé množiny spíše patří, se stupněm členství 0,8.

3. 4. 14 Arménie

V Arménii došlo při demokratizaci k určité výměně elit, avšak zdaleka se nejednalo o výměnu kompletní. Rezignace prvního sekretáře arménské Komunistické strany v dubnu 1990 a triumf Arménského celonárodního hnutí ve volbách téhož roku „signalizovaly konec staré stranické elity a vzestup nové arménské politické třídy“ [Curtis, Suny 1995; 22].

Tento signalizovaný konec nicméně nebyl nijak dramatický, neboť Národní hnutí, které se po nezávislosti ujalo moci, vytvořilo s komunistickými elitami koalici. Starým elitám se dále podařilo zahrnout do mocenských struktur nové nacionalistické elity. Na národní úrovni byly hlavní politické posty zastávány členy této nové (nacionalistické) elity, zatímco ekonomické elity zůstaly na svých místech. Na lokální a regionální úrovni pak rovněž zůstala většina starých elit beze změn, ať se již jednalo o elity politické či ekonomické. [Herzig, Kurkchiyan 2005; 167]

Stejně jako v Ázerbájdžánu, i zde konflikt v Náhorním Karabachu však vládu v dlouhodobém horizontu destabilizoval. Důsledkem této destabilizace pak bylo opětovné převzetí moci starými komunistickými elitami (po převratu 1998), spoléhajícími tentokrát na faktor nacionalismu a na své mocenské sítě. [Gallina 2010; 23] V období demokratizace tak na centrální úrovni skutečně k určité – byť ne úplné - výměně elit došlo, zatímco na regionální úrovni se tato výměna prakticky nekonala. Z hlediska mlhavé množiny zemí, v nichž staré elity dostaly „zlatý padák“, pak lze Arménii považovat za spíše uvnitř, avšak ne zcela. Tomu tedy bude odpovídat i stupeň členství 0,7.

3. 4. 15 Rusko

Obdobně i v případě Ruska, došlo k určité, byť ne úplné výměně elit. Zejména ve venkovských oblastech (na rozdíl od velkoměst) zůstala moc přímo v rukou místních starých politických elit. Tyto elity zvítězily i ve volbách v roce 1990 a svoji moc si udržely i po neúspěšném pokusu o puč v srpnu 1991. [Helf, Hahn 1992; 512] Ostatně jedním z udávaných důvodů pro selhání tohoto puče je skutečnost, že staré elity se v tu dobu již inkorporovaly do

elity nové, či transformovaly svůj kapitál na ekonomický. Podporou puče a obranou starého uspořádání by proto jen ohrozily své šance v nově se tvořícím pořádku. [Sakwa 2002; 451]

Kromě transformace kapitálu je zde – i ve městech – patrná určitá kontinuita mezi starou nomenklaturou a postkomunistickými vládnoucími elitami, a to především v administrativě. Naopak ekonomický sektor doznal relativně rozsáhlé výměny elit, avšak i zde se nová elita rekrutovala z profesionálů s relevantním sociálním kapitálem. Výměna, která proběhla, tak byla značně poznamenána již existujícími mocenskými vztahy z předchozí doby. [Hughes, John 2001; 673-685]

Celkově se v případě Ruska jednalo „ani ne tak o formování nové elity, jako o reformování [elity] staré“ [Sakwa 2002; 451]. Vzhledem k transformaci kapitálu a přeci jen určité výměně elit zde lze mluvit o členství v mlhavé množině států, kde staré elity dostaly „zlatý padák“. Na stranu druhou nicméně – obzvláště na venkově a v administrativě – k výměně elit, a tím ani ke „zlatému padáku“ nedošlo. Členství v mlhavé množině proto není stoprocentní, nýbrž o něco nižší. Tomu pak zde odpovídá stupeň členství 0,8.

3. 4. 16 Rumunsko

Na první pohled mezi státy, kde staré elity dostaly „zlatý padák“, Rumunsko rozhodně nepatří. Bývalý prezident Ceausescu byl okamžitě po revoluci v roce 1989 odsouzen a popraven, komunistická strana zrušena. Nekonalý se „žádné dohody, žádná jednání, žádné kompromisy“ [McFaul 2002; 241].

I přes zánik starého režimu byla nicméně opozice příliš slabá na to, aby mohla ovládat formování nového systému. Nově se objevivší Fronta národní spásy, vedená budoucím prezidentem Ilieskem, tak byla v podstatě jedinou nadějí rumunských občanů. Zároveň se jednalo o organizaci, která byla tvořena částí starých (umírněných) elit. Sám Iliescu ostatně zastával relativně významné politické funkce³⁶, ačkoliv bezprostředně před revolucí byl Ceauseskem marginalizován. [Mihas 1997]

Brzy začalo být zřejmé, že spíše než o občanské hnutí, šlo v případě nového politického subjektu o staré elity, které v něm viděly „způsob setrvání u moci“. V postkomunistickém režimu tak zpočátku nad oddaností demokratickým normám dominovaly osobní zájmy bývalých komunistických aparátčků. [McFaul 2002; 241]. Kromě částečného setrvání u moci se stará elita v Rumunsku objevila i jako „nová buržoazie“ [Mihas 1997]. Pravou výměnu elit

³⁶ Od roku 1965 do 1984 byl členem Centrální komise Komunistické strany Rumunska.

pak spíše přinesla až mnohem pozdější generační změna, než vlastní demokratizace. Přes dramatické revoluční události zde značná část staré elity zůstala pevně uchycena v politických a ekonomických strukturách. [Frantescu 2007]

Vzhledem k tomu, že i v tomto případě proběhla transformace kapitálu starými elitami a že kromě Ceausceska nebyly staré elity perzekuovány, je třeba s Rumunskem do zde uvažované mlhavé množiny spíše počítat. Situace zde relativně odpovídá případu Ruska, nicméně poprava hlavy státu činí stupeň členství přeci jen nižším, tj. 0,7.

3. 4. 17 Ukrajina

Demokratizace na Ukrajině znamenala transformaci elit, avšak zároveň do značné míry i zachování stávajícího pořádku. Stará nomenklatura se v roce 1990 obávala ztráty svého vlivu kvůli celkovému oslabení pozice Moskvy, a tak viděla „nezávislost jako možný způsob zachování své moci a hegemonie“ [Wolchik, Zviglyanich 2000; 14]. Společně s ní usilovali o nezávislost i dva další významní aktéři ukrajinské politické scény - představitelé dělníků v oblasti Donbasu, kteří nezávislost rovněž viděli jako možnost zachování svého průmyslu, a nacionalistické Národní hnutí Ukrajiny. Kromě posledního zmíněného viděli všichni aktéři nezávislost jako způsob uchování stávajícího pořádku, nikoliv jako jeho revoluční změnu. [ibid.]

Díky úspěšné kooptaci a dohodě s Komunistickou stranou Ukrajiny se stará elita rychle transformovala na novou. Zbavena starého neatraktivního označení, stará elita do značné míry zůstala u moci i nadále s tím, že po roce 1990 do řad vládnoucích elit pouze přibylo něco „nové krve“. Prvním ukrajinským premiérem se ostatně stal bývalý šéf ukrajinské Centrální plánovací komise³⁷. Když jej parlament v roce 1992 donutil odstoupit, od jeho nástupce Leonida Kučmy se očekávalo jen další posílení kontinuity vlády staré „rudé“ elity. Oproti původnímu očekávání (a spíše k všeobecnému překvapení) se z něj však vyvinul reformista. [ibid.; 56]

Demokratizace (a získání nezávislosti) v případě Ukrajiny pomohlo staré elitě se „přebarvit“, a to nejen politicky, nýbrž i ekonomicky. Výsledkem pak byla její úspěšná transformace v obou těchto oblastech. [ibid.] Na jednu stranu tak lze Ukrajinu zahrnout do mlhavé množiny, a to zejména díky již zmíněné transformaci kapitálu u elit. Na stranu druhou nicméně nelze toto členství považovat za úplné, neboť faktická výměna elit je v tomto případě

³⁷ Vitold Fokin

poněkud sporná. Stupeň členství proto odpovídá hodnotě o něco menší, než je úplné členství, tj. 0,8.

3. 4. 18 Bulharsko

Změně režimu a bezprostřední demokratizaci v Bulharsku nepředcházelo žádné masivní lidové hnutí. Jednalo se (stejně jako v případě Ukrajiny či Rumunska) zejména o změny iniciované „shora“, v tomto případě opozicí z řad vládnoucí elity. Když byl Živkov – jeden z nejdéle sloužících představitelů socialistického státu – v listopadu 1989 donucen odstoupit, jednalo se o překvapení i pro mnohé občany. [Ramet 2010; 17-18]

Živkov byl, společně s několika dalšími, odsouzen k vězení za zneužití moci a uvězněn³⁸. Řada dalších vysoce postavených funkcionářů, kteří měli kontrolu nad zavedenými mezinárodními i domácími mocenskými sítěmi (zejména z resortů zahraničí a ekonomiky), však tranzici „přežila“ a uchovala si i svůj politický status. V prvních dvou vládách pak figurovali méně známí příslušníci staré elity společně s mladší generací bývalých loajálních členů mládežnické organizace Komsomol. Ani nové (vyzyvatelské) elity z řad nově vzniklé Unie demokratických sil pak nepředstavovaly zásadní výzvu pro elity staré – získaly sice těsné vítězství ve volbách v roce 1991, nicméně vládnout po celé období se jim nepodařilo. [Zankina 2007; 5-6]

I v případě Bulharska pak velká část staré elity dokázala transformovat svůj politický kapitál na kapitál ekonomický a uchovat si mocenské pozice. [ibid.] Obdobně jako v případě Rumunska zde proto stojí sesazení a odsouzení hlavy státu na straně jedné a rozsáhlá reprodukce elit a transformace kapitálu na straně druhé. Stupeň členství v mlhavé množině států se „zlatým padákem“ proto přibližně odpovídá hodnotě 0,8.

3. 4. 19 Srbsko a Černá Hora po roce 1999

Situace v Jugoslávii (Srbsku a Černé Hoře) po roce 1999 určitým způsobem připomíná případ Bulharska. Bývalá hlava státu zde byla donucena odstoupit a posléze uvězněna, zatímco velká část zbývající staré elity u moci buď zůstala, anebo se transformovala na nové elity ekonomické.

³⁸ Ze sedmi let si nicméně odseděl pouze jeden den.

Většina novodobých srbských elit se zformovala ještě za doby socialismu – Tripkovič [2007] v této souvislosti poukazuje na dlouhodobou kontinuitu starých elit, kde hlavní vyzyvatelé pocházeli pouze z vlastních řad. [ibid.] Stará elita si podržela moc až do roku 2000. Úspěšným blokováním transformace získaly přitom staré elity prostor pro transformaci své politické moci na soukromý ekonomický kapitál. Poté, co byla tato přeměna kapitálu úspěšně završena – tj. po zformování nové ekonomické elity, skládající se z dřívějších politických a manažerských elit – byl Miloševićův režim konečně odstraněn. Při tomto sehrály velkou úlohu jak masové občanské hnutí, zahraniční tlak a sjednocená opozice, tak i (již zmíněné) nové ekonomické elity. [Lazic, Vuletic, nedatováno]

S rokem 2000 se tak k moci dostala nová politická elita, zatímco stará politická elita se transformovala na ekonomickou. Kromě nových pro-západních elit však v politice nadále zůstala vlivná část elit, zastávajících protievropské smýšlení Miloševićova režimu. Sám Milošević byl v roce 2001 uvězněn a posléze vydán mezinárodnímu tribunálu pro válečné zločiny v Haagu. [ibid.] Lze tvrdit, že – přes jinak značnou podobnost obou případů – na rozdíl od Bulharska získal v Srbsku a Černé Hoře po roce 2000 politickou moc relativně větší počet nových aktérů. Z tohoto důvodu lze tomuto případu přiřadit vyšší stupeň členství v mlhavé množině, tj. 1.

3. 4. 20 Albánie

Posledním případem, který reprezentuje téměř plné členství (hodnota 0.9) v mlhavé množině zemí, ve kterých staré elity dostaly tzv. zlatý padák, je Albánie.

I zde je otázkou, nakolik nové uspořádání představovalo skutečnou odluku od uspořádání starého. Pokud jde o staré vedení, Nedžmie Hodžová – po smrti svého manžela předsedkyně Demokratické fronty³⁹ – byla donucena z funkce odstoupit v prosinci 1990. V roce 1994 pak byla zatčena a, společně s dalšími zastánci tvrdé linie ve vedení, obviněna z korupce. Přes počáteční volební úspěch Strany práce (reprezentující staré elity) ve svobodných volbách 1991, nedokázala stará elita přijít s funkčním modelem koaliční stranické politiky. Generální stávka pak v roce 1992 vedla k tomu, že se vláda vzdala moci a její místo zaujala Demokratická strana. [Vickers, Pettifer 1999; 47-74]

Úspěch Demokratické strany se nesl na vlně anti-komunismu, nicméně vedení této strany se částečně skládalo právě z bývalé komunistické elity. Lídr strany (a posléze, od roku 1992 i

³⁹ Pozn.: Organizace zastřešující jedinou politickou stranu Albánie (Stranu práce), odbory a svazy žen a mládeže.

president) Berisha například před demokratizací působil jako sekretář (jediné povolené) Strany práce na svojí universitě (jediné v zemi). Vítězství Demokratické strany vyvolalo napjatou, konfrontační atmosféru kolem změny u moci. Velkému tlaku byla přitom vystavena i profesionální a manažerská elita, která se zformovala za komunismu. Zde je nicméně třeba poznamenat, že velká výměna elit, včetně administrativních, provázela Albánii po celou dobu, minimálně do roku 2005. Když proto v roce 1997 zvítězila ve volbách Socialistická strana (bývalá komunistická), následovala opět masivní výměna zaměstnanců v administrativě. [Tafili 2007]

Na rozdíl od mnoha jiných zemí zde skutečně došlo k rozsáhlé výměně elit. Přestože se tato výměna dotkla nejen elit politických, nýbrž i manažerských, nebyly staré elity perzekuovány. Naopak vliv starých elit byl evidentní při vzniku nové politické elity, neboť zde relativně dlouhou dobu existovaly patronální vztahy mezi starou a novou politickou elitou. Formování nové politické elity tak bylo částečně výsledkem demokratického soutěžení idejí, částečně však bylo také dáno preferencemi starých politických elit. I zde ostatně někteří straničtí funkcionáři vstoupili do nově ustanovených politických stran a do státních struktur. [Barjaba 1998; 21]

3. 5 Etnická homogenita

Přestože ji Mansfield a Snyder nezmiňují, lze na tomto místě doplnit ještě další proměnnou, a sice etnickou homogenitu. Například v případě Portugalska, kde staré elity tzv. zlatý padák nedostaly, demokratizace k válce stejně nevedla. Obdobně tomu bylo i v případě Polska. Uvedené dva příklady přitom představují hlavní kontrafaktuální případy, nejsilnější ze zde zkoumaného souboru států (tj. dosahují vysokého stupně členství v množině států, ve kterých demokratizace nevedla k válce a zároveň – oproti očekávání – nulového členství v množině zemí, kde staré elity dostaly „zlatý padák“).

Při pohledu na výše uvedené proměnné lze zároveň konstatovat, že prakticky u všech z nich existují mezi Polskem a Portugalskem relativně velké rozdíly – zatímco Portugalsko mělo jednu z nejdelších historií samostatné státnosti, včetně zkušenosti s demokracií, u Polska byla tato zkušenost výrazně kratší. Stejně tak i pokud jde o ekonomickou či politickou provázanost, jak byly pojednány výše (o oslabení exekutivy ani nemluvě), stupeň členství v daných množinách se u uvedených dvou států příliš neshoduje. Při opětovném pohledu na tyto státy však lze zkonstatovat, že vykazují značnou shodu, pokud jde o etnickou homogenitu

obyvatelstva. Lze proto považovat za legitimní, zahrnutí další proměnné – etnické homogenity – do analýzy.

Kromě konstatování shody mezi Polskem a Portugalskem, má přidání etnické homogenity do analýzy smysl i ve vztahu k teorii. Např. Potůček [23. 4. 2006] vidí hlavní faktory nárůstu konfliktů v jihovýchodní Evropě v rivalitě mezi etniky, obývajícími dané území. Stejně tak i Sambanis [2001] nachází pozitivní vztah mezi úrovní etnické heterogenity a vypuknutím občanské války. Autor dospívá k závěru, že „konflikt může být výsledkem mobilizace etnických skupin etnickými podnikateli nebo elitami, sledujícími vlastní zájmy“ [ibid.; 263]. Z tohoto pohledu pak lze vyslovit domněnku o relevanci etnické homogenity, a to obzvláště v případech, kdy se demokratizace obešla bez „zlatého padáku“. Tuto domněnku ostatně dále podporuje i případ Jugoslávie, u kterého při značné etnické heterogenitě a při absenci „zlatého padáku“, demokratizace k válce vedla.

Členství v mlhavé množině etnicky homogenních států vychází z indexu etnické roztržitosti [Alesina et al. 2003]. Index měří stupeň etnické heterogenity v různých zemích, přičemž nabývá hodnot od nuly (nejvíce homogenní) do jedné (resp. 0,99), označující nejvíce etnicky heterogenní společnost. [ibid.] Data k jednotlivým případům shrnuje Tabulka 10 [Tab. 10].

Jako kotvy pro úplné členství, respektive úplné nečlenství v mlhavé množině byly v tomto případě použity přímo některé ze zkoumaných států. Přestože původní index nabývá hodnot nula až jedna, jsou tyto krajní hodnoty spíše teoretické. Jako zcela mimo množinu lze proto označit Jugoslávii, kde podíl hlavního etnika představoval pouhých 32%, při počtu 12 etnických skupin [Alesina et al. 2003]. Hodnotu indexu 0,8 – což odpovídá indexu ekonomické roztržitosti Jugoslávie – lze proto nastavit jako spodní práh úplného nečlenství.

Obdobně pak i na druhé straně kontinua nelze očekávat výskyt perfektně homogenních států, a proto i zde leží práh plného členství výše než na nule. Vzhledem k tomu, že záměrem je vytvořit mlhavou množinu etnicky homogenních států, nelze zároveň tento práh posunout příliš vysoko, aby zůstala zachována možnost diferenciací mezi případy v rámci množiny. Reprezentantem plného členství v mlhavé množině lze proto stanovit již v úvodu této části zmiňované Portugalsko. S indexem etnické roztržitosti 0,05, podílem hlavního etnika na populaci 97,6% a s pouhými třemi etnickými skupinami [Alesina et al. 2003] jej lze bezesporu považovat za etnicky homogenní zemi.

Prostřední práh neurčitosti byl pak opět stanoven s ohledem na jednotlivé případy. Vzhledem k tomu, že se zde jedná o množinu homogenních států, nastavení středního práhu na prostou polovinu indexu (tj. 0,5) nereflektuje zcela dobře kvalitativní percepci etnicky homogenních a

heterogenních států. Hodnotu 0,5 má ze zde pojednaných zemí např. Makedonie, kde nicméně hlavní etnikum představuje pouhých 66,5 % [ibid.]. Jako práh neurčitosti proto lépe funguje Bulharsko, které má – stejně jako Makedonie – šest etnických skupin, podíl hlavního etnika je přitom však vyšší, 76,4 % [ibid.]. Stupně členství po kalibraci shrnuje Tabulka 10.

Tabulka 10: Mhavá množina etnicky homogenních států

Případ	Index etnické roztržitosti	Počet etnických skupin	Hlavní etnikum %	Fuzzy hodnota: stupeň členství v množině etnicky homogenních zemí
Albánie	0,2204	6	88,100	0,86
Arménie	0,1272	3	93,30	0,94
Azerbajdžán	0,2047	5	89,00	0,88
Azerbajdžán 2	0,2047	5	89,00	0,88
Bosna a Hercegovina	0,6300	3	49,20	0,15
Bulharsko	0,4021	6	76,400	0,50
Gruzie	0,4923	8	70,10	0,33
Chorvatsko	0,3690	6	78,10	0,58
Maďarsko	0,1522	7	92,00	0,92
Makedonie	0,5023	6	66,50	0,32
Moldavsko	0,5535	6	62,00	0,24
Polsko	0,1183	3	93,791	0,94
Portugalsko	0,0468	3	97,619	0,97
Rumunsko	0,3069	5	82,550	0,72
Rusko	0,2452	9	86,60	0,82
Španělsko	0,4165	5	74,40	0,47
Ukrajina	0,4737	7	64,70	0,37
Jugoslávie 1 (pre 1991)	0,8092	12	32,300	0,04
Jugoslávie 2 (Srbsko + ČH)	0,5736	9	62,60	0,21

Zdroj: autorka podle dat Ethnic Fractionalization [Alesina et al. 2003]

4. ZHODNOCENÍ PROMĚNNÝCH – NUTNÉ A DOSTAČUJÍCÍ PODMÍNKY

Cílem této části je provést analýzu jednotlivých (výše uvedených) proměnných a zjistit, zda jsou tyto vzhledem k výsledku (tj. absenci války) relevantní. V této souvislosti jsou klíčové dva ukazatele, a sice konzistence a pokrytí⁴⁰.

Konzistence vyjadřuje stupeň, do jakého se případy, sdílející určitou podmínku, shodují, pokud jde o výsledek. Role tohoto ukazatele zhruba odpovídá hladině významnosti v kvantitativní analýze. V ideálním případě pak konzistence dosahuje hodnoty jedna (perfektní konzistence, kdy hodnoty výstupu jsou u všech případů větší nebo rovny hodnotám dostatečné podmínky). Je nicméně třeba poznamenat, že perfektně konzistentní vztahy množin se v sociálně-vědní oblasti vyskytují jen zřídka. [Ragin 2008; 44-51]

I z tohoto důvodu – ostatně stejně jako v kvantitativním výzkumu – je povolena určitá úroveň konzistence nižší než plná, pod níž však již danou podmínku nelze považovat za relevantní při vysvětlování výsledku. Svoji roli zde samozřejmě hraje i počet případů, které jsou analyzovány, neboť ani perfektní konzistence nebude mít vypovídací hodnotu při velmi malém počtu případů. Naopak u počtu kolem dvaceti zkoumaných případů lze o konzistenci hovořit, i když ne všechny případy do zvolené formule pasují. Ragin v této souvislosti navrhuje hraniční hodnotu konzistence 0,75. Při nižší konzistenci než je tato pak nelze příliš odůvodněně mluvit o existujícím vztahu mezi dvěma množinami. [ibid.; 44]

Druhý z uvedených ukazatelů, tzv. pokrytí, naopak uvádí stupeň, do jakého se daná příčina podílí na výsledku. Jedná se v podstatě o indikátor důležitosti, tj. jaká část výstupu je danou příčinou skutečně vysvětlena. Stupeň pokrytí a stupeň konzistence pak jsou obvykle jeden na úkor druhého. Zatímco značně konzistentní podmínky vysvětlují jen relativně malou část výsledku, nekonzistentní podmínky nezřídka vykazují vysoký stupeň pokrytí. Vzhledem k tomu, že pokrytí samo o sobě nemá vysvětlující hodnotu, orientuje se analýza vždy nejprve podle konzistence. [ibid.; 44-55]

V analýze lze dále rozlišit podmínky podle toho, zda jsou nutné či dostačující. Zatímco v případě nutných podmínek je zkoumaný výsledek podmnožinou množiny kauzální podmínky, v případě dostatečných podmínek je tomu naopak. Dostatečná podmínka tak je podmnožinou výsledku. [ibid.; 111] Ragin [2008] nejprve doporučuje ověřit, zda je daná příčina příčinou dostatečnou. Níže jsou proto uvedeny hodnoty konzistence a pokrytí u

⁴⁰ Pozn.: Oba tyto ukazatele spočítá automaticky fsQCA. Pro diskusi formulí propočtu viz [Ragin 2008; 53-60].

jednotlivých proměnných, jakožto dostatečných podmínek pro to, aby v daném případě nedošlo k válce [Tab. 11]

Tabulka 11: Analýza dostatečných podmínek

Outcome variable: ~válka		
Podmínka:	Konzistence:	Pokrytí:
Demokratická minulost	0.685413	0.448276
Ekonomická provázanost	0.594128	0.849383
Etnická homogenita	0.581688	0.800000
Není chudým státem	0.527406	0.497701
Oslabena moc exekutivy	0.753247	0.734177
Politická zasíťovanost	0.669342	0.514815
Rovnostářská společnost	0.528886	0.883908
Samostatná státnost	0.554404	0.614942
Slabá exekutiva	0.593617	0.882911
Zlatý padák	0.702128	0.758621

Jak vyplývá z tabulky, jedinou podmínkou, kterou lze ve vztahu k absenci války při demokratizaci považovat za dostatečnou, je oslabení moci exekutivy. Stupeň konzistence u ostatních proměnných leží pod hranicí 0,75, a proto je jako dostatečné příčiny vykládat nelze. Zatímco oslabení exekutivy tedy lze opatrně vykládat jako dostatečnou podmínku pro to, aby v daném případě nedošlo k válce, slabá exekutiva jako taková tuto úlohu neplní. Absence limitů exekutivy sice pozitivně souvisí s válkou⁴¹ (tj. silnou až neomezenou moc exekutivy lze chápat jako dostatečnou podmínku pro to, aby k válce došlo), nicméně pouze prostá existence limitů exekutivní moci takovouto příčinu, ve vztahu k absenci konfliktu, nepředstavuje.

Uvedenou skutečnost lze částečně vysvětlit tím, že určitá omezení moci exekutivy nemusí nutně souviset s odpovědností vůči parlamentu, jak je tomu například v tzv. západních demokraciích. Exekutiva v řadě ze zde sledovaných států měla alespoň částečně omezenou moc, nicméně onu pověstnou protiváhu zde nepředstavoval parlament, nýbrž například vedoucí strana. [viz Marshall and Jagers 2002 in Teorell et al. 2011]

Po dostatečných podmínkách se lze zaměřit na identifikaci podmínek nezbytných. Propočet konzistence a pokrytí nutných podmínek je pak zrcadlově opačný k postupu u podmínek dostatečných. V tomto případě lze považovat podmínku za nezbytnou tehdy, je-li výsledek podmnožinou této množiny, tj. jsou-li stupně členství v množině výsledku (konzistentně) menší než stupně členství v mlhavé množině představující podmínku.

⁴¹ Negace množiny slabé exekutivy je – s konzistencí 0,87 – podmnožinou množiny války.

Tabulka 12: Analýza nutných podmínek

Outcome variable: ~válka		
Podmínka:	Konzistence:	Pokrytí:
Demokratická minulost	0.448276	0.685413
Ekonomická provázanost	0.849383	0.594128
Etnická homogenita	0.800000	0.581688
Není chudým státem	0.497701	0.527406
Oslabena moc exekutivy	0.734177	0.753247
Politická zasíťovanost	0.514815	0.669342
Rovnostářská společnost	0.883908	0.528886
Samostatná státnost	0.614942	0.554404
Slabá exekutiva	0.882911	0.593617
Zlatý padák	0.758621	0.702128

Z uvažovaných proměnných lze za nutné (avšak nikoliv za dostatečné) označit již zmíněnou slabou exekutivu, ekonomickou provázanost, etnickou homogenitu a rovnostářskou společnost. S o něco nižší konzistencí (avšak stále v přijatelném limitu, dovolujícím určitou interpretaci) lze jako nezbytnou podmínku označit i „zlatý padák“. [viz Tab. 12]

Vzhledem k tomu, že tzv. zlatý padák byl jednou z klíčových proměnných, je dobré se u něj na chvíli zastavit. V této souvislosti není bez zajímavosti, že zatímco zde představuje tzv. zlatý padák „pouze“ nezbytnou příčinu, při vysvětlování vzniku války naopak jeho absence tvoří příčinu dostatečnou⁴². Uvedený rozdíl zachycují schémata 1 a 2 (body v grafu zde představují jednotlivé případy) [Schéma 1, Schéma 2].

Teze Mansifelda a Snydera tak platí v tom smyslu, že (s konzistencí 0.801887 a s relativně velmi vysokým pokrytím 0.752212) v případech, kde staré elity „zlatý padák“ nedostaly, většinou skutečně došlo k válce (viz Schéma 2). Na stranu druhou však lze říci, že udělení „zlatého padáku“ starým elitám samo o sobě nestačí k tomu, aby k válce nedošlo. Zejména případ Portugalska a Polska (bod 0 na ose x; body 0,6 a 0,8 na ose y) pak dále poukazují na nutnost identifikace alternativní cesty (či „receptu“), kdy demokratizace k válce nevedla, a to i přes nepřítomnost „zlatého padáku“.

⁴² Nutno podotknout, že tento vztah často není zcela automatický, vzhledem k asymetrii mlhavých množin.

Schéma 1: Zlatý padák jako nutná podmínka ne-vzniku války

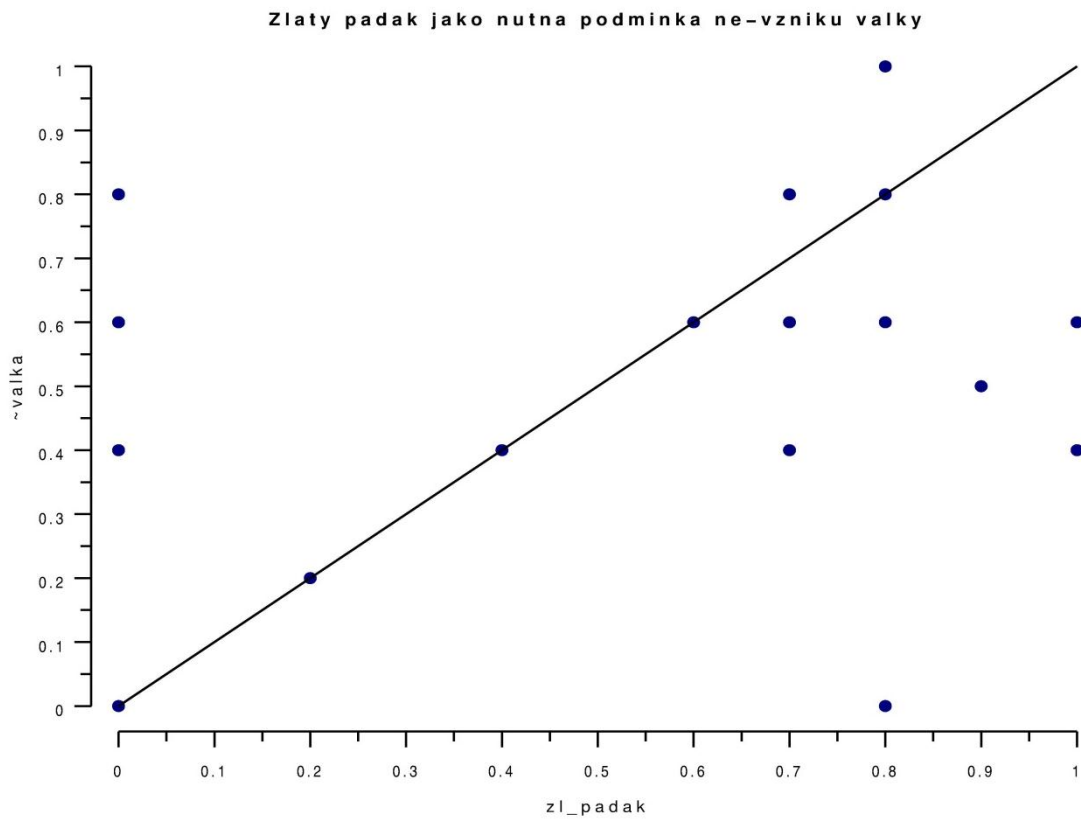
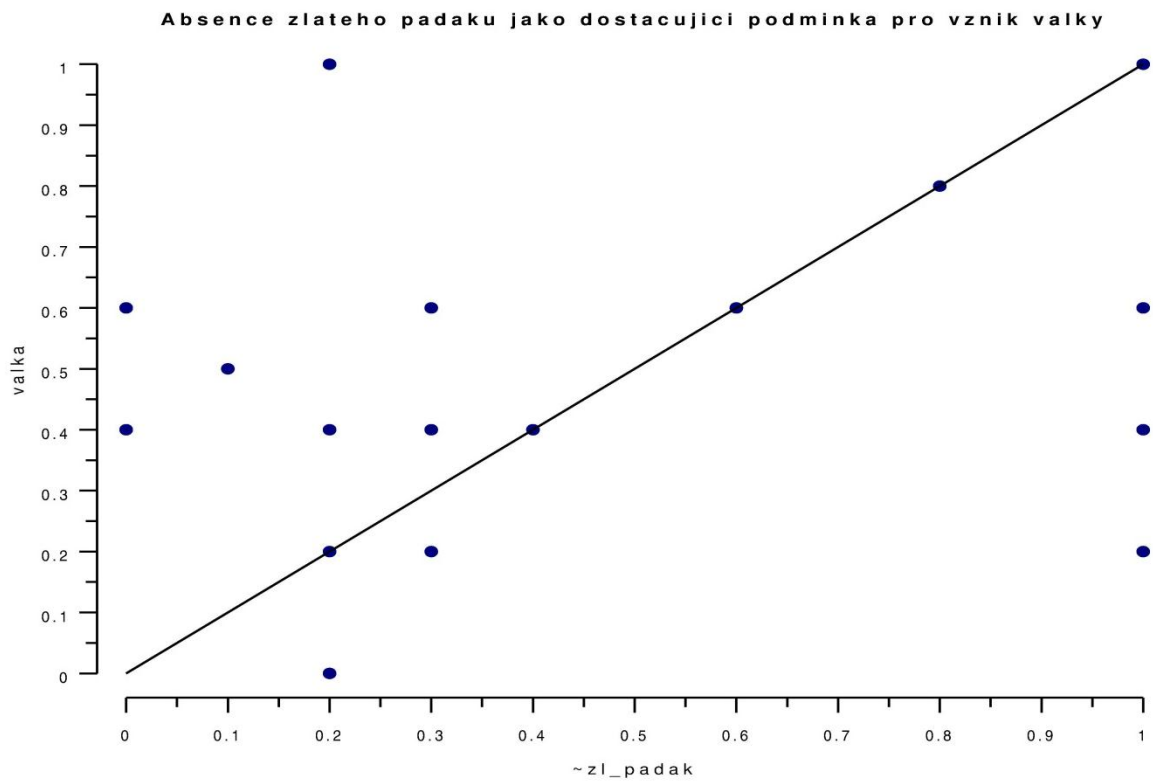

Schéma 2: Absence zlatého padáku jako dostačující podmínka pro vznik války

Z dosavadní identifikace dostatečných a nezbytných podmínek dále vyvstává otázka, jak naložit s proměnnými, které nelze na základě výše provedených testů konzistence označit ani za dostatečné, ani za nezbytné vzhledem k výsledku (tj. absenci války). Konkrétně se jedná o tři proměnné, které byly asociovány se silou institucí (samostatná státnost, demokratická minulost a politická zasíťovanost) a jednu proměnnou vztahující se k ekonomice (země nebyla chudým státem). Spíše než tyto z analýzy prostě vynechat, lze s pomocí fsQCA spočítat, zda určitá jejich kombinace nepředstavuje například dostatečnou podmínku. Vzhledem k tomu, že se ve třech případech jedná o proměnnou související s institucemi, lze si představit například i sloučení těchto do jednoho ukazatele.

Spíše než (do značné míry náhodně) zkoušet jednotlivé konstelace těchto proměnných, lze z těchto s pomocí fsQCA sestavit pravdivostní tabulku. Na jejím základě pak lze ověřit, zda existují konstelace těchto proměnných, které – s akceptovatelnou konzistencí – vedou ke sledovanému výsledku.

Tímto způsobem lze dospět k následujícímu řešení⁴³, jehož celková konzistence je 0.777778 (a tedy je přijatelně konzistentní) při pokrytí 0.388889:

$$\text{dem_min*sam_stat*~nizkehdp} + \text{dem_min*sam_stat*pol_glob}^{44}$$

K výsledku (absenci války) tedy došlo buď u států s historií samostatné státnosti, které měly zkušenost s demokracií a zároveň nebyly státy chudými; nebo u států s historií samostatné státnosti, které měly zkušenost s demokracií, a které byly integrovány do mezinárodního politického společenství. Na první pohled je tedy zřejmé, že zkušenost s demokratickou minulostí v kombinaci s historií samostatné státnosti představují nutnou, avšak ne dostatečnou podmínku pro to, aby s demokratizací nedošlo k válce.

Z pohledu na výsledek je nicméně patrné, že se jedná o relativně složitou formuli na to, aby mohla být dále eventuálně používána jako samostatná proměnná. Ragin [2008] doporučuje v takových případech zjistit, zda konstelaci nelze zjednodušit zvážením přidané hodnoty jednotlivých proměnných, zejména pokud jde o pokrytí. [ibid.; 63-68]

Při kalkulaci separátních hodnot konzistence a pokrytí pro obě z uvedených konstelací zjistíme následující: První konstelace (dem_min*sam_stat*~nizkehdp) má pokrytí 0.291954, avšak konzistence zde dosahuje pouze 0.729885 a nachází se tedy pod přijatelnou úrovní (tj.

⁴³ Model: ~valka = f(dem_min, sam_stat, pol_glob, nizkehdp); INTERMEDIATE SOLUTION; frequency cutoff: 1.000000; consistency cutoff: 0.790698.

⁴⁴ Pozn.: „*“ představuje operaci logického součinu (logické A), jedná se o průnik daných množin; „+“ představuje logický součet (logické NEBO), jde o sloučení množin.

0,75). Druhá konstelace (dem_min*sam_stat*pol_glob) vykazuje vyšší pokrytí - 0.354321 a zároveň i větší konzistenci - 0.786301. Z tohoto důvodu lze považovat za legitimní první konstelaci vyloučit.

Pokud jde o druhou konstelaci, již víme, že demokratická minulost a historie samostatné státnosti představují nezbytnou podmínku. Celou konstelaci pak lze srovnat s její úspornější verzí, kombinující pouze demokratickou minulost a integraci do mezinárodního politického společenství (dem_min*pol_glob)⁴⁵. Pokrytí je v tomto případě o něco vyšší - 0.366667, přičemž konzistence se snížila jen relativně málo, na 0.779528. Na základě uvedeného srovnání lze tedy dále pracovat s proměnnou, vzniklou průnikem mlhavých množin demokratické minulosti a politické globalizace.

⁴⁵ Pozn.: Nutno podotknout, že kombinace integrace do mezinárodního politického společenství a historie samostatné státnosti (sam_stat*pol_glob) není dostatečně konzistentní (0,702), aby mohla představovat alternativu.

5. KONFIGURACE PODMÍNEK

Za smyslem konfigurací jednotlivých podmínek stojí předpoklad, že nikoliv pouze jedna, avšak vzájemné spolupůsobení určitých podmínek vede ke sledovanému výsledku. Podmínky tak primárně nejsou nahlíženy jako soupeřící (buď lze výsledek vysvětlit jednou, nebo druhou) a smyslem proto není ani najít jednu „nejlepší“ proměnnou, jak je tomu obvykle v kvantitativním výzkumu. Naopak význam analýzy konfigurací mlhavých množin spočívá v hledání možných kombinací a alternativních cest, které k výsledku vedly. Jednotlivé konfigurace proto představují tzv. dostatečné podmínky, přičemž těchto podmínek může existovat více. [Ragin 2008; 113-114]

Takovouto situaci, ve které je určitý výsledek generován několika různými kombinacemi kauzálních podmínek, nazývá Ragin „kauzální komplexitou“ [ibid.; 124]. Nástroj k její systematické analýze pak představuje tzv. pravdivostní tabulka. Přestože je tato technika využívána i u binárních množin⁴⁶, její použití neznamena dichotomizaci členství v mlhavé množině. Konstrukce tabulky pak spočívá ve vygenerování všech logicky možných kombinací zvolených kauzálních podmínek⁴⁷ a ve zhodnocení konzistence takto vygenerovaných kombinací. Zejména vzhledem k tomuto kroku je počet proměnných, které lze pomocí pravdivostní tabulky pojmout, poněkud omezený. [ibid.; 124-127]

Obecně lze říci, že maximální (rozumně zvládnutelný) počet proměnných je osm [ibid.; 142], avšak v praxi se lze zpravidla setkat s počtem nižším, zahrnujícím pouze tři až (maximálně) pět podmínek [viz např. Katz, Anheier, Lam 2006]. Z tohoto důvodu lze pojmout analýzu konfigurací jako vícestupňový proces, ve kterém jsou postupně vytvářeny „makro-proměnné“, složené z více kauzálních podmínek. [Ragin 2008; 142] První fáze proto představuje vložení všech šesti podmínek, které se výše ukázaly jako dostatečné či nezbytné a jedné podmínky, vzniklé sloučením dvou jinak nepodstatných (viz výše).

⁴⁶ *crisp sets*

⁴⁷ Pozn.: počet kombinací je exponenciální funkcí počtu zvolených kauzálních podmínek, tj. je roven 2^n , přičemž n představuje počet podmínek.

Výsledné schéma⁴⁸, při stanovení hodnoty limitní konzistence na 0,80 je následující:

$$\begin{aligned} & \sim\text{dem_glob}*\text{rovnspol}*\text{ek_prov}*\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\sim\text{oslabexe} \\ & \quad + \\ & \sim\text{dem_glob}*\text{rovnspol}*\sim\text{ek_prov}*\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\text{oslabexe} \\ & \quad + \\ & \sim\text{dem_glob}*\sim\text{etnhom}*\text{rovnspol}*\text{ek_prov}*\sim\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\text{oslabexe} \\ & \quad + \\ & \text{dem_glob}*\text{etnhom}*\text{rovnspol}*\sim\text{ek_prov}*\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\sim\text{oslabexe} \\ & \quad + \\ & \text{dem_glob}*\text{etnhom}*\sim\text{rovnspol}*\text{ek_prov}*\sim\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\text{oslabexe} \\ & \quad + \\ & \text{dem_glob}*\sim\text{etnhom}*\sim\text{rovnspol}*\text{ek_prov}*\text{zl_padak}*\text{slabaexe}*\text{oslabexe} \end{aligned}$$

Z prvního pohledu je zřejmé, že – na rozdíl od ostatních podmínek – slabá exekutiva představuje v našem případě nezbytnou podmínku, neboť je (stále ve stejné, tj. ne negované podobě) součástí všech konfigurací. Zároveň je toto i v souladu s očekáváním, že státy, v nichž rozhodnutí exekutivy podléhají další účinné kontrole, budou méně náchylné ke vzniku války.

Identifikovanou nezbytnou podmínku pak lze dále z analýzy pomocí pravdivostní tabulky vynechat, neboť smyslem této je především určení podmínek dostatečných. Tento krok přitom neznamená její vyloučení z celkového výstupu. Její vliv lze považovat za důležitý, avšak zároveň ji lze na základě výše uvedeného vzorce chápat jako součást jakékoliv dostatečné konfigurace podmínek, jež je v tomto případě na základě pravdivostní tabulky identifikována. [Ragin 2008; 124-145] Další analýzu lze tedy zjednodušit o vynechání podmínky slabé exekutivy.

Dále lze analýzu upřesnit o tzv. předpoklady. Jedná se o stanovení podmínek, o kterých existuje odůvodněný předpoklad, že povedou ke zvolenému výsledku (a nikoliv jejich negace). [ibid.; 149-172] Takovými předpoklady jsou zde „oslabení exekutivy“ (které bylo dříve identifikováno jako dostatečná podmínka) a kombinovaná podmínka „demokratická minulost a integrace do mezinárodního politického společenství“.

⁴⁸ Model: $\sim\text{valka} = f(\text{oslabexe}, \text{slabaexe}, \text{zl_padak}, \text{ek_prov}, \text{rovnspol}, \text{etnhom}, \text{dem_glob})$; INTERMEDIATE SOLUTION; frequency cutoff: 1.000000; consistency cutoff: 0.805970; konzistence tohoto komplexního řešení je 0.842105, pokrytí 0.701370.

Při vynechání slabé exekutivy a při stanovení limitu konzistence pro zahrnutí 0,85⁴⁹ získáme následující konfiguraci⁵⁰, jejíž konzistence je 0,897 a pokrytí 0,753.

rovnspol*~ek_prov*zl_padak*oslabexe
 +
dem_glob*etnhom*rovnspol*zl_padak
 +
etnhom*rovnspol*ek_prov*zl_padak
 +
~etnhom*rovnspol*ek_prov*~zl_padak*oslabexe
 +
dem_glob*etnhom*~rovnspol*ek_prov*~zl_padak*oslabexe

Přestože došlo k určité redukci, celý model zůstává stále relativně složitý. Z tohoto důvodu lze dále srovnat přínos jednotlivých podmínek v rámci každého z receptů (tj. v tomto případě řádků). I zde platí vztahy mezi množinami, pokud jde o jednotlivé podmínky v rámci každého z receptů. Recept, obsahující čtyři podmínky, tak je podmnožinou receptu se třemi podmínkami – s menším počtem podmínek se zpravidla snižuje konzistence, avšak pokrytí se naopak zvyšuje. [ibid.; 116-120]

Následující pasáž proto srovnává – v rámci každého z výše uvedených pěti receptů – kombinace jednotlivých podmínek a jejich přínos k celkové konzistenci receptu a jeho míry pokrytí. Je-li přínos určité podmínky pouze velmi malý, lze ji z receptu vynechat a tím jej zjednodušit [ibid.]. V programu fsQCA je obzvláště k tomuto účelu vhodná funkce *subset/superset analysis*⁵¹.

Kombinaci jednotlivých podmínek v rámci výše uvedených receptů uvádí Tabulka 13 [Tab. 13] Jako první je vždy zobrazeno původní složení podmínek (včetně jeho konzistence a pokrytí). Následují zjednodušené verze receptu, které dosahují obdobné konzistence, tj. nejvyšší možné v rámci daného receptu. Vybrána je pak dále vždy ta kombinace, která má buď stejnou, anebo vyšší konzistenci a stejné anebo vyšší pokrytí (v uvedeném pořadí). Taková je pak v tabulce vynesena tučně.

⁴⁹ pozn.: Tuto hodnotu doporučuje jako nejvhodnější Ragin [2008; 137] při práci s konfiguracemi. Lze použít hodnotu nižší, avšak nikoliv méně než 0,75, či vyšší, která však je na úkor pokrytí.

⁵⁰ Model: ~valka = f(dem_glob, etnhom, rovnspol, ek_prov, zl_padak, oslabexe); INTERMEDIATE SOLUTION; frequency cutoff: 1.000000; consistency cutoff: 0.853503; Assumptions: dem_glob (present), oslabexe (present).

⁵¹ Tento způsob redukce lze považovat za vhodnější, než je tomu při použití nejvíce zjednodušeného (*parsimonious*) výstupu z pravdivostní tabulky. Pro soubory s relativně nízkým N, jako je tento, pak někteří autoři [Cooper, Glaesser 2011] považují použití nejvíce zjednodušeného řešení za zcela nevhodné.

Tabulka 13: Kombinace podmínek v rámci jednotlivých receptů, jejich konzistence a pokrytí

„Recept“	Kombinace podmínek v rámci receptu s nejvyšší konzistencí	Konzistence	Pokrytí
Recept 1: (rovnspol*~ek_prov* zl_padak*oslabexe)	rovnspol*~ek_prov*zl_padak*oslabexe	0.873077	0.310959
	rovnspol*zl_padak*oslabexe	0.873418	0.611392
	~ek_prov*oslabexe	0.876405	0.320548
Recept 2: (dem_glob*etnhom* rovnspol*zl_padak)	dem_glob*etnhom*rovnspol*zl_padak	0.949495	0.232099
	dem_glob*rovnspol*zl_padak	0.949495	0.232099
	dem_glob*etnhom*rovnspol	0.935743	0.287654
Recept 3: (etnhom*rovnspol* ek_prov*zl_padak)	etnhom*rovnspol*ek_prov*zl_padak	0.992167	0.469136
	etnhom*ek_prov*zl_padak	0.974811	0.477778
	rovnspol*ek_prov*zl_padak	0.937023	0.606173
	ek_prov*zl_padak	0.855670	0.614815
Recept 4: (~etnhom*rovnspol*ek_prov* ~zl_padak*oslabexe)	~etnhom*rovnspol*ek_prov* ~zl_padak*oslabexe	0.855346	0.186301
	rovnspol*ek_prov*oslabexe	0.916031	0.493151
	rovnspol*ek_prov*~zl_padak*oslabexe	0.900000	0.283562
	ek_prov*~zl_padak*oslabexe	0.881967	0.368493
	rovnspol*oslabexe	0.865643	0.617808
	~etnhom*rovnspol*ek_prov*oslabexe	0.860170	0.278082
	~etnhom*ek_prov*~zl_padak*oslabexe	0.855346	0.186301
Recept 5: (dem_glob*etnhom*~rovnspol* ek_prov*~zl_padak*oslabexe)	dem_glob*etnhom*~rovnspol* ~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.121918
	dem_glob*~rovnspol*ek_prov* ~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.121918
	dem_glob*etnhom*~rovnspol* ~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.121918
	dem_glob*ek_prov*~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.215068
	dem_glob*~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.238356
	dem_glob*etnhom*~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.238356
	dem_glob*etnhom*ek_prov* ~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.215068
	dem_glob*~rovnspol* ~zl_padak*oslabexe	1.000000	0.121918
	dem_glob*etnhom*~zl_padak	0.980488	0.275342

Zdroj: autorka podle výstupů fsQCA

První recept lze tímto způsobem zjednodušit o negaci ekonomické provázanosti. Výsledná kombinace podmínek má pak nejen vyšší konzistenci, nýbrž i výrazně vyšší pokrytí. Zároveň má tato operace i své teoretické opodstatnění: řada ze zde zkoumaných států skutečně nebyla integrována do globální ekonomiky. U některých z těchto států pak opravdu demokratizace k válce nevedla (typicky například Ukrajina rozhodně nebyla v době demokratizace ekonomicky globalizovaným státem, nicméně k válce zde přesto nedošlo). Absenci ekonomické provázanosti přesto však nelze zcela interpretovat jako podmínku vedoucí k tomu, aby ke konfliktu nedošlo.

Druhý recept lze rovněž zjednodušit, a sice o podmínku etnické homogenity. Eliminace této podmínky se, na rozdíl od jiných možností, nikterak neprojeví ani na stupni konzistence, ani na pokrytí. Lze se proto domnívat, že je v receptu „navíc“ a na celkový výsledek v tomto případě nemá jakýkoliv výraznější vliv. Třetí recept naopak při zachování stávající míry konzistence zjednodušit nelze.

Čtvrtý recept lze opět zjednodušit, tentokrát odstraněním negovaných podmínek etnické homogenity a zlatého padáku. Ani zde nelze – s odvoláním na dosavadní výsledky výzkumů [Herge et al. 2001; Sambanis 2001; Skalník Leff 1999; ad.] – tvrdit, že k válce nedošlo, neboť daný stát nebyl etnicky homogenní. Obdobně pak i u zlatého padáku. Mnohem spíše lze v této souvislosti uvažovat, že v některých etnicky nehomogenních státech (např. na Ukrajině) a ve státech, kde staré elity nedostaly zlatý padák (např. v Portugalsku), k válce nedošlo z důvodu působení dalších podmínek.

Konečně i pátý recept lze zredukovat o ekonomickou provázanost, etnickou homogenitu a o negaci rovnostářské společnosti. Při zachování plné konzistence se tak relativně významně zvýší pokrytí z 12 na téměř 24%. Na rozdíl od předchozího receptu zde negovanou podmínku zlatého padáku odstranit nelze, neboť je pevnou součástí tohoto receptu⁵². Odstraněním předchozích zmíněných receptů nicméně na konzistenci neztrácí, a tak lze tyto (v rámci stávajícího receptu) považovat za poněkud nadbytečné. Smyslem v tomto případě je recept maximálně zjednodušit, při zachování 100% konzistence a vyšší míry pokrytí.

Výslednou konfiguraci, vzniklou logickým součtem⁵³ jednotlivých receptů, pak lze považovat za přijatelně konzistentní, s konzistencí 0,88⁵⁴ a pokrytím 0,80⁵⁵. Konzistence je nepatrně nižší, než u konfigurace před zjednodušením, avšak pokrytí relativně vzrostlo. I tak však lze konzistenci považovat za dostatečně vysokou na to, abychom mohli usuzovat na relevanci této konfigurace. Redukovaná konfigurace je tedy následující:⁵⁶

$$\begin{aligned}
 & \text{rovnspol*zl_padak*oslabexe} \\
 & \quad + \\
 & \text{dem_glob*rovnspol*zl_padak} \\
 & \quad + \\
 & \text{ethnom*rovnspol*ek_prov*zl_padak} \\
 & \quad + \\
 & \text{rovnspol*ek_prov*oslabexe} \\
 & \quad + \\
 & \text{dem_glob*~zl_padak*oslabexe}
 \end{aligned}$$

⁵² viz jednotlivé kombinace podmínek v Tab. 13.

⁵³ logické „nebo“

⁵⁴ 0.878788

⁵⁵ 0.794520

⁵⁶ Pro scatter plots jednotlivých receptů viz příloha.

Uvedenou konfiguraci lze tedy vykládat tak, že (částečná) demokratizace ve sledovaných státech Evropy od sedmdesátých do konce devadesátých let nevedla k válce, pokud: 1) společnost nebyla příliš ekonomicky stratifikovaná, staré elity dostaly tzv. zlatý padák a zároveň došlo i k oslabení moci exekutivy; nebo 2) se jednalo o zemi s určitou demokratickou zkušeností v historii, integrovanou do světového politického systému, s relativně malými příjmovými rozdíly, kde staré elity rovněž dostaly „zlatý padák“; nebo 3) pokud byla společnost etnicky relativně homogenní, s malými příjmovými rozdíly a ekonomika země byla zároveň mezinárodně provázaná a staré elity dostaly „zlatý padák“; nebo 4) šlo o zemi s malými příjmovými rozdíly, s provázanou ekonomikou, kde došlo k oslabení moci exekutivy; nebo konečně 5) země měla určitou demokratickou zkušenost v historii a byla politicky integrována do mezinárodního společenství, staré elity nedostaly zlatý padák, avšak došlo k oslabení moci exekutivy.

Pro představu lze jednotlivé recepty zpětně přiblížit sledovaným státům, kdy první z receptů zhruba nejvíce odpovídá Ukrajině či Srbsku a Černé Hoře po roce 1999, kde došlo k oslabení exekutivy, staré elity „zlatý padák“ spíše dostaly a zároveň se jednalo v době demokratizace o země s malými příjmovými rozdíly mezi obyvateli. Druhý recept pak nejlépe odpovídá Bulharsku, které mělo určitou zkušenost s demokracií a bylo politicky integrováno do světového společenství, staré elity zde „zlatý padák“ rovněž spíše dostaly a hodnota Giniho indexu zde taktéž patřila mezi nízké. Třetí recept lze ve všech aspektech zhruba asociovat s Maďarskem, zatímco čtvrtý s Bulharskem a pátý s Portugalskem.

ZÁVĚR

Podle tvrzení Mansfielda a Snydera je pravděpodobnost vzniku války u demokratizujících se zemí výrazně vyšší, než u zemí ostatních (tj. demokratických, autoritářských i těch, které plynule přešly od nesvobody rovnou ke svobodě úplné). Právě z tohoto důvodu se předkládaná práce zaměřila výlučně na země pouze částečně demokratizované. Zároveň ani zde ke klasické válce, jak ji definuje např. projekt COW, u většiny ze států nedošlo, přičemž zhruba v polovině případů pak ani k ozbrojenému konfliktu nižší intenzity.

V úvodu práce byla proto položena výzkumná otázka: Co způsobilo, že v mnoha evropských státech poslední čtvrtiny dvacátého století, které prodělaly tzv. částečnou demokratizaci, nedošlo k válce? Vzhledem k charakteru otázky a počtu případů byla odpověď hledána pomocí kvalitativní komparativní analýzy, využívající metody tzv. mlhavé množiny.

Vysvětlující proměnné přitom byly použity takové, které navrhují i výše zmínění autoři a na kterých se shoduje i soudobá literatura [např. viz Bova 1999], tj. ošetření osudu elit (tzv. zlatý padák), silné instituce a vyspělost ekonomiky. Zejména „zlatému padáku“ byla věnována značná pozornost, a to vzhledem k tomu, že se jedná o jeden z hlavních vysvětlujících faktorů, který dle Mansfielda a Snydera při demokratizaci brání vzniku války.

Hypotézu o „zlatém padáku“ jakožto dostačující podmínce pro absenci války v demokratizující se zemi se podařilo vyvrátit. „Zlatý padák“ sice lze s určitou opatrností vykládat jako nezbytnou podmínku, avšak pouze udělení „zlatého padáku“ starým elitám ve zde sledovaných případech nelze chápat jako příčinu toho, že v zemi k válce nedošlo. Na druhou stranu však lze tvrdit, že absence „zlatého padáku“ (tj. situace, kdy staré elity byly buď násilně sesazeny a perzekuovány, anebo naopak zcela beze změny u moci zůstaly) k válce vedla.

Mansifeldovi a Snyderovi pak v tomto smyslu lze dát za pravdu v jejich pozorování, že země, v nichž staré elity „zlatý padák“ nedostaly, byly spíše náchylné ke vzniku války. „Poradit“ demokratizujícím se zemím, aby použily instituce tzv. zlatého padáku, chtějí-li se vyhnout válce, nicméně nelze – „zlatý padák“ alespoň v Evropě poslední čtvrtiny dvacátého století rozhodně nestačil jako podmínka pro to, aby v zemi k válce nedošlo.

Další hypotéza, vyslovená na začátku práce, se týkala vyspělé ekonomiky a silných institucí na počátku tranzice, jež by rovněž měly eliminovat riziko vzniku války. Z těchto dvou to pak byly jen silné instituce, respektive konkrétně pouze (výrazné) oslabení moci exekutivy, které lze považovat za dostatečnou podmínku pro to, aby v demokratizující se zemi nedošlo k válce. Z dalších ukazatelů síly institucí naopak ani historie samostatné státnosti, ani

demokratická minulost či politická integrace do mezinárodního společenství, se jako dostatečné ani nezbytné podmínky samy o sobě neprokázaly.

Tento výsledek lze interpretovat tak, že v zemích, v nichž byla moc exekutivy oslabena zavedením či výrazným upevněním systému „vah a protivah“, byla rozhodnutí o použití agrese značně ztížena, ať se již jednalo o agresi vůči jinému státu nebo například vůči určité skupině uvnitř státu. Demokratická minulost či „socializace“ v rámci mezinárodního společenství tak zde sice určitou úlohu sehrávaly, avšak vždy pouze v kombinaci s dalšími podmínkami. Historie státu, ani nadnárodní politická interakce tak nebyly tolik důležité, jako rozdělení a kontrola moci. Nově upevněný systém vah a protivah, včetně zavedení odpovědnosti exekutivy vůči nějakému dalšímu subjektu, ve zde zkoumaných případech zároveň sehrál i významně větší roli než ošetření osudu starých elit v podobě tzv. zlatého padáku.

Za klíčové lze přitom považovat právě ono výraznější oslabení moci exekutivy. Pouhá slabá exekutiva (jež mohla být – a v některých případech i byla – relativně slabou i před demokratizací) byla pouze nezbytnou podmínkou – tj. aby válka nevznikla, bylo vždy potřeba mít slabou exekutivu, avšak prostou existenci slabé exekutivy bylo zároveň nutné zkombinovat ještě s dalšími podmínkami.

Pokud jde o vyspělost ekonomiky, ani ekonomická provázanost se zbytkem světa, ani fakt, že země neměla nízké HDP, nelze považovat za dostatečné podmínky pro to, aby s demokratizací k válce nedošlo. Druhá zmíněná podmínka pak není ani podmínkou nezbytnou a vzhledem k výsledku ji lze považovat za irelevantní. Naopak ekonomická provázanost a dále i relativně rovnoměrná distribuce příjmů ve společnosti, představují důležitou součást některých kombinací podmínek, které k absenci války po demokratizaci vedly.

Stejně tak i zjištění, že oslabení moci exekutivy bylo dostatečnou, avšak nikoliv nezbytnou podmínkou pro absenci války, znamená, že k témuž výsledku vedly i jiné podmínky, respektive jejich konstelace. Tato myšlenka ekvifinality je ostatně integrální součástí logiky QCA, a proto bylo následně s pomocí fsQCA vygenerováno pět různých kombinací podmínek, tzv. receptů:

Patrně nejzajímavějším je recept⁵⁷, který kombinuje rovnoměrnou distribuci příjmů ve společnosti, začlenění země do globální ekonomiky a oslabení moci exekutivy. Tento recept

⁵⁷ Recept č. 4 viz výše.

při vysoké konzistenci dobře vysvětluje téměř 50 % případů a „fungoval“ i v etnicky nehomogenních zemích, kde staré elity zlatý padák nedostaly.

Další možnou cestu⁵⁸ k tomu, aby s demokratizací nedošlo k válce, představuje kombinace rovnoměrné distribuce příjmů, oslabení moci exekutivy a udělení starým elitám „zlatého padáku“. Podmínka „zlatého padáku“ se přitom objevila i jako součást dalších dvou receptů – jednak v kombinaci s určitou demokratickou zkušeností při současné politické integraci země do mezinárodního společenství a rovnoměrnou distribucí příjmů⁵⁹; jednak společně s etnickou homogenitou, rovnoměrnou distribucí příjmů a ekonomickou provázaností země s ostatními⁶⁰. Alternativně pak je zajímavý poslední recept⁶¹, který je zcela konzistentní (100% konzistence), avšak pokrývá relativně malé množství případů. Zajímavost tkví především v tom, že se vztahuje ke zlatému padáku v negativním smyslu. K tomu, že v těchto případech po demokratizaci nenásledovala válka, vedla především politická integrace země do světového společenství a její demokratická minulost, společně s výrazným oslabením moci exekutivy. Zlatý padák staré elity v tomto případě nedostaly a ani dostat nemusely.

„Zlatý padák“ tak představuje důležitou součást receptů, avšak vzhledem k tomu, že se nevyskytuje v receptech všech, nelze jej považovat ani za dostatečnou ani za nezbytnou podmínku absence války při demokratizaci. Vždy bylo totiž potřeba nějaké další, spolupůsobící podmínky. Naopak na základě výše uvedeného se lze domnívat, že zde – kromě již pojednaného oslabení moci exekutivy – důležitou roli sehrály relativně malé příjmové nerovnosti, které učinily násilný boj o moc méně atraktivním, neboť ztráty by v takovémto případě patrně významně převážily možné zisky. Rovnoměrnou distribucí příjmů pak lze opatrně vykládat i následovně: Jednak byla tato podmínka přítomna u většiny států, jednak lze vyslovit hypotézu (k dalšímu testování mimo rámec této práce), že v daných situacích nebylo „tolik v sázce“ a případným odchodem z mocenských politických pozic si staré elity příliš nepohoršily.

⁵⁸ Recept č. 1 viz výše.

⁵⁹ Recept č. 2 viz výše.

⁶⁰ Recept č. 3 viz výše.

⁶¹ Recept č. 5 viz výše.

SUMMARY

The rigorous thesis focused on European countries which underwent so-called partial democratization in the last quarter of the 20th century. It derived its inspiration from the works of Mansfield and Snyder who claim that a (partial) democratization leads to war. The development in Europe of the last quarter of the 20th century, however, seems to contradict this notion. The aim of the thesis was, thus, to contribute to the debate of war-proneness of democratizing states by answering the following research question: What conditions resulted in that partial democratization did not lead to war in many of the European countries?

Due to the nature of the research question as well as to the number of cases (i.e. 20) the most suitable method to be applied here was qualitative comparative analysis using the so-called fuzzy set method. Variables - possible causal conditions of the absence of war were also taken mostly from the conclusions made by Mansfield and Snyder. The main focus was put on the so-called golden parachute. Among other causes were strong institutions (conceptualized here as weak and weakened executive, political integration into international community, duration of independent statehood and at least some experience with democracy) and developed economy (conceptualized through GDP, economic integration into the world and income distribution in the society). Further, one additional condition was added later on during the analysis, namely the ethnical homogeneity of the society.

Based on the analysis, the hypothesis of the “golden parachute” being a sufficient condition was rejected. From all of the causal conditions under study, only the significant weakening of the executive power represented a sufficient condition for the absence of war in a partially democratizing country. On the other hand, the relative wealth of the country, based on GDP, turned out to be completely irrelevant. Yet, this does not mean that the result (i.e. the absence of war) was to be achieved through the weakening of the executive only. As the fuzzy set approach allows us, combinations of causal conditions (or receipts) were also computed and examined.

Followingly, it can be maintained that – in the countries under study – war did not follow partial democratization if a) the income inequalities in the country were small, the economy was interconnected and the power of the executive was weakened. This held also true for those countries which were rather ethnically homogenous and where the old elites did not get the “golden parachute”. An alternative way was b) to have low income inequalities, the power of the executive weakened and to give the old elites a “golden parachute”.

The condition of “golden parachute” appeared also in two more receipts: in combination with c) some democratic experience of the country together with political integration into the international system and low income inequalities; and with d) an interconnected economy of the country where the society was rather ethnically homogenous with small income inequalities. The final alternative e) was then to have some experience with democracy in the past and to be politically integrated into the world community, have the executive weakened but not to give the old elites the “golden parachute”. The “golden parachute”, thus, represents an important but neither a necessary nor a sufficient condition for the absence of war after partial democratization.

SEZNAM LITERATURY

- Alesina, A., Devleeschauwer, A., Easterly, W., Kurlat, S., Wacziarg, R. (2003): Fractionalization. *Journal of Economic Growth* vol. 8, no. 2, June 2003, pp. 155-194.
- Andjelić, N.: Bosnia-Herzegovina: The End of a Legacy. London: Taylor & Francis, 2003. ISBN: 0-203-49506-3.
- Andreas, P. (2004): The Clandestine Political Economy of War and Peace in Bosnia. *International Studies Quarterly*, [Volume 48, Issue 1](#), pp. 29–52
- Bachman, R. D. (Ed.) (1991): Romania: A Country Study. Washington: Federal Research Division, Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.ro> (navštíveno 5.5.2012)
- Barjaba, K. (1998): ALBANIA IN TRANSITION: ELITE'S ROLE AND PERSPECTIVE. Dostupné na: www.nato.int/acad/fellow/96-98/barjaba.pdf (navštíveno 1.4.2012)
- Bartkowski, M. (2009): Poland's Solidarity Movement (1980 – 1989). International Center on Nonviolent Conflict. Dostupné na: http://www.nonviolent-conflict.org/images/stories/pdfs/bartkowski_poland.pdf (navštíveno 1.4.2012)
- Bearce, D. H., Fisher, E. O'N.: Economic Geography, Trade, and War. *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 46, No. 3 (Jun., 2002), pp. 365-393.
- Belkin, A., Schofer, E.: Toward a Structural Understanding of Coup Risk. *The Journal of Conflict Resolution*. Vol. 47, No. 5 (Oct., 2003), pp. 594-620.
- Bermeo, N.: Myths of Moderation: Confrontation and Conflict during Democratic Transitions. *Comparative Politics*, Vol. 29, No. 3, Transitions to Democracy: A Special Issue inMemory of Dankwart A. Rustow (Apr., 1997), pp. 305-322
- Bova, R. (1991): Political Dynamics of the Post-Communist Transition: A Comparative Perspective. *World Politics*, 44 (October 1991). Pp: 113-138.
- Brautigam, D.: Institutions, Economic Reform, and Democratic Consolidation in Mauritius. *Comparative Politics*, Vol. 30, No. 1 (Oct., 1997), pp. 45-62.
- Brown, M. E et al. (Ed): Theories of War and Peace: An International Security Reader. ISBN: 0-262-52252-7. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Burant, S. R. (Ed.) (1990): Hungary: A Country Study. Federal Research Division, Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.hu> (navštíveno 5.5.2012)

- Cooper, G., Glaesser, J. (2011): Paradoxes and Pitfalls in Using Fuzzy Set QCA: Illustrations from a Critical Review of a Study of Educational Inequality. *Sociological Research Online*, 16 (3) 8. Dostupné na: <http://www.socresonline.org.uk/16/3/8.html>. Navštíveno 5.5.2012
- Cornell, S. E.: Democratization Falters in Azerbaijan. *Journal of Democracy* 12.2 (2001) 118-131. Dostupné na: http://www.cacianalyst.org/Publications/Cornell_JoD.htm (navštíveno 5.4.2012)
- Cramer, C. (2003): Does inequality cause conflict? *Journal of International Development*. Special Issue: Explaining Violent Conflict: Going Beyond Greed versus Grievance. Volume 15, Issue 4. Pp. 397–412.
- Curtis, G. E. (Ed.) (1992): Yugoslavia: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.yu> (navštíveno 5.5.2012)
- Curtis, G. E. (Ed.) (1993): Bulgaria: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.bg> (navštíveno 5.5.2012)
- Curtis, G. E. (Ed.) (1994a): Azerbaijan: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://countrystudies.us/azerbaijan/> (navštíveno 5.5.2012)
- Curtis, G. E. (Ed.) (1994b): Poland: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.pl> (navštíveno 5.5.2012)
- Curtis, G. E., Suny, R. G. (1995): Armenia. In: Curtis, G. E. (Ed): *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: country studies*. Federal Research Division, Library of Congress. ISBN: 0-8444-0848-4. Pp. 1-78.
- Daskalovski, Z. (2006): Walking on the Edge: Consolidating Multiethnic Macedonia, 1989-2004. Chapel Hill, NC: Globic Press. ISBN: 0-9776662-3-9.
- Dreher, A. 2006. “Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization.” *Applied Economics*, 38(10): 1091-1110.
- Drulák, P. (2003): Teorie mezinárodních vztahů. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-725-6.
- Eaton, S. D.(1981): The Forces of Freedom in Spain, 1974-1979: A Personal Account. Stanford, California: Hoover Institution Press. ISBN: 0-8179-7452-0.
- Frantescu, D. (4.1.2007): EU Accession: the End of (Political) Transition for Romania? Dostupné na: <http://www.thenewfederalist.eu/EU-Accession-the-End-of-Political-Transition-for-Romania> (navštíveno 1.4.2012)

- Freedom House (2007): Freedom in the World Country Ratings 1972-2007. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439>. Navštíveno 4.5.2009.
- Gagnon Jr., V. P.: Ethnic Nationalism and International Conflict: The Case of Serbia. *International Security*, Volume 19, Issue 3 (Winter, 1994-1995), pp. 130-166.
- Gagnon, Jr., V. P.: Yugoslavia in 1989 and after. *Nationalities Papers*, Vol. 38, No. 1, January 2010, pp. 23–39.
- Gallina, N. PUZZLES OF STATE TRANSFORMATION: THE CASES OF ARMENIA AND GEORGIA. *CAUCASIAN REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS*. VOL. 4(1), WINTER 2010, PP. 20-34. http://cria-online.org/10_3.html
- Gallina, N. PUZZLES OF STATE TRANSFORMATION: THE CASES OF ARMENIA AND GEORGIA. *CAUCASIAN REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS*. VOL. 4(1), WINTER 2010, PP. 20-34. DOSTUPNÉ NA: http://cria-online.org/10_3.html (navštíveno 1.4.2012)
- Geller, D. S., Singer, J. D. (1998): Nations at War: A Scientific Study of International Conflict. Cambridge Studies in International Relations. Cambridge University Press. ISBN: 0521629063.
- Gleditsch, K. S. (2002): Expanded Trade and GDP Data. *Journal of Conflict Resolution*, 46: 712-724.
- Gleditsch, K. S. (2003): All International Politics is Local: The Diffusion of Conflict, Integration and Democratization. Ann Arbor: The University of Michigan Press. ISBN: 13-978-0-472-11267-8.
- Gleditsch, K. S.: Transnational Dimensions of Civil War. *Journal of Peace Research*, vol. 44, no. 3, 2007, pp. 293-309.
- Gleditsch, N. P., Wallensteen, P., Sollenberg, M., Strand, H. (2002): Armed Conflict 1946-2001: A New Dataset. *Journal of Peace Research*. September 2002, vol. 39 no. 5, pp. 615-637.
- Gochman, Ch. S., Maoz, Z.: Militarized Interstate Disputes, 1816-1976: Procedures, Patterns, and Insights. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 28, No. 4 (Dec., 1984), pp. 585-616.
- Greckhamer, T.: Cross-cultural Differences in Compensation Level and Inequality across Occupations: A Set-theoretic Analysis. *Organization Studies*. 2011, Vol. 32 Issue 1, pp. 85-115.

- Hegre, H., Ellingsen, T., Gates, S., Gleditsch, N. P.: Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816-1992. *The American Political Science Review*. Vol. 95, No. 1 (Mar., 2001), pp. 33-48.
- Heidelberg Institute for International Conflict Research (1997): Conflict Barometer. Dostupné na: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_1997.pdf (navštíveno 3.4.2012)
- Heidelberg Institute for International Conflict Research (2009): Conflict Barometer. Heidelberg: University of Heidelberg. Dostupné z: <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/index.html> (navštíveno 3.3.2012)
- Heidelberg Institute on International Conflict Research (nedatováno): Methodological Approach since 2003. Dostupné na: http://www.hiik.de/en/methodik/methodik_ab_2003.html. Navštíveno 17.7.2011.
- Helf, G; Hahn, J. W.: Old Dogs and New Tricks: Party Elites in the Russian Regional Elections of 1990. *Slavic Review*, Vol. 51, No. 3 (Autumn, 1992), pp. 511-530.
- Henderson, Errol A. and J. David Singer (2005) 'New Wars' and Rumours of New Wars. In: Diehl, Paul F., ed., War, vol. I. London: Sage, 398-425
- Herge, H. (2001): Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816–1992. *American Political Science Review*. Vol. 95, No. 1, pp. 33-48.
- Herzig, E., Kurkchyan, M. (Eds.): The Armenians: Past and present in the making of national identity. 2005. New York: RoutledgeCurzon. ISBN: 0-700-70639-9.
- Higley, J, Lengyel, G., (Eds.) (2000): Elites After State Socialism: Theories and Analysis. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, Inc. ISBN: 0-8476-9897-1.
- Hill, Christopher James (2006): Motors of change?: elite actors and the Spanish transition to democracy (1975-1981). PhD thesis, University of Nottingham. Dostupné na: <http://etheses.nottingham.ac.uk/1068/>
- Hughes, J., John, P.: Local Elites and Transition in Russia: Adaptation or Competition? *British Journal of Political Science*, Vol. 31, No. 4 (Oct., 2001), pp. 673-686.
- Huntington, S. (1991): The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman: University of Oklahoma Press. ISBN: 0-8061-2516-0
- Chiaberashvili, Z., Tevzadze, G.: Power Elites in Georgia: Old and New. In: Fluri, P., Cole, E. (Ed.) (2005): *From Revolution to Reform: Georgia's Struggle with Democratic Institution Building and Security Sector Reform*. Vienna: Bureau for Security Policy at the

Austrian Ministry of Defence; National Defence Academy. ISBN: 3-902275-18-9, pp. 187 – 207.

- Christopher Walker and Jeannette Goehring(2008): Petro-Authoritarianism and Eurasia's New Divides. Dostupné na: http://www.freedomhouse.eu/images/fdh_galleries/NIT2008/NT-Overview%20Essay%20-final.pdf.
- Irwin, Z. T. (1987): Pluralism and Democracy in Yugoslavia: Reform or Paralysis? *Commonwealth Journal of Political Science*. Vol. 1, pp. 57-79.
- Jarvis, C. (2000): The Rise and Fall of Albania's Pyramid Schemes. *Finance & Development: A Quarterly Magazine of the IMF*, March 2000, vol. 37, no. 1. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2000/03/jarvis.htm> (navštíveno 1.2.2012)
- Jung, D. (ed.) (2003): Shadow Globalization, Ethnic Conflicts and New Wars: A political economy of intra-state war. London: Routledge. ISBN: 0-203-27302-8.
- Karlas, J. (2004): Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, vol. 39, no. 2. Pp: 5-19.
- Katz, H., Anheier, H. K., Lam, M. (2007): Fuzzy set approaches to the study of global civil society. In: Kaldor, M., Albrow, M., Anheier, H. K., Glasius, M. (Eds.): *Global Civil Society 2006/7*. Pp.186-197. London: Sage Publications. ISBN: 9781847877819.
- Kaufman, S. J. (2001): The Symbolic Politics of Ethnic War. Ithaca, New York: Cornell University Press. ISBN: 0-8014-8736-6.
- King, Ch. (1999): The Moldovans: Romania, Russia and the Politics of Culture. Stanford: Hoover Institution Press. ISBN: 13- 978-0817997922.
- King, Ch.: Eurasia Letter: Moldova with a Russian Face. *Foreign Policy*. No. 97 (Winter, 1994-1995), pp. 106-120.
- KOF Swiss Economic Institute (2012): Aggregated graphs from the KOF Index of Globalization. Dostupné na: <http://globalization.kof.ethz.ch/aggregation/display> (navštíveno 25.4.2012)
- Layne, Ch. (1998): Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace. In: Brown, M. E et al. (Ed): *Theories of War and Peace: An International Security Reader*. ISBN: 0-262-52252-7. Cambridge, Mass.: MIT Press. Pp. 176-220.
- Lazic, M.; Vuletic, V.: Nation-State vs. the EU in the Perceptions of Political and Economic Elites: the Case of Serbia in Comparative Perspective. INTUNE. Dostupné na: http://www.intune.it/file_download/115 (navštíveno 1.4.2012)

- Levy, J. S. (2001): Theories of Interstate and Intrastate War: a levels-of-analysis approach. Dostupné na: www.rci.rutgers.edu/~jacklevy/Usip2001.pdf
- MacFarlane, S. N. (1997), Democratization, Nationalism and Regional Security in the Southern Caucasus. *Government and Opposition*, 32: s. 399–420.
- Mansfield, E. D., Snyder, J. (2005b): Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War. Cambridge, MA: MIT Press. ISBN: 0-262-13449-7.
- Mansfield, E. D., Snyder, J.: Democratic Transitions, Institutional Strength, and War. *International Organization* 56, 2, Spring 2002, pp. 297–337.
- Mansfield, E. D., Snyder, J.: Pathways to War in Democratic Transitions. *International Organization* 63, Spring 2009, pp. 381-390.
- Mansfield, E., Snyder, J. (2005a): Democratization and Danger of War. In: Diehl, P. F. (Ed.): *War, vol. IV*. London: Sage. Pp. 1-30.
- Marshall, M. G. and Jaggers, K. 2002. 'Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2002: Dataset Users' Manual. Maryland: University of Maryland. Citováno v Teorell, Jan, Nicholas Charron, Marcus Samanni, Sören Holmberg a Bo Rothstein (2011): The Quality of Government Dataset, version 6Apr11. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute. Dostupné na: <http://www.qog.pol.gu.se>
- Metelis, C. M.: The Consequences of Rivalry: Explaining Insurgent Violence Using Fuzzy Sets. *Political Research Quarterly*. Dec2009, Vol. 62 Issue 4, pp. 673-684.
- McDonald, J.: Transition to Utopia: a Reinterpretation of Economics, Ideas, and Politics in Hungary, 1984 to 1990. *East European Politics and Societies* 1993 7: 203, pp. 203-239.
- McFaul, M.: THE FOURTH WAVE OF DEMOCRACY AND DICTATORSHIP: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World. *World Politics*. Vol. 54, No.2 (January 2002), pp. 212–44.
- Mihas, D. E. M. (1997): Romania Between Balkan Nationalism and Democratic Transition. *Politics*, Vol. 17, Issue 3, pp. 175–181.
- Mousseau, D. Y. (2001): Democratizing with Ethnic Divisions: A Source of Conflict? *Journal of Peace Research*. No. 5, Vol. 38, pp. 547-567.
- Možný, I. (1999): Proč tak snadno... : Některé rodinné důvody sametové revoluce. Sociologický esej. Praha: SLON. ISBN 80-85850-80-X.
- Munck, G. L., Skalník Leff, C.: Modes of Transition and Democratization: South America and Eastern Europe in Comparative Perspective. *Comparative Politics* Vol. 29, No. 3,

Transitions to Democracy: A Special Issue in Memory of Dankwart A. Rustow (Apr., 1997), pp. 343-362.

- Musabayov, R. (2006): The limits of leadership: Elites and societies in the Nagorny Karabakh peace proces. Dostupné na: <http://www.c-r.org/accord-article/karabakh-conflict-and-democratisation-azerbaijan> (navštíveno 5.4.2012)
- Ost, D. (1991): Shaping a New Politics in Poland: Interests and Politics in Post-Communist East Europe. Dostupné na: http://www.ces.fas.harvard.edu/publications/docs/pdfs/CEE_WP8.pdf (navštíveno 1.4.2012)
- Panici, A.: Romanian Nationalism in the Republic of Moldova. *The Global Review of Ethnopolitics*. Vol. 2 no. 2, January 2003, pp. 37-51.
- Pfetsch, F. R. (1991): Conflict Simulation Model. Dostupné na: <http://www.hiik.de/en/kosimo/kosimo1.html> (navštíveno 2.3.2012)
- Pfetsch, F. R., Rohloff, C.: KOSIMO: A Databank on Political Conflict. *Journal of Peace Research*. May 2000 vol. 37 no. 3, pp. 379-389.
- Pinfari, M.: Time to Agree: Is Time Pressure Good for Peace Negotiations? *Journal of Conflict Resolution*. Oct2011, Vol. 55, Issue 5, pp. 683-709.
- Potůček, J.: Nové konflikty v Evropě 90. let. *E-polis.cz* (online), 23. duben 2006. Dostupné na: <http://www.e-polis.cz/print.php?id=143>. (navštíveno 5.3.2011)
- Ragin, C. C., Rihoux, B. (2004): Replies to Commentators: Reassurances and Rebuttals. *Qualitative Methods*, Fall 2004, 2(2). Pp: 22-24.
- Ragin, C. C. (2000): Fuzzy-Set Social Science. London: University of Chicago Press. ISBN: 0-226-70277-4.
- Ragin, C. C. (2008): Redesigning social inquiry : fuzzy sets and beyond. London: University of Chicago Press. ISBN-10: 0-226-70275-8.
- Ramet, S. P. (Ed.) (2010): European Politics since 1989. New York: Cambridge University Press. ISBN: 978-0-521-71616-1.
- Reilly, B.: Democracy, Ethnic Fragmentation, and Internal Conflict: Confused Theories, Faulty Data, and the „Crucial Case“ of Papua New Guinea. *International Security* (Winter 2000-2001), Vol. 25, No. 3, pp. 162-185.
- Reiter, D.: Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy. *International Security*. Vol. 25, No. 4 (Spring, 2001), pp. 41-67.

- Risteska, M. (Ed.) (2011): Mapping the leaders in Macedonia and Albania: can elites promote positive social change? Macedonia: [Center for Research and Policy Making \(CRPM\)](#). Dostupné na: <http://idmalbania.org/sites/default/files/publications/ELitat.pdf> (navštíveno 1.4.2012)
- Rodríguez, F. C. (2000): Inequality, Economic Growth and Economic Performance: A Background Note for the World Development Report 2000. University of Maryland. Dostupné na: <http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/Background/rodriguez.pdf> (navštíveno 8.5.2012)
- Rose, R., Shin, D. Ch.: Democratization Backwards: The Problem of Third-Wave Democracies. *British Journal of Political Science*. Vol. 31, No. 2 (Apr., 2001), pp. 331-354.
- Sakwa, R. (2002): Russian Politics and Society. London: Routledge. ISBN: 0-203-4656-0.
- Sambanis, N.: Do Ethnic and Nonethnic Civil Wars Have the Same Causes? *Journal of Conflict Resolution*. Vol. 45, No. 3 (June 2001), pp. 259-282.
- Schreiber, W.: Kriege und bewaffnete Konflikte 2010. *AKUF-Analysen* Nr. 9, Dezember 2010. Dostupné na: <http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/publ/AKUF-Analysen-09.pdf> (navštíveno 4.5.2011)
- Schreiber, Wolfgang: Die Kriege in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts und danach, in: *AKUF: Das Kriegsgeschehen 2000. Daten und Tendenzen der Kriege und bewaffneten Konflikte*, hrsg. von Thomas Rabehl und Wolfgang Schreiber, Opladen: Leske + Budrich 2001, pp. 11-46. Dostupné na: <http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/publ/KG2000SB.pdf>
- Skalník Leff, C.: Democratization and Disintegration in Multinational States. *World Politics*. Vol. 51 (January 1999), pp. 205-35.
- Solsten, E. (Ed.) (1993): Portugal: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://countrystudies.us/portugal/52.htm> (navštíveno 14.4.2012)
- Solsten, E. (Ed.) (1993): Portugal: A Country Study. Washington: Federal Research Division, Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.pt> (navštíveno 5.5.2012)
- Solsten, E., Meditz, S. W. (Eds.) (1990): Spain: A Country Study. Washington: Federal Research Division, Library of Congress. Dostupné na: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/cntrystd.es> (navštíveno 5.5.2012)

- Spinner, M. (2007): *Compulsory Consensus? The Sources of Elite Political Culture and the Consolidation of Central and East European Democracies*. Disertační práce na Central European University, katedra politologie. Vedoucí práce: András Bozóki. 262 p. Dostupné na: http://web.ceu.hu/polsci/dissertations/Max_Spinner.pdf (navštíveno 6.5.2012)
- Světová banka (2011): *World Bank GNI per capita Operational Guidelines & Analytical Classifications*. Dostupné na: <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/OGHIST.xls> (navštíveno 20.4.2012)
- Szayna, T. S., et. al (2001): *The Emergence of Peer Competitors: A framework for Analysis*. Appendix C: The Democratic Peace Idea. Rand. At: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1346/MR1346.appc.pdf
- Szelényi, S., Szelényi, I., Kovách, I.: *The Making of the Hungarian Postcommunist Elite: Circulation in Politics, Reproduction in the Economy*. *Theory and Society*, Vol. 24, No. 5, (Oct., 1995), pp. 697-722.
- Tafili, N. (2007): *Consolidation of Democracy: Albania*. Dostupné na: <http://jpi-nyu.org/wp-content/uploads/2011/02/Consolidation-of-Democracy-Albania...Najada-Tafili1.pdf> (navštíveno 1.5.2012)
- Teorell, Jan, Nicholas Charron, Marcus Samanni, Sören Holmberg a Bo Rothstein (2011): *The Quality of Government Dataset, version 6Apr11*. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute. Dostupné na: <http://www.qog.pol.gu.se>
- Tripković, M.: *The logic of power and the hierarchy of interests in the elitization of Serbia*. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 2007 (123): pp. 91-107.
- Vaisey, S. (2009): *QCA 3.0: The ‚Ragin Revolution‘ Continues*. *Contemporary Sociology*, 38 (4), pp. 308-312.
- Vickers, M., Pettifer, J. (1999): *Albania: From Anarchy to a Balkan Identity*. London: C.Hurst and Co. ISBN: 1-85065-279-1.
- WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. ISBN:80-7178-390-0.
- Wolf, R., Weede, E., Enterline, A. J., Mansfield, E. D., Snyder, J.: *Democratization and the Danger of War*. *International Security*. Vol. 20, No. 4 (Spring, 1996), pp. 179-207.
- Wolchik, S. L., Zviglyanich, V. (Eds.) (2000): *Ukraine: The Search for a National Identity*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, Inc. ISBN: 0-8476-9346-5.

- Zankina, E. (2007): Elite Transformation in the Bulgarian Transition. Dostupné na: <http://www.irex.org/system/files/Zankina.pdf> (navštíveno 1. 4. 2012)
- Zickel, R., Iwaskiw, W. R. (Eds) (1994): Albania: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress. Dostupné na: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/altoc.html> (navštíveno 8.5.2012)

Webové stránky:

- CIA – The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

SEZNAM ZKRATEK

AKUF = Arbeitsgruppe Kriegsursachenforschung university v Heidelbergu

BaH = Bosna a Hercegovina

COSIMO = Conflict Simulation Model

COW = Correlates of War

ČH = Černá Hora

fsQCA = analytický software pro práci s QCA

GNI = Gross National Income (hrubý národní produkt)

HDP = Hrubý domácí produkt

HIHK = Das Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung

KOF = Konjunkturforschungsstelle při švýcarském Ekonomickém institutu

OBSE = Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

QCA = kvalitativní komparativní analýza

QOG = Quality of Government (datový projekt *Göteborgské univerzity*)

SSSR = Sovětský svaz

UCDP = The Uppsala *Conflict Data* Program

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Demokratizace v evropských zemích mezi lety 1974 a 2000	10
Tabulka 2: Stupně členství v mlhavé množině zemí, kde demokratizace vedla k válce.....	16
Tabulka 3: Mlhavá množina států, kde byla oslabena moc exekutivy	20
Tabulka 4: Mlhavá množina států integrovaných do mezinárodního společenství.....	23
Tabulka 5: Samostatná státnost a demokratická minulost	26
Tabulka 6: Mlhavá množina relativně ekonomicky provázaných států	28
Tabulka 7: Chudé země.....	31
Tabulka 8: Mlhavá množina „rovnostářských“ zemí	33
Tabulka 9: Mlhavá množina zemí, v nichž staré elity dostaly „zlatý padák“	34
Tabulka 10: Mlhavá množina etnicky homogenních států.....	51
Tabulka 11: Analýza dostatečných podmínek	53
Tabulka 12: Analýza nutných podmínek.....	54
Tabulka 13: Kombinace podmínek v rámci jednotlivých receptů, jejich konzistence a pokrytí	61

SEZNAM SCHÉMAT

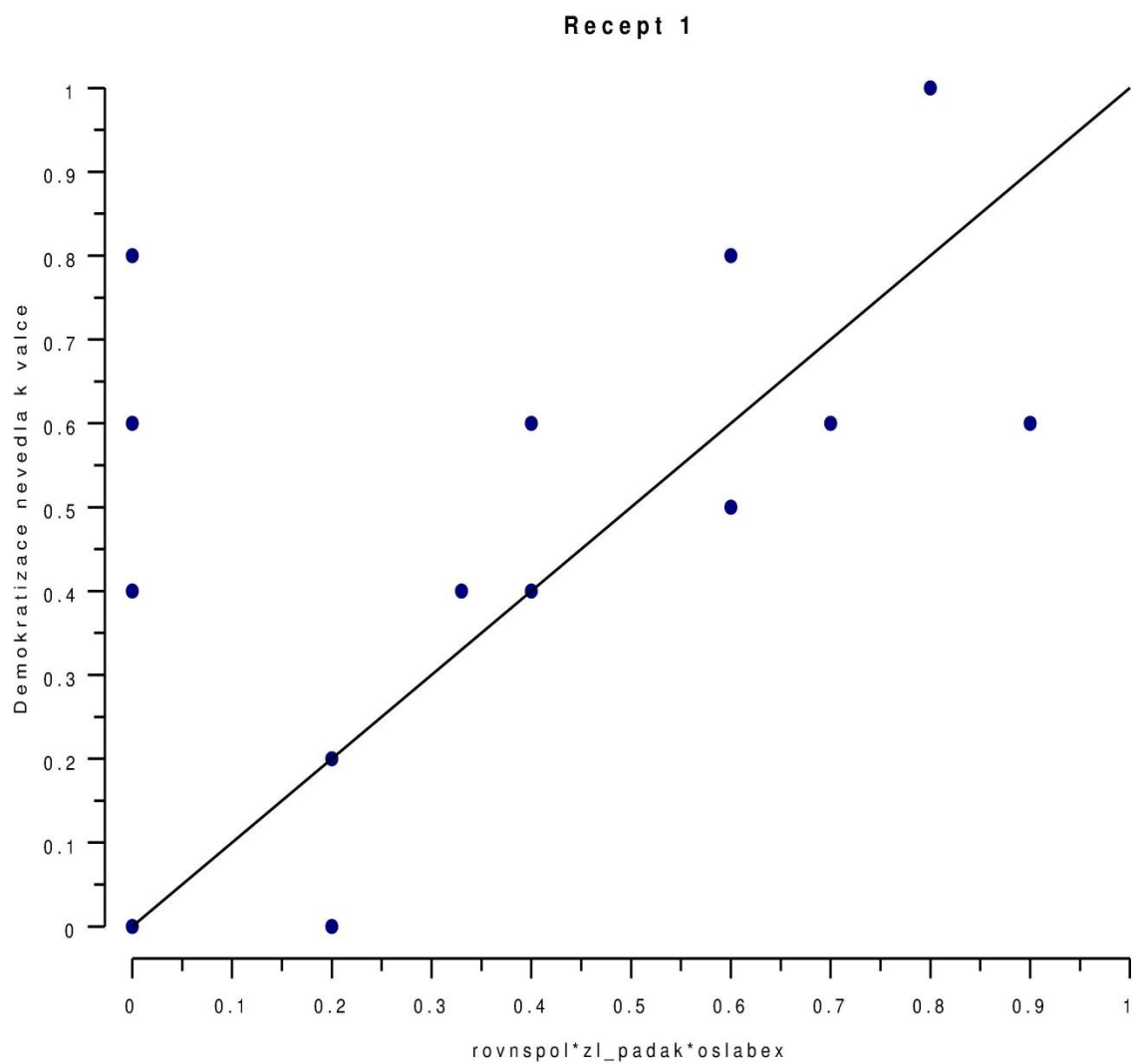
Schéma 1: Zlatý padák jako nutná podmínka ne-vzniku války.....	55
Schéma 2: Absence zlatého padáku jako dostačující podmínka pro vznik války	55

SEZNAM PŘÍLOH

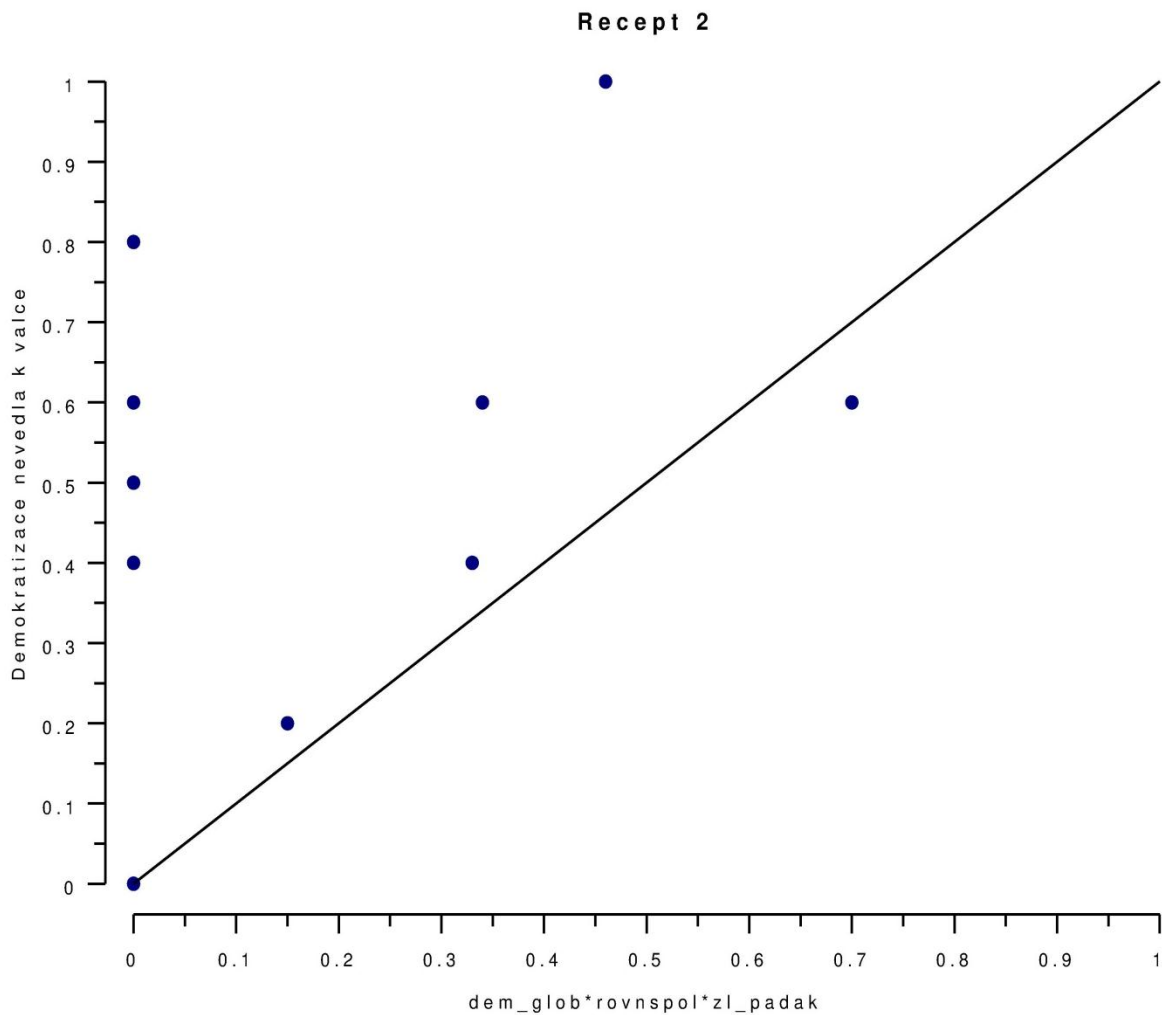
1. Recept 1 (malé příjmové rozdíly + „zlatý padák“ + oslabení exekutivy)
2. Recept 2 (demokratická minulost a politická integrace do mezinárodního společenství + malé příjmové rozdíly + „zlatý padák“)
3. Recept 3 (relativně etnicky homogenní stát + malé příjmové rozdíly + ekonomická provázanost + „zlatý padák“)
4. Recept 4 (malé příjmové rozdíly + ekonomická provázanost + oslabení exekutivy)
5. Recept 5 (demokratická minulost a politická integrace do mezinárodního společenství + oslabení exekutivy + staré elity nedostaly „zlatý padák“)

PŘÍLOHY

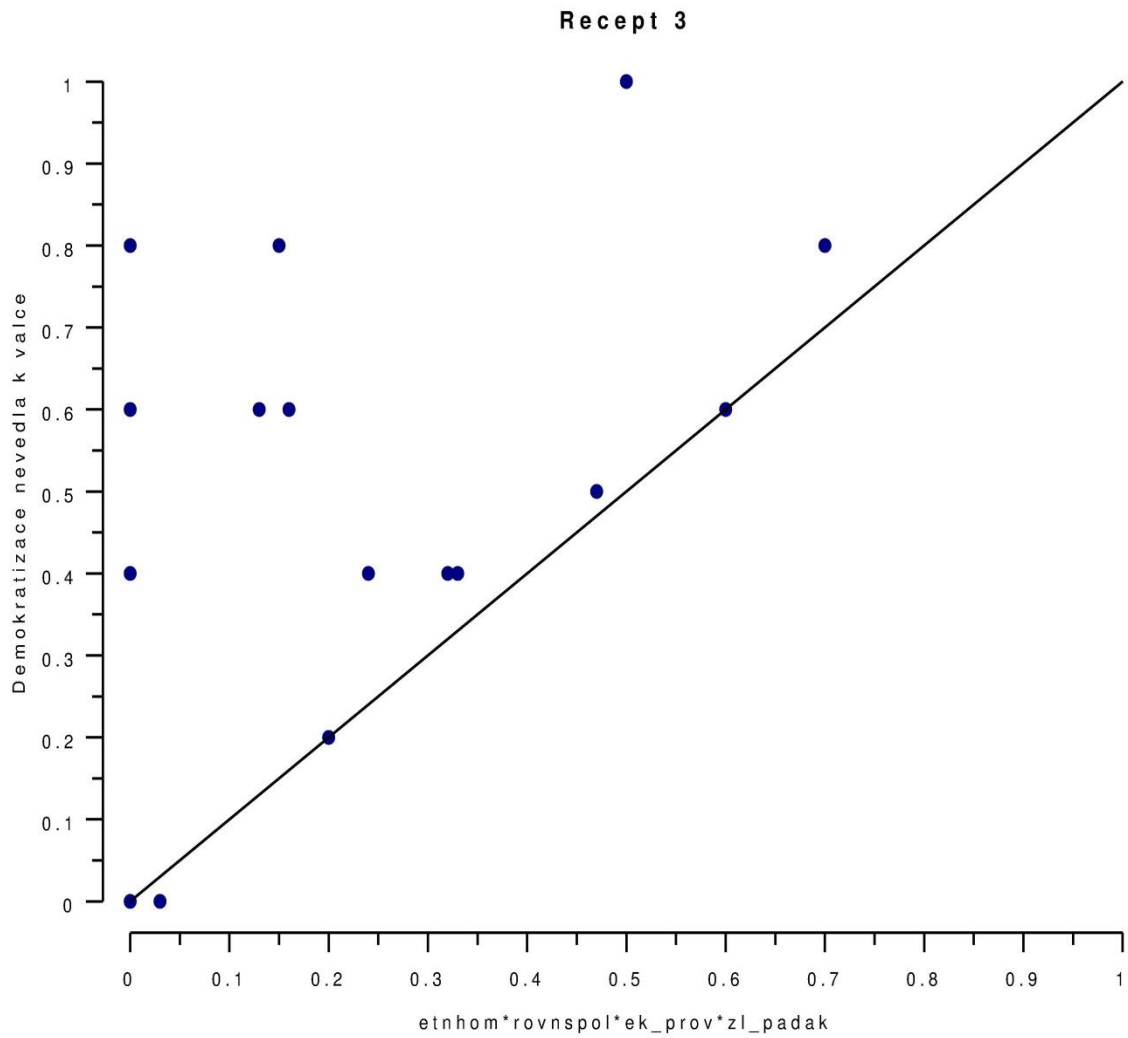
Recept 1 (malé příjmové rozdíly + „zlatý padák“ + oslabení exekutivy)

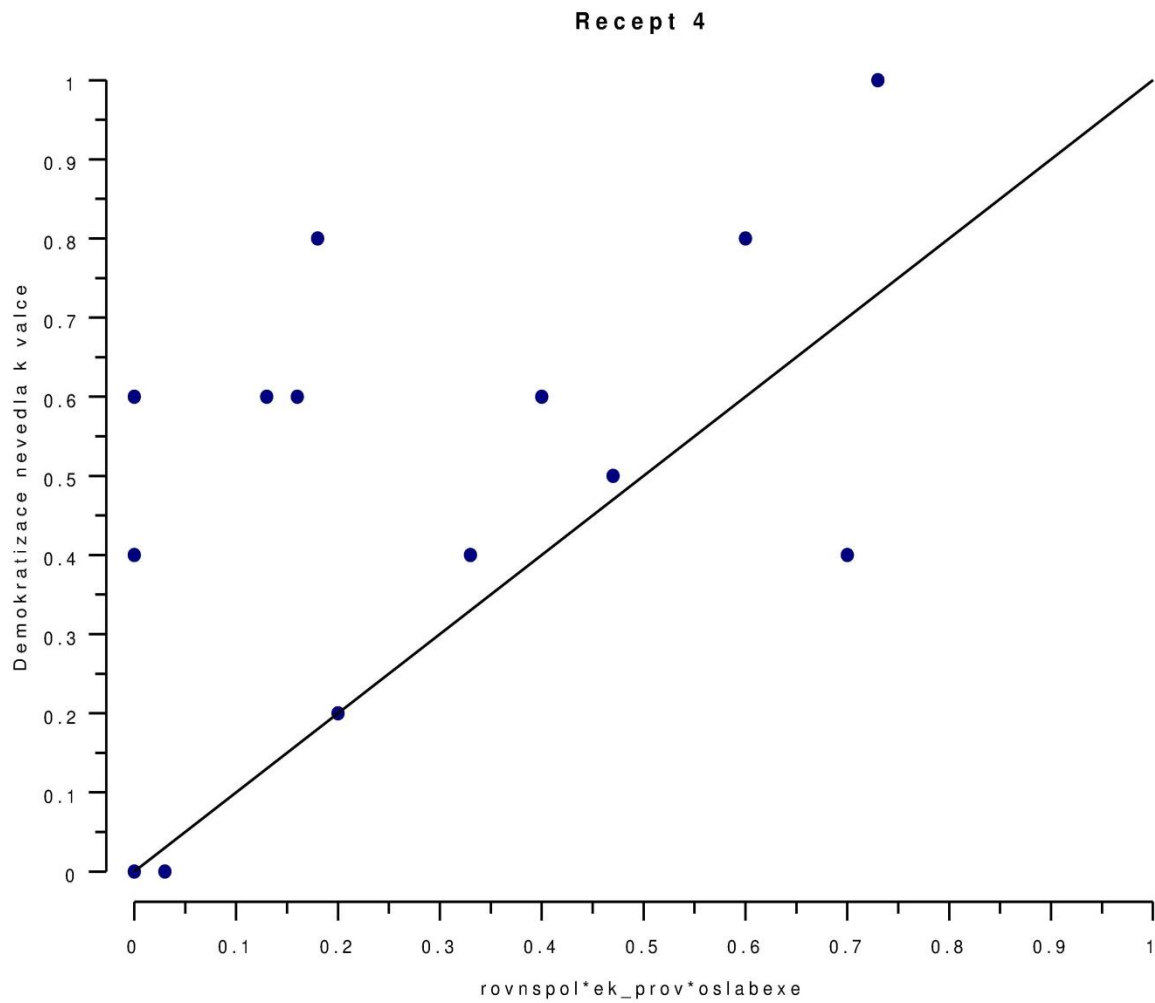
Recept 2 (demokratická minulost a politická integrace do mezinárodního společenství + malé příjmové rozdíly + „zlatý padák“)

Recept 3 (relativně etnický homogenní stát + malé příjmové rozdíly + ekonomická provázanost + „zlatý padák“)

Recept 4 (malé příjmové rozdíly + ekonomická provázanost + oslabení exekutivy)

Recept 5 (demokratická minulost a politická integrace do mezinárodního společenství + oslabení exekutivy + staré elity nedostaly „zlatý padák“)

